

T.C.
ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

**İLKÖĞRETİM 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN YAZILI
ANLATIMLARINDA GÖRÜLEN KURUCU
YANLIŞLIKLARININ SEZDİRİLMESİ VE CÜMLELERİN
DOĞRU KURULUŞLARININ KAVRATILMASI**

Yülsek Lisans Tezi

Havva BEDİRHANOĞLU

Erzincan 2010

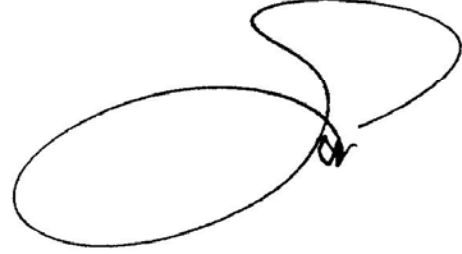
TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalının Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalına jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

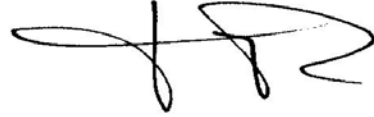
Danışman / Jüri

Prof. Dr. Mukim Sağır

Jüri

Yrd. Doç. Dr. Ali Çiçek

Jüri

Yrd. Doç. Dr. Cem Şems Tümer

Yukarıdaki imzalar. Adı geçen öğretim üyelerine aittir. 25./10./2010

Enstitü Müdürü

ÖZET

İLKÖĞRETİM 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN YAZILI ANLATIMLARINDA GÖRÜLEN KURUCU YANLIŞLIKLARININ SEZDİRİLMESİ VE CÜMLELERİN DOĞRU KURULUŞLARININ KAVRATILMASI

Havva BEDİRHANOĞLU

Yüksek Lisans - Türkçe Eğitimi ABD

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mukim SAĞIR

Eylül-2010

Bu araştırmada, 60 ilköğretim 8. sınıf öğrencisinin yazılı anlatım becerileri kurucu yanlışlıklarından kaynaklanan anlatım bozukluğu açısından değerlendirilmiştir. Kurucu yanlışlıklarıyla beraber diğer anlatım bozukluklarına da yer verilmiştir.

Araştırmada öğrencilerden kendilerine verilen “Hiç kimse başarı merdivenine elleri cebinde tırmanmamıştır.” sözüyle ilgili kompozisyon yazmaları istenmiştir. Yazılan kompozisyonlarda öğrencilerin kurdukları cümleler anlatım bozuklukları açısından incelenmiş, yanlış cümlelerin doğru kuruluşları gösterilmiştir.

Çalışmada öğrencilerin toplam 1300 cümle kullandığı belirlenmiştir. Bu durumda öğrenci başına ortalama 21,6 cümle düşmektedir. Bu cümlelerin %12,9’u (168) isim cümlesi, %84,3’ü (1096) fiil cümlesi, %39,3’ü (512) basit, %57,8’i (752) birleşik, %5’i (65) sıralı, %9,2’si (120) bağlı, %2,7’si (36) eksilteli cümledir.

Öğrencilerin yazmış oldukları cümleler, 15 farklı anlatım bozukluğu bakımından değerlendirilmiş ve cümlelerde 316 anlatım bozukluğu tespit edilmiştir. Bu anlatım bozukluklarının 132’si kurucu yanlışlığından, 57’si sözcük grubu yanlışlığından, 38’i sözcüğün yanlış anlamda kullanılmasından, 21’i sözdiziminde

sıra yanlışlığından, 20'si yinelemeden, 15'i fazlalıktan, 9'u argo ifade ve yerel dil kullanımından, 8'i bozuk anlatımdan, 5'i fiilimsi yanlışlığından, 4'ü eksiklikten, 4'ü mantıksal tutarsızlıktan ve 3'ü de anlam belirsizliğinden kaynaklanmaktadır.

Çalışmada elde edilen bulgular ışığında, öğrencilerin yazılı anlatımlarında görölen başta kurucu yanlışlıkları olmak üzere diğer anlatım bozukluklarının giderilmesine yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yazılı anlatım, cümle, kurucu, anlatım bozukluğu.

ABSTRACT

GETTING 8th GRADE PRIMARY SCHOOL STUDENTS TO PERCEİVE THE CONSTITUTIONAL MİSTAKES SEEN IN WRİTTEN EXPRESSİONS AND TO COMPREHEND TO CONSTRUCH CORRECT SENTENCES

Havva BEDİRHANOĞLU

Post Graduation-Turkish Education ABD

Supervisor: Prof. Dr. Mukim SAĞIR

September - 2010

In this research, the written expression skills of 60 8th grade students are evaluated from the point of expression defect which stems from constitutional mistakes. Other expression defects also take part together with constitutional mistakes.

In the research, students are asked to write an essay about the sentence ‘No one can climb the success steps easily.’ The written sentences of essays are examined regards to expression defects, and the correct constructions of the wrong sentences are shown.

In the work, it is noticed that the students used 1300 sentences in total. In this situation, each student used 21,6sentences. These sentences consist of %12,9 noun phrases, %84,3 verb phrases, %39,3 simple phrases, %57,8 compound phrases %5 sequential phrases, %9,2 subordinate phrases, % 27 reduction phrases.

The phrases that the students wrote are evaluated from the point of 15 different expression defects and 316 expression defects are found. These expression defects stem from 132 constitutional mistakes, 57 words group mistakes, 38 using the word in wrong meaning, 21 wrong word sequence, 20 repetition 15 unnecessary words, 9

slang and local words, 8 wrong expressions, 5 verb mistakes 4 absent words 4 non sense words 3 meaning ambiguity.

With the help of the data of the work, a variety of proposals are given for overcoming the problem of expression defects and other constitutional mistakes which are seen in the written expressions of the students.

Key Words: Written, expression, phrase, constitutional, expression defects.

ÖN SÖZ

İletişimin temel aracı dildir. Dilin insan hayatında önemli bir yeri vardır. Dil olmadan iletişim ve toplumsal yaşamın bir anlamı olmayacaktır. Duygu ve düşüncelerin nesilden nesile aktarılmasını sağlayan dil, topluma milli kimlik kazandıran önemli bir etkidir. Dilde görülecek bozulmalar kişiler arası iletişimi aksatacak, o toplumun düşünce dünyasını daraltacak, bilginin aktarılmasını ve gelişmesini engelleyecek, kültürel mirasın bozulmasına hatta unutulup gitmesine, yok olmasına sebep olacaktır. Özensiz ve yanlışlarla dolu cümlelerle konuşup yazmak hem duygu ve düşüncelerin tam olarak ifade edilememesine hem de ana dilin bozulmasına yol açacaktır.

Kültürel değerlerin gelecek nesillere açık bir biçimde aktarılabilmesi için dilin doğru ve kusursuz kullanılması gerekir. Bu da ancak iyi bir dil eğitimi sayesinde mümkün olabilir. Bir dili iyi ve doğru kullanmak, onun bütün özelliklerini, inceliklerini bilmekle mümkündür. Her milletin kendi vatandaşlarına iyi bir dil eğitimi vermesi ve güçlü bir dil bilinci kazandırması şarttır. Ülkemizde ana dili eğitimi ve öğretimi Türkçe dersleri bünyesinde yürütülmektedir. İlköğretimdeki Türkçe derslerinin temel amacı da budur. Görülen dil bilgisi dersleri öğrencilerin anlama ve anlatma kabiliyetlerini geliştirmek içindir. Türkçe öğretim programlarında bu dersin bilgi değil bir ifade ve beceri dersi olduğu belirtilmiştir.

Türkçe dersinin temel amaçlarından biri, öğrencilere herhangi bir konu hakkındaki, duygu, düşünce ve birikimlerini hatasız olarak yazabilme yeteneği kazandırmaktır. Bu yeteneğin kazandırılabilmesi için öğrencilerin, yazma öncesinde yapılacak bazı etkinliklerle yazmaya hazır hâle getirilmeleri gerekmektedir. Sözcüklerin doğru yazılması, cümle içinde doğru yerde kullanılması, sözcük ve cümleler arasında uyum olması yazılı anlatımın yanlışsız olması açısından gereklidir.

Bu çalışma, öğrencilerin yazılı anlatım becerilerini; başta kurucu yanlışlarından kaynaklanan anlatım bozukluğu ve diğer anlatım bozuklukları bakımından inceleyip bir durum tespiti yapmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, araştırmanın “Problem Durumu”, problemin “Amacı”, “Önemi” ile “Varsayımlar”, “Sınırlılıklar”, “Tanımlar” ve araştırmanın konusuyla ilgili önceden yapılan çalışmaların bulunduğu “İlgili Araştırmalar” bölümlerine yer verilmiştir.

İkinci bölümde, araştırmanın “Yöntem”i anlatılmaktadır. Bu amaçla, sırasıyla “Araştırma Modeli”, “Evren ve Örneklem”, “Verilerin Toplanması”, “Verilerin Analizi” açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde; cümle, cümlenin kurucuları, yazılı anlatım, yazılı anlatım unsurları ve bu unsurlarda bulunması gereken özellikler üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde, yazılı anlatım yanlışlıkları, araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular ve yorum ifade edilmiştir.

Beşinci bölümde ise araştırmada elde edilen bulguların sonuçlarına yer verilmiş, Türkçe öğretmeni adaylarına, anne-babalara ve son olarak da bu konuda akademik çalışmalar yapacak araştırmacılara bazı önerilerde bulunulmuştur.

Bu araştırmada bilgi birikimi ile bana daima yol gösteren, ilgi ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Mukim SAĞIR'a, görüş ve önerilerinden dolayı hocam Yrd. Doç. Dr. Bayram BAŞ'a, bana destek veren Metin ÇETİNKAYA ve Özlem ETCİOĞLU'na, üstün bir sabırla her zaman yanımda olan başta babam Mahir Baki BEDİRHANOĞLU'na ve aileme şükranlarımı sunarım.

Havva BEDİRHANOĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	V
ÖN SÖZ	VII
İÇİNDEKİLER.....	IX
KISALTMALAR CETVELİ	XI
I. BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1. 1. Problem Durumu	1
1. 2. Araştırmanın Amacı	5
1. 3. Araştırmanın Önemi.....	7
1. 4. Varsayımlar	9
1. 5. Sınırlılıklar	10
1. 6. Tanımlar	10
1. 7. İlgili Araştırmalar	12
II. BÖLÜM	17
YÖNTEM	17
2. 1. Araştırmanın Modeli	17
2. 2. Evren ve Örneklem	17
2. 3. Verilerin Toplanması.....	17
2. 4. Verilerin Analizi.....	18
III. BÖLÜM.....	19
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	19
3. 1. Cümle	19
3. 2. Cümlelerin Kurucuları	21
3. 2. 1. Temel Kurucular.....	22
3. 2. 1. 1. Yüklem.....	22
3. 2. 1. 2. Özne.....	23
3. 2. 2. Yardımcı Kurucular	24
3. 2. 2. 1. Nesne	24
3. 2. 2. 2. Dolaylı Tümeleş (Yer Tamlayıcısı)	25
3. 2. 2. 3. Zarf (Belirteç) Tümeleş.....	26
3. 3. Yazılı Anlatım	27
3. 3. 1. Yazılı Anlatımın Unsurları	32
3. 3. 1. 1. Konu	32
3. 3. 1. 2. Plân.....	34
3. 3. 1. 3. Başlık.....	36
3. 3. 1. 4. Sözcük	37
3. 3. 1. 5. Cümle	40
3. 3. 1. 6. Paragraf	41
3. 3. 1. 7. Yazım (İmlâ).....	41
3. 3. 1. 8. Noktalama.....	42
IV. BÖLÜM.....	43

YAZILI ANLATIM YANLIŞLIKLARI	43
4. 1. Anlamla İlgili Yanlışıklar.....	50
4. 1. 1. Fazlalık.....	50
4. 1. 2. Eksiklik	51
4. 1. 3. Yinelemeler	52
4. 1. 4. Sözdiziminde Sıra Yanlışığı	53
4. 1. 5. Anlam Belirsizliğı.....	55
4. 1. 6. Çelişen Sözcüklerin Kullanılması.....	56
4. 1. 7. Sözcüğün Yanlış Anlamda Kullanılması	57
4. 1. 7. Mantıksal Tutarsızlık	58
4. 1. 8. Deyim ve Atasözü Yanlışları.....	59
4. 2. Cümlelerin Kurucularıyla İlgili Yanlışıklar.....	60
4. 2. 1. Özne Yanlışları.....	61
4. 2. 2. Yüklem Yanlışları	64
4. 2. 3. Nesne Yanlışları	66
4. 2. 4. Dolaylı Tümeleş (Yer Tamlayıcısı) Yanlışları.....	68
4. 2. 5. Zarf Tümeleşci Yanlışları.....	71
4. 2. 6. Uyumsuzluklar	73
4. 2. 6. 1. Özne- Yüklem Uyumsuzluğu	73
4. 2. 6. 2. Nesne-Yüklem Uyumsuzluğu.....	76
4. 2. 6. 3. Dolaylı Tümeleş (Yer Tamlayıcısı) -Yüklem Uyumsuzluğu	77
4. 2. 6. 4. Zarf Tümeleşci-Yüklem Uyumsuzluğu	80
4. 2. 6. 5. Çatı Uyumsuzluğu.....	81
4. 2. 6. 6. Zaman (Kip) ve Kişi Eki Uyumsuzluğu	82
4. 2. 6. 7. Şart Cümlesi - Yüklem Uyumsuzluğu.....	83
4. 3. Sözcük Gruplarıyla İlgili Yanlışlar	86
4. 3. 1. Ad Tamlaması Yanlışları	86
4. 3. 2. Sıfat Tamlaması Yanlışları	88
4. 4. Fiilimsi Yanlışıkları	90
4. 5. Argo İfade ve Yerel Dil Kullanımı	92
4. 6. Bozuk Anlatımlar.....	93
4.7. Noktalama Yanlışları.....	94
V. BÖLÜM.....	96
SONUÇ ve ÖNERİLER	96
5. 1. Sonuç	96
5. 2. Öneriler.....	98
KAYNAKÇA.....	101
EKLER	105

KISALTMALAR CETVELİ

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

s. : sayfa

S. : sayı

TDK: Türk Dil Kurumu

vb. :Ve benzeri

vd. :Ve diğçerleri

AKÜ: Afyon Kocatepe Üniversitesi

AÜ: Atatürk Üniversitesi

SDÜ: Süleyman Demirel Üniversitesi

AİBÜ: Abant İzzet Baysal Üniversitesi

İÜ: İnönü Üniversitesi

SÜ: Sakarya Üniversitesi

GÜ: Gazi Üniversitesi

Yay.: Yayınları/Yayınevi

Kit.: Kitabevi

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, varsayımlar, sınırlılıklar, tanımlar ve ilgili araştırmalar yer almıştır.

1. 1. Problem Durumu

Dil insanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre biçimlenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örülü çok yönlü ve gelişmiş bir sistemdir. İnsanların düşünmek ve düşündüklerini ifade etmek için başvurdukları bu sistemde belirleyici bir kurucu konumundadır. Dilin doğal yollarla meydana gelmiş, kendine has birtakım kuralları vardır. Dil bu kurallar çerçevesinde yaşar, gelişir ve değişir. Dil olmuş bitmiş, donmuş kalmış bir ürün değil, durmadan gelişen, yeniden yaratılan bir etkinliktir. Bu sebeple insanlar dili istekleri doğrultusunda yönlendiremezler. Onu olduğu gibi kabul etmeye, bir vasıta olarak kullanırken onun hususiyetlerine dikkat etmeye, tabiatına uymaya mecburdurlar. İnsanların dilin doğasına hükmedememesinin sebebi, dilin kendi kanununu yaratmış olması sonucunda çok yönlü bir özellik kazanmış olmasıdır.

Dil, insan topluluklarını ortak amaçlar doğrultusunda millet hâline getiren önemli bir vasıta. Bir milleti ilgilendiren her türlü anlayışın gelecek nesillere aktarılmasında büyük rol oynamaktadır. Dil milleti meydana getiren manevi unsurların en önde geleni ve milliyeti teşkil eden unsurların başlıcasıdır.¹ Aynı dili konuşan bir toplum çevresini, gelişen olayları kendince algılamakta, dünyayı kendi dilinin penceresinden görmektedir. Dil milleti, millet de kendine ait kültürü yaratmıştır. Dil, o dili konuşan toplumun kültürünü yansıtan bir ayna, o kültürün düşünüş biçimini, dünyayı algılayışını belirleyen belki de en önemli etken, toplum içi

¹F. Kadri Timurtaş, *Makaleler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2007, s.10

ve toplumlar arası ilişkilerin önkoşuludur.² Dil tıpkı ev gibi bir milletin duygu, düşünce ve hayatının barınağı, korunağıdır.³ Sanki duygu ve düşüncenin kabıdır. Her millet bu kabın içinde tarihini, kültürünü ve en önemlisi geleceğini yoğurur, bunlara şekil verir. Dil, bir kap olduğuna göre ona duygu, düşünce ve hayal müzeleri demek gerekir.⁴ Neticede dil için “ kültür taşıyıcısı ” demek yanlış olmayacaktır. Geçmişle gelecek arasında daimi bir yolculuğu olan kültür, dil vasıtasıyla değişmiş ve gelişmiş, çağlar arasında köprü vazifesi görmüştür. Dil milli değerleri gelecek kuşaklara aktarma aracıdır.⁵ Dolayısıyla dil, kültür taşıyıcılığı görevini yerine getirirken aynı zamanda bu sürecin temel kurucusu olmuştur. Bir dil ne kadar yetkinleşirse kültür de bundan nasibini alacaktır. Ayrıca kültür de dili etkilemekte, ona şekil vermektedir; yani karşılıklı bir belirleyicilik söz konusudur. Dil ve kültürün birbirinden bağımsız düşünülmemeyeceğini aksine birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Dil; insanların düşündüklerini, duyduklarını bildirmek için yararlandıkları ses, sözcük cümle ve metinlerden oluşan anlaşma sistemidir.⁶ İnsanların duyup düşündüklerini anlatmalarını, birbirleriyle anlaşmalarını sağlayan anlamlı ses işaretleri bütünüdür.⁷ Ses ise dilin en küçük parçasıdır. En küçük gramer birliklerinden en büyük birlik olan cümleye kadar dili meydana getiren bütün şekillerin bünyesinde ses adını verdiğimiz en küçük ve en basit dil unsurları bulunur.⁸ Ses, dilin ana malzemesidir ve yalnız kullanıldığında anlamdan söz etmek mümkün değildir. Fakat sesler yan yana gelerek varlıkları ve kavramları karşılayan sözcükleri, anlamlı dil birliği olan cümleyi meydana getirirler. Sözcükler tek tek, kendinden anlam bakımından daha farklı olan bütünü yani cümleyi oluşturur. Nasıl ki dilin temeli ses ve sözcüktür, anlamın ve anlatımın temeli de cümledir. Dil demek anlamdır, anlam ise cümledir. Cümle bir duyguyu, bir düşüncüyü, bir isteği tam

² Osman Toklu, *Dilbilime Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007, s.13

³ Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2009, s.143

⁴ Kaplan, age.,s.153

⁵ Cahit Kavcar, Ferhan Oğuzkan, Özlem Aksoy, *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Anı Yay.,Ankara, 2003, s.7

⁶ Mukim Sağır, *Dilbilgisi Öğretimi*, Nobel Yayınları, Ankara, 2002, s. 11

⁷ Rasim Şimşek, *Türk Dili*, Şimşek Yayınları, İstanbul, 1993, s. 11

⁸ Ergin, *Türk Dilbilgisi*, s. 29

olarak anlatan sözcük dizisidir. Dil için asıl gerekli olan cümledir. Cümle varsa dil vardır, yoksa orada dilden söz edilemez.⁹

Bir milletin kültürünü, sanatını, hayat anlayışını ve millî değerlerini aynı kaptı yağurmak, onlara şekil ve yön vermek ancak dilin yapabileceği bir vazifedir. Dil, vazifesini yerine getirmek için birtakım yollar kullanmaktadır. Bu yolların en güvenilir olanı ise kuralına uygun olarak oluşturulmuş cümledir. Çünkü dil anlatımdır, anlatım da milletin millete has değerlerin bütünleştiğinin somut bir göstergesidir. Burada önemli olan nokta anlatımın sağlamlığı ve güçlü olmasıdır. Dilbilgisi bakımından düzgün olmayan cümleler dil yönünden de yeterli olmayacaktır. Bir dilin zenginliği ses ve sözcüklerin niceliğinden ziyade ifadenin yani cümlenin sağlam oluşuyla yakından ilgilidir. Bir dilin gereği gibi kullanılabilmesi, doğru konuşulup yazılması; o dilin ana kurallarının iyice bilinmesini gerektirir.¹⁰

Bir dilde duygu ve düşüncelerin tam olarak anlatılabilmesi için en geniş sözcük grubu olan cümleye ihtiyaç vardır. Cümle dilin en küçük anlatım birimidir.¹¹ Sesler ya da sözcükler ne kadar zengin olursa olsun bir düşüncüyü, bir duyguyu dile getirmede tek başına yetersiz kalacaktır. Gerçek dil birimini oluşturan ses ya da sözcükler değil cümledir. Dilin en küçük birimi olan ses veya bir kavrama karşılık gelen sözcükler ancak cümle içinde anlam kazanmaktadır. Cümle anlamaya katkı sağlamakta ve düşünme gücünü geliştirmeye de fazlasıyla yardımcı olmaktadır. Bu sebeple cümleden söz edebilmek için sözcüklerin belli kurala uygun olarak bütünleşmesi ve bir yargı ortaya çıkarması gerekmektedir.

Dil eğitiminin hedefi bireye okuma, yazma, dinleme ve konuşma olmak üzere dilin dört temel becerisini kazandırmaktır. Çünkü dilin gelişmesinde, etkili kullanılmasında ve nesillere sevdirmesinde anlama ve anlatma becerisinin önemi ön plana çıkmıştır. Özellikle dilin anlatma boyutu konuşma ve yazma becerisi olarak ifade edilmektedir. Yazılı anlatım becerisi; bireyin ihtiyaçlarını karşılayabilmesini,

⁹ Sağır, s. 16

¹⁰ Rasim Şimşek, *Türkçe Sözdizimi*, Kuzey Gazetecilik Matbaacılık ve Ambalaj San. A.Ş., Trabzon, 1987, s.1

¹¹ Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s. 9

duygu ve düşüncelerini rahatça ifade edebilmesini, eğitimini devam ettirebilmesini, diğer insanlarla sağlıklı ilişkiler kurabilmesini; bilginin kalıcılığının sağlanmasını ve geniş kitlelere ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla yazılı anlatım, dil eğitiminde hassas bir noktada bulunmaktadır. Bu becerinin geliştirilmesi dile yapılacak en büyük iyilik olacaktır.

Yazılı anlatım becerisini sağlamlaştırmak, doğru ve kuralına uygun oluşturulmuş cümleyi gerekli kılmaktadır. Bu gereklilik aynı zamanda yazılı anlatımın kendi doğasının bir sonucudur. İyi bir cümle de dikkatli davranma ve her türlü hatadan uzak olma zorunluluğunu doğurmaktadır. Cümle kurmada en önemli husus dilbilgisi kurallarını dikkate almaktır. Kuvvetli bir ifade dilin doğru kullanımını gerektirmektedir.

Günümüzde yazılı anlatımda pek çok yanlışlığa rastlamak mümkündür. Bu durum dilin gelişmesini ve yetkinleşmesini sekteye uğratmaktadır. Toplumun her kesimindeki bireylerin yaptığı bu yanlışlar ve bozukluklar ilköğretim öğrencilerinin yazılı anlatımlarında da görülmektedir. Yeterli bilgi ve beceriye sahip olmayan öğrenciler Türkçeyi doğru, kuralına uygun, açık ve anlaşılır bir şekilde kullanamamaktadır. İyi bir cümle için ön koşulu cümleyi meydana getiren kurucuların doğru ve yerinde kullanılmasıdır. Bu yüzden cümlelerin kuruluşu, tamamlayıcı kurucuları ve bu kurucuların sıralanışı büyük önem kazanmaktadır. Özne, tümleç, yüklem uygunluğu doğru cümle için başat koşuldur.¹²

Bir cümleyi sağlam kurmak daha çok bilinçli bir eğitimi gerektirmektedir. Bu bakımdan ilköğretim doğru cümle kurabilme, dili kuralına uygun kullanabilme becerisi kazandırma açısından oldukça önemli bir dönemdir. Dilin doğru, kurallarına uygun olarak kullanılması ise kısa sürede gerçekleşecek bir durum değildir. Bireyin türlü alanlarda başarılı olabilmesi için anadilinin anlatım düzenini iyi kavraması gerekir.¹³ Ailenin ve çevrenin bu dönemde dil edinimindeki etkisi büyüktür; ancak kişinin konuştuğu dili gerektiği gibi öğrenebilmesi, anadilinin inceliklerini anlayabilmesi ilköğretim çağlarında başlamaktadır. Planlı bir eğitimle ve öğretmenlerin

¹² Fuat Bozkurt, *Türkiye Türkçesi*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2004, s. 343

¹³ Şimşek, 1987, s.1

çabasıyla, dili kurallarına uygun kullanma becerisini geliştirmek daha kalıcı çözüm getirecektir. Anadil öğretiminde dilbilgisi eğitiminin ne kadar gerekli olduğu anlaşılmıştır. Dilbilgisi ancak somut uygulamalarla öğretilir. Kişinin konuştuğu dilin kurallarını ezbere bilmesi değil, dili kullanma becerisi kabul görmektedir.

Bu çalışmada ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımları incelenerek özellikle kurucu yanlışlıklarından kaynaklanan anlatım bozuklukları tespit edilmeye çalışılmıştır. Öğrencilerinin yazılı anlatımlarında kullandıkları cümlelerdeki anlatım bozuklukları nelerdir ve bu anlatım bozukluklarına kurucu yanlışlıklarının ne derecede etkisi vardır sorularına cevap alınmaya çalışılmıştır. Bu problemten hareketle yanlış cümlelerin doğru kuruluşları da verilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla çalışmanın konusunu 8. sınıf öğrencilerine ait cümlelerdeki kurucu yanlışlıkları ve bu cümlelerin doğru kuruluşlarının kavratılması oluşturmaktadır.

1. 2. Araştırmanın Amacı

Yazma, insanın doğası gereği kendini dışa vurduğu davranışlardan birisidir.¹⁴ İnsanoğlu varlığını devam ettirebilmek için duygu ve düşüncelerini anlatma eğilimi içerisindedir. Bu eğilim insanda doğuştan mevcuttur. Çocukluk döneminde ağlama, bağırma, el ve yüz hareketleriyle kendini gösteren bu istek sonradan dilimiz aracılığıyla gerçekleşir. İnsanın toplumsal bir varlık olması yazma davranışını zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla yazma, doğal bir ihtiyaç durumuna gelmiştir. İnsanların birbirleriyle iletişim kurabilmeleri için sözlü olduğu kadar yazılı anlatım da gereklidir. Düşünce ve isteklerin yazılı olarak ifade edilmesi insanın her alanda kendini geliştirmesini ve sosyal yaşamda başarısını arttırmasını sağlamıştır. Yazılı anlatım, pek çok bilginin hayata geçirilmesinde büyük rol oynamaktadır.

Yazılı anlatımı gerçekleştirme işi gelişigüzel olmamalıdır. Duygu ve düşüncelerin yazılı olarak anlatılması özel bir çaba gerektirmektedir. Bir kimseden güzel bir yazı yazması, güzel yazı yazmanın kabiliyete bağlı olduğu düşünüldüğünde beklenemez ancak; o kimsenin iyi ve doğru yazı yazması şarttır. İyi ve doğru yazmak; yazma zevk ve alışkanlığı ve yazma tekniğini almayı, kompozisyonun temeli olan dil kurallarını, sözcük, cümle ve paragraf hakkında yeterli bilgiyi

¹⁴ Murat Özbay, *Özel Öğretim Yöntemleri II*, Ankara, 2006, s.115

öğrenmeyi gerektirir.¹⁵ Anadilinin olanaklarından yaralanabilen herkes duyup düşündüklerini, yaşadıklarını yazılı anlatıma dökebilir.¹⁶ Bunun için özel bir uzmanlık bilgisine gerek yoktur. Başarılı olmak için yazılı anlatımın kendine has birtakım kurallarını bilmek yeterli olacaktır.

İyi bir yazı elde etmek için her şeyden önce bir dil ögesi olan sözcüklerin doğru ve yerinde kullanılması, başarılı bir anlatıma sahip olunması, malzemenin iyi seçilmesi, işlenen konunun bir plan içinde yürütülmesi ve nihayet yazının doyurucu ve inandırıcı olması gibi kurallara uymayı gerekli kılar.¹⁷Fakat bu ölçütlerin en önemlisi kuşkusuz dilbilgisi kurallarının yerinde ve doğru kullanılmasıdır. Bunun da ilk basamağı dili tanımak ve onun özelliklerini iyi bilmektir. Anadilinin kendine has kurallarını bilmek ve bu kuralları uygulamak iyi ve sağlam yazmanın ön koşuludur. Sosyal ilişkilerde ön planda olan anlaşmaktır. Dil bu süreçte bize aracı olmaktadır. Dil denince de akla en küçük anlatım birimi olan cümle gelmektedir. Cümle, düşünce ve isteklerimizi eksiksiz bir biçimde anlatmaya yarayan söz birlikleridir. İnsanlarla iletişim daha çok cümleler yoluyla sağlanmaktadır. Bu sebeple anlamının ve anlatmanın en kestirme yolu kusursuz cümle kurmaktan geçmektedir. Yazılı anlatımda cümlenin yeri tartışılmaz derecede önemlidir. Bilgi birikimi kuşaktan kuşağa yazı sayesinde ulaştırılır.

Geçmişle gelecek arasında köprü görevi gören dil, yazı ve dolayısıyla cümle nesillere ulaşmanın en sağlam yöntemidir. Cümle ile ifade edilmeyen, yazıya dönüştürülmeyen duygu ve düşünceler kalıcı olmaz ve toplumsal boyut kazanmaktan uzak kalır. Kurulan cümlelerin sağlam olması yazının kalıcılığını arttıran etkenlerden olacaktır. Bir cümle yanlışsız kurulduğunda anlatılmak istenen daha iyi anlaşılacaktır.

Anlatımın en küçük parçası olan cümlenin doğruluğu, cümleyi oluşturan kurucuların yerli yerinde kullanılmasıyla yakından ilgilidir. Kurucular bir araya gelerek cümleyi meydana getirir ve anlatmak istediklerimizi çeşitli yönlerden belirterek daha da anlamlı kılar. Bu sebeple kurucular ve üstlendikleri görevler bir

¹⁵ Özbay, s.116

¹⁶ Şimşek, 1993, s.190

¹⁷ Şerif Aktaş, Osman Gündüz, *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Akçağ Yay., Ankara, 2005, s.62

cümlenin doğru kurulmasında belirgin rol oynamaktadır. Kurucularla ilgili yapılan en ufak hata anlatım bozukluğuna yol açacaktır. Söz konusu durum ise cümlenin doğruluğunu, sağlamliğını tehlikeye düşürecektir. Bir cümleyi sağlam kurmak, anadilinin kurallarını öğrenmek ise bilinçli bir eğitimi gerektirmektedir. Dolayısıyla ilköğretim sağlam cümle kurabilme ve dilini kuralına göre kullanabilme becerisi kazandırma açısından oldukça önemli bir dönemdir. Bu dönemde öğrencilerin yeterlilikleri, gelişim özellikleri dikkate alınarak cümle kurarken ne tür hatalara düştükleri tespit edilmeli ve bu hataların giderilmesi için gayret sarf edilmelidir.

Neticede bu araştırmanın amacı ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin kurdukları cümleleri incelemek, yazılı anlatımlarını kurucu yanlışlarından kaynaklanan anlatım bozuklukları açısından değerlendirmek ve yanlış cümlelerin doğru kuruluşlarını göstermektir.

1. 3. Araştırmanın Önemi

Türkçe öğretiminin amaçlarından biri duyup okuduklarımızı anlamak ve düşünce ve hayallerimizi doğru bir şekilde anlatmaktır. Sözlü ve yazılı anlatım çalışmalarında temel amaç, çocukların gördüklerini, yaşadıklarını, duyduklarını, düşündüklerini söz ve yazı ile doğru, amaca uygun güzel bir biçimde anlatma becerisi kazandırmaktır.¹⁸ Görüş ve düşüncelerin sözle ifade edilmesi yeterli değildir. İletişim kurmada yazı da çok önemlidir. İnsanlar duygu, düşünce, istek ve tasarımlarını başkalarına aktarmak, uzaktakilere duyurmak, gelecek nesillere ulaştırmak isterler.¹⁹ Bu da yazıya başvurmayı gerektirmektedir. İnsanlar yazı sayesinde dimağlarına önemli katkılar sağlamışlardır. Bu katkılardan en önemlisi bilgi ve kültür aktarımının çok daha kolay ve etkili hâle gelmiş olmasıdır.²⁰ Düşünceyi ifade etme aracı olan sözcüklerin dolayısıyla kurucuların belli bir düzen içinde cümlelere dönüştürülmesi gerekir. İyi ve doğru bir cümlenin ilk belirleyici

¹⁸ Cahit Kavcar, Ferhan Oğuzkan, Sedat Sever, *Türkçe Öğretimi*, Ergin yay., Ankara, 1995, s.70

¹⁹ Murat Özbay, *Sadık Tural Armağanı*, Can Reklamevi Basım Yayın, Ankara, 2002, s.173

²⁰ Ahmet Kırkkılıç, (edt), Hayati Akyol (edt), *İlköğretimde Türkçe Eğitimi*, Pegema Yay., Ankara, 2007, s.50

niteliği dilbilgisi kurallarına uygunluktur.²¹ Bu uygunluk cümlenin kurucuları arasında bir uyumun bulunmasıyla, sözcüklerin yerinde kullanılmasıyla mümkündür.

Düzenli ve sağlıklı yazı yazabilmek için dilin kurallarını biliyor olmak yeterli değildir. Bu bilgilerin çeşitli uygulamalarla daha işlek daha canlı duruma getirilmesi şarttır. Türkçe dersleri içinde dilbilgisi çalışmaları arasında dil, bilgi olarak verilmekte; Türkçe konularının sanat gibi öğretilmesi gerektiği bir bakıma unutulmaktadır. Nitekim bilgiye çok geniş yer veren dilbilgisi öğretimi, bu bilgilerin nasıl beceri ve alışkanlığa dönüşmesi gerektiği hususunda başarılı olamamaktadır.²²

Dilin kendine has kuralları eğitim kurumlarında öğrenilmektedir. Dil eğitiminin temel amacı, kişilerin düşünme iletişim becerilerinin geliştirilmesidir. Dille iletişimin bir yönünü anlama, öteki yönünü anlatma oluşturur.²³ Eğitimin temelinde anadilinin iyi öğretilmesi yatmaktadır. Bu nedenle anadili eğitime özellikle önem verilmelidir. Kişi toplumu ve kültürel birikimi anadiliyle algılar. Dil eğitimi ise anadille kazanılan anlama ve anlatma becerisinin gelişmesine yardımcı olur.

Doğru yazı, (içindeki düşünce yanlış da olsa) anlatmak istediğini dil kurallarına uygun olarak anlatan yazıdır. Niteliği, sağlıklı olmaktır. Doğru yazıda sözcükler, kavramları aşağı yukarı değil, tam olarak karşılar tümcenin öğeleri yerli yerinde bulunur.²⁴ Bir cümlenin iyi ve güzel yazılması beklenmez; fakat doğru ve kurallarına uygun kurulması istenilen bir durumdur.

Doğru konuşmak, doğru yazmak, doğru anlamak ancak dilbilgisi etkinlikleriyle sağlanabilir. Dilbilgisel kurallar sıralanarak, ezberlettirilerek değil her bir dilbilgisel biçim birimin işlevi sezdirilerek, anlatıma katkısı kavratılarak hem iyi bir dilbilgisi öğretimi hem de başarılı bir Türkçe öğretimi sağlanmış olur.²⁵

Düşünce ve yargıların tam olarak anlatılabilmesi için sözcüklerin bütünlük içerisinde bir araya gelmeleri gerekir. Duygu ve isteklerimizi yargıya dönüştürüp

²¹ Emin Özdemir, *Anlatım Sanatı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996, s.49

²² Sağır, s.4

²³ Özbay, s.136

²⁴ Ömer Asım Aksoy, *Dil Yanlışları*, İnkılâp Kitabevi, Ankara, 2008, s.7

²⁵ Özbay, s.140

cümle oluşturma işi rastgele olamaz. Bunun için belli bir düzen gerekmektedir. Bu düzeni sağlayan unsur ise dilbilgisi kurallarıdır. Cümledeki sözcüklerin ve kurucuların yerinde kullanılmayışı söylenmek istenen şeyin anlaşılmasına neden olur. Cümle kurmak parçalarla, kurucularla bir bütün oluşturmaktır. Cümlenin kurulması için mutlaka gerekli olan kurucuların belli bir düzen içerisinde olması gerekir. Aksi durumda bozuk anlatımlı cümleler ortaya çıkacaktır. Cümlenin bozuk olması ise anlamayı ve anlatmayı oldukça zora sokacaktır. Türkçe öğretiminin ve dilbilgisi eğitiminin ortak hedefi anlama ve anlatma becerilerini doğru olacak şekilde geliştirmektir. Etkili ve doğru anlatımın iyi olması kurucuların kusursuz bir biçimde bir cümle oluşturmaya bağlıdır. Unutmayalım ki cümle anlatımın en kısa yoludur.

Anadili eğitimiyle var olan yazma becerisinin dil eğitimiyle daha da gelişmesi beklenir. Özellikle ilköğretim öğrencilerinin kurdukları cümlelerin doğru olması gerekmektedir. Cümlelerde anlatım bozukluğuna neden olacak her türlü yanlışın yapılmaması düşünülmektedir. Ancak öğrencilerin beklenen seviyede olup olmadıkları yapılacak araştırmalarla ortaya çıkacaktır.

Bu çalışmanın amacı öğrencilerin yazılı anlatımlarındaki bozukluklarını tespit etmek bu bozuklukların nasıl giderilebileceğini göstermektir. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarındaki kurucu yanlışlığından kaynaklanan anlatım bozukluklarının incelendiği bu araştırmanın sonuçları Türkçenin eğitim ve öğretimiyle ilgilienlere, özellikle de İlköğretim II. kademe öğretmenlerine yararlı olması, bu konuda kitap hazırlayanlara katkı sağlaması ve bu konuda yapılacak diğer çalışmalara ışık tutması bakımından önem arz etmektedir.

1. 4. Varsayımlar

1. Araştırma için 8. sınıf öğrencilerine yazdırılan kompozisyon metinleri, örnekleme ve evreni temsil etmek için yeterlidir.

2. Öğrencilere yazdırılacak konularla ilgili görüşüne başvuru alan öğretmen, alanında yeterlidir.

3. Öğrencilerin yazılı anlatım (kompozisyon) metinleri gerçek seviyelerini yansıtmaktadır.

1. 5. Sınırlılıklar

Araştırma;

1. 2009-2010 eğitim-öğretim yılı,
2. Sivas ili,
3. Ziya Gökalp İlköğretim Okulunun 8. sınıf öğrencileri,
4. Öğrencilerin uygulamadaki yazılı anlatımları,
5. Öğrencilerin yazılı anlatımlarında kurucu yanlışlarından kaynaklı yaptıkları anlatım bozuklukları ile sınırlıdır.

1. 6. Tanımlar

Bu bölümde, çalışmada sık karşılaşılabilecek olan alan ile ilgili terimlerin tanımlarına yer verilmiştir.

Dil

İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan.²⁶

Dil insanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre biçimlenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örülü çok yönlü ve gelişmiş bir sistemdir.²⁷

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir.²⁸

²⁶ *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, Ankara, 2005, s.526

²⁷ Korkmaz, s.67

²⁸ Ergin, s.3

Aksan'a göre dil, sözlü yazılı olarak iletişimde kullandığımız, doğduğumuzda hazır bularak edinmeye başladığımız, doğrudan doğruya insana özgü, çok güçlü, büyümlü bir düzendir; düşünme ve düşünöleni aktarma dizgesidir.²⁹

Dilbilgisi

Çeşitli düzeydeki okullarda, Türkçenin ses, şekil ve cümle yapısı ile cümlenin öğeleri arasındaki anlam ilişkilerini öğreten bilgi dalı; bu bilgileri veren dersin ve kitapların adıdır.³⁰

Dili oluşturan sesleri, sözcükleri, belirtme ya da yargı öbeklerini türlü yönleriyle inceleyerek konuşma ve yazmada uyulması gereken ana kuralları belirleyen bilim dalına dilbilgisi denir.³¹

Cümle

Bir düşöncenin, bir duygunun yargısal bütönlük içinde anlatımını sağlayan dizimsel yapıya cümle denir.³²

Bir fikri, bir duygu ve düşönceyi, bir oluş ve kılışı tam olarak bir yargı halinde aktaran kelime grubudur.³³

Bir yargı bildirmek için tek başına çekimli bir fiil veya çekimli bir fiille kullanılan kelimeler dizisi, tümce.³⁴

Öge (Kurucu)

Bir cümleyi oluşturan özne, yüklem, tümleç vb. birimlerinden her biri.³⁵

Cümlede bir duyguyu, bir düşönceyi, bir hükmü tam olarak anlatabilmek için kullanılan sözcüklerin cümle bilgisinde aldıkları adlardır.³⁶

²⁹ Doğan Aksan, *Anlambilim*, Engin Yayın evi, Ankara, 2006, s.13

³⁰ Korkmaz, s.68

³¹ Şimşek, 1987, s.1

³² Şimşek, age., s.16

³³ Korkmaz s.54

³⁴ *Türkçe Sözlük*, s.377

³⁵ *Türkçe Sözlük*, s.1532

³⁶ Korkmaz, s.55

Cümle oluşturacak biçimde bir araya gelen kurucu öğelere kısaca cümlenin öğeleri adı verilir.³⁷

Cümlenin anlaşılmasında görev yüklenmiş olan sözcüklere cümlenin öğeleri(unsurları) adı verilir.³⁸

Cümle bir bütünlüğü anlatır. Belli bir işlevle, bu bütünlüğün oluşumunu sağlayan birimlere öge denir.³⁹

Yazılı Anlatım

Öğrencilere duygu ve düşüncelerini etkili ve düzgün bir biçimde anlatmaları için yaptırılan yazılı veya sözlü çalışma.⁴⁰

Duygu, düşünce, görüş ve hayallerin, düzenli biçimde açık, canlı ve çarpıcı bir anlatımla sözlü ve yazılı olarak ortaya konulmasıdır.⁴¹

Anlatım Bozukluğu

Anlatım bozukluğu, yargı ve belirtme öbeklerinin söz konusu kurallarla niteliklere uygun kurulamamasından kaynaklanan⁴² yanlışlardır.

Bir cümlenin anlaşılmasını güçleştiren, yanlış anlaşılmasına neden olan söyleyiş kusurlarıdır.⁴³

1. 7. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde literatür taraması yapılarak konuyla ilgili çalışmalar kısaca özetlenmiş ve kronolojik sırayla tanıtılmaya çalışılmıştır.

Köstekçi (1992), *Üniversite Öğrencilerinin Cümle Hataları Üzerine Bir Analiz Çalışması* adlı çalışmasında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Filoloji birinci sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında yapmış oldukları cümle yanlışlarını tespit etmeye çalışmıştır. Çalışmada öğrencilere bir otobiyografi ve

³⁷ Şimşek, 1987, s.45

³⁸ Tuncer Gülensoy, *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 429

³⁹ Muhittin Bilgin, *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Anı Yay., Ankara, 2006, s.446

⁴⁰ *Türkçe Sözlük*, s.1205

⁴¹ Kavcar vd., s.12

⁴² Şimşek, 1993, s.226

⁴³ Kavcar vd., s.28

konusu öğrenciler tarafından belirlenen bir kompozisyon yazdırılmış, kompozisyonlardaki cümle yanlışları belirlenmiş ve bu yanlışların düzeltilmesi için çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Ankara merkez ortaokullarındaki üçüncü sınıf öğrencilerinin yazılı anlatım becerileri üzerine bir araştırma yapan **Özbay** (1995), öğrencilerin yazılı anlatım konusundaki bilgilerini ölçmüştür. Daha sonra öğrencilere yazılı anlatım çalışmaları yaptırarak bu çalışmaları yazılı kompozisyon becerisi açısından incelemiştir. Çalışmada noktalama hatası, imla hatası, uyumsuzluk, sıra yanlışlığı, aykırı kelime kullanımı, tekrar sıklığı, eksiklik, fazlalık ve muğlak ifadeler de araştırılmıştır.

Yazılı Anlatım Becerileri Bakımından Köy ve Kent Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Durumu adlı çalışmasında **Deniz** (2000), köy ve kentte yaşayan öğrencilerin yazılı anlatım becerilerini ve köy ve kent yaşamının yazılı anlatım becerisi üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırmanın örneklemini ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır.

Türkçe Öğretmenliği Bölümü birinci sınıf öğrencilerinin okuma ve yazma becerileri ile genel kültür düzeyleri üzerine bir araştırma yapan **Doğan** (2002), Gazi Üniversitesi, Çanakkale Üniversitesi, Niğde Üniversitesi Türkçe öğretmenliği birinci sınıf öğrencilerine öncelikle bir kültür testi sonra bir Türkçe testi uygulamış, son olarak da öğrencilere bir yazılı anlatım çalışması yaptırarak bu yazılı anlatımlarda görülen aksaklıkları tespit etmiştir. Sonuçta bu aksaklıkların nasıl giderileceğine ilişkin önerilerde bulunmuştur.

Uça (2003), *İstanbul'da Seçilen İlköğretim Okullarının Altıncı Sınıf Türkçe Derslerinde Tespit Edilen Yazılı Anlatım Bozuklukları ve Öneriler* adlı yüksek lisans çalışmasında ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatım kâğıtlarını incelemiştir.

Bu çalışmada araştırmaya tâbi tutulan öğrencilerin yazılı anlatımlarında görülen anlatım bozuklukları tespit edilmiş ve bu bozuklukların giderilmesi için çeşitli çözüm yolları gösterilmiştir.

Temizkan (2003), *Yazılı Anlatım Etkinliği Çerçevesinde Türkçe Öğretmenlerinin Çalışmalarına İlişkin Bir Değerlendirme* adlı yüksek lisans

çalışmasında yedinci sınıflara Türkçe dersi veren öğretmenlerin yazılı anlatım çalışmalarında yaptıkları uygulamaların, öğrencilerin yazılı anlatım becerilerini geliştirmedeki rolünü araştırmıştır.

Çalışmada öğretmenlere 43 soruluk bir anket uygulanmıştır. 18 öğretmenin sınıflarından seçilen toplam 400 kompozisyon kâğıdı değerlendirmeye alınmıştır.

Sonuç olarak öğrencilerin yazılı anlatımlarındaki hatalar tespit edilmiş ve bu hataların giderilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

Bolu ili ilköğretim beşinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin yazılı anlatım becerileri üzerine bir araştırma yapan **Koçak** (2005), öğrencilere yazılı anlatım çalışması yaptırmış, daha sonra bu yazılı anlatımlardaki hataları tespit ettikten sonra hataların giderilmesi için önerilerde bulunmuştur.

Bahadır (2005), *Roman, Hikâye ve Günlük Gazetelerdeki Anlatım Bozuklukları* konulu yüksek lisans çalışmasında anlatım kavramı ve anlatım çeşitleri; cümlelerin tanımı, farklı cümle tiplerinin doğuş sebepleri, cümle çeşitleri, iyi bir cümlelerin nitelikleri ve anlatım özellikleri üzerinde durmuştur. Toplam 950 cümle ele alınmış, bunlardan 270'indeki anlatım bozukluğu açıklanarak düzeltilmiştir.

Kırbaş (2006), *İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerilerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma* konulu çalışmasında sekizinci sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında görülen yanlışları belirlemiş ve bu yanlışların giderilmesi için çözüm önerilerinde bulunmuştur.

Çelikipazu (2006), *Erzurum Merkez İlçe İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri Üzerine Bir İnceleme* adlı çalışmasında İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında görülen ses, şekil, cümle, anlam, anlatım bozukluğu, yazım ve noktalama yanlışlarını tespit ederek bu yanlışların düzeltilmesi için çeşitli önerilerde bulunmuştur.

Teorik Gramer Bilgisi ile Yazılı Anlatım Bozukluğu Arasındaki İlişki (İlköğretim İkinci Kademe Uşak Örneği) konulu bir araştırma yapan **Bahar** (2006), öğrencilerin yazılı anlatımlarındaki grameri iyi kullanma becerileri ile anlatım

bozuklukları arasındaki ilişki üzerinde tespitlerde bulunmuş, öğretmen ve öğrencilere çözüm önerileri sunmuştur.

Büyükikiz (2007), *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerilerinin Söz Dizimi ve Anlatım Bozukluğu Açısından Değerlendirilmesi* konulu yüksek lisans çalışmasında farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki 105 ilköğretim 8. sınıf öğrencisinin yazılı anlatım becerilerini söz dizimi ve anlatım bozukluğu açısından değerlendirmiştir.

Araştırmada öğrencilerden kendilerine verilen 11 konudan birini seçerek bir kompozisyon yazmaları istenmiştir. Yazılan kompozisyonlarda öğrencilerin kullandıkları cümle yapıları ve yaptıkları anlatım bozuklukları incelenmiştir.

Çalışmada, elde edilen bulgular ışığında, öğrencilerin yazılı anlatım becerilerinin (sözdizimi ve anlatım bozukluğu) geliştirilmesine yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Bağcı (2007), *Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazılı Anlatım Derslerine Yönelik Tutumları ile Yazma Becerileri Üzerine Bir Araştırma* konulu çalışmasında AKÜ, AÜ, SDÜ, AİBÜ, İÜ, SÜ, GÜ ve Selçuk Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü son sınıf öğrencilerinin yazılı anlatım dersine yönelik tutumlarını ve yazılı anlatımda yaptıkları hataları tespit etmiş ve bu konudaki önerilerini ifade etmiştir.

Pekaz (2007), *İlköğretim Sekizinci Sınıf Yazılı Anlatımlarındaki Ses Olayları, Noktalama, İmlâ ve Anlatım Bozukluklarının Düzeltilmesinde İpucu ve Geri Bildirim Teknikleri* konulu yüksek lisans çalışmasında ipucu ve geri bildirim tekniklerinin etkisini araştırmıştır. Araştırma 43'ü deney 185'i kontrol olmak üzere 228 öğrenci üzerinde uygulanmıştır.

Bu amaçla deney ve kontrol grubu öğrencilerine üçer yazılı sınav uygulanmıştır. Birinci sınavdan sonra öğrenci gruplarının yaptığı hatalar tek tek tespit edilmiştir. Birinci sınav sonunda yapılan hatalar, sadece deney grubu öğrencilerine geri bildirim ve ipucu yoluyla gösterilmiştir. Bu uygulama ikinci ve üçüncü sınavlarda da devam ettirilmiş, öğrencilerde bilgi eksikleri giderilmiştir. Araştırma sonucunda deney grubu öğrenci hatalarında yüzde seksenlere varan düşüşler kaydedilmiştir. Kontrol

grubu öğrencilerindeki değişim oranları çok az farklılaşmıştır. Çalışmada eksikliklerin giderilmesine yönelik öneriler yer almaktadır.

Lise Birinci Sınıflarda Öğrencilerin Yaptıkları Anlatım Bozuklukları ve Bunların Giderilmesinde Kullanılan Metotlar konulu bir araştırma yapan **Hunutlu** (2007), dil ve anlatım derslerinin ve geleneksel dilbilgisi anlayışının anlatım bozuklukları konusuna yaklaşımını ortaya koymuştur. Araştırmada düz lise ve Anadolu Lisesi öğrencisi olan 100 kişilik dokuzuncu sınıf öğrencisi örneklem olarak seçilmiştir. Bu öğrencilerin yazdığı kompozisyonlardaki anlatım bozukluklarının sebepleri belirlenmeye çalışılmış, karşılaşılan anlatım bozukluklarının giderilmesi için nasıl bir yol izlenmesi gerektiği konusunda önerilere yer verilmiştir.

İlaslan (2007), *Ortaöğretim İkinci Sınıf Öğrencilerinde Görülen Yazılı Anlatım Bozuklukları ve Bu Bozuklukların Giderilmesi İçin Çeşitli Öneriler-Kalecik/Pursaklar Örneği* konulu yüksek lisans tezinde ortaöğretim ikinci sınıf öğrencilerinin yazılı anlatım becerilerini tespit etmek ve hangi anlatım bozukluğunun ne oranda görüldüğünü belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma örneklemini oluşturan 228 öğrencinin yazılı anlatım kâğıtları tespit edilen 20 alt problem dâhilinde değerlendirilmiştir.

Araştırma sonucunda öğrencilerin yazılı anlatım kâğıtlarında görülen anlatım bozukluklarından yola çıkılarak bu bozuklukların en aza indirilmesi için nelerin yapılabileceği ile ilgili öneriler sunulmuştur.

2006 Yılı Türkçe Öğretim Programına Göre Hazırlanan 6. ve 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Dil Yanlışları ve Anlatım Bozuklukları konulu yüksek lisans tezinde **Demirci** (2009), Türkçe ders kitaplarındaki dil yanlışlarını ve anlatım bozukluklarını tespit etmek, daha önce okutulan Türkçe ders kitapları üzerinde yapılan çalışmalarla ortaya konmuş dil ve anlatım bozukluklarının Yeni Türkçe Öğretim Programına (2006) göre hazırlanan ders kitaplarında da devam edip etmediğini ve bu doğrultuda ders kitaplarının Türkçe eğitim hedeflerinin ne kadarını gerçekleştirebildiğini belirlemeye çalışmıştır. Eş zamanlı yöntem esas alınarak yapılan bu betimsel çalışma esnasında, 7 Türkçe ders kitabında toplam 742 dil ve anlatım sorunuyla karşılaşılmıştır.

II. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, Araştırmanın Modeli, Evren ve Örneklem, Verilerin Toplanması ve Verilerin analizi yer almaktadır.

2. 1. Araştırmanın Modeli

8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında görülen kurucu yanlışlıklarını belirlemeyi ve yanlış cümlelerin doğru kuruluşlarının kavratılmasını amaçlayan bu çalışma betimsel niteliktedir. Betimsel çalışmalar bir durumu var olduğu gibi ortaya koyan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme ve etkileme çabası gösterilmez. Önemli olan, onu uygun bir biçimde gözleyip belirleyebilmektir.⁴⁴ Araştırma, niteliği itibariyle “uygulamalı bir alan araştırması”, verilerinin değerlendirilmesi bakımından da hem nicel hem de nitel bir çalışmadır

2. 2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2009–2010 öğretim yılında Sivas’ta ilköğretim ikinci kademedeki okuyan 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Evrene giren bütün öğrencilerin araştırmaya dâhil edilmesi mümkün olmadığından örneklem alma yoluna gidilmiştir. Araştırmanın örnekleme ise; Ziya Gökalp İlköğretim Okulunda “random örneklem” yöntemiyle belirlenen 60 öğrencidir.

2. 3. Verilerin Toplanması

Araştırmaya veri toplamak amacıyla 8. sınıf öğrencilerine “ Hiç kimse başarı merdivenine elleri cebinde tırmanmamıştır. “ sözü hakkında kompozisyon metinleri yazdırılmıştır. Öğrencilerin duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilecekleri,

⁴⁴ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yay.,Ankara 2003,s.77

yaratıcı düşüncelerini yansıtabilecekleri ve bunu dil becerileriyle tamamlayabilecekleri nitelikte bir konunun seçilmesine öncelik verilmiştir.

Elde edilen verilerden hareketle 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında görülen öncelikle kurucu yanlışlıkları ve diğer anlatım bozuklukları belirlenmeye ve yanlış cümlelerin doğru kuruluşları gösterilmeye çalışılmıştır.

Verilerin daha sağlıklı ve düzenli olarak alınabilmesi için belirlenen konunun seçiminde Ziya Gökalp İlköğretim Okulu Türkçe öğretmenin görüşü alınmıştır.

Uygulama öncesinde öğrencilere araştırmanın amacı, nedeni, nasıl ve ne kadar sürede yapılacağı, araştırma sonucunda elde edilecek verilerin kullanımı konusunda açıklayıcı bilgiler verilmemiş, cümlelerin olabildiğince doğal olmasına özen gösterilmiştir. Uygulama için bir ders saati (40 dakika) süre verilmiştir.

2. 4. Verilerin Analizi

Örneklem olarak seçtiğimiz 60 öğrenciye “ Hiç kimse başarı merdivenine elleri cebinde tırmanmamıştır. “ konulu kompozisyon metinleri yazdırılmış ve bu metinler cümle cümle değerlendirilmiştir. Her bir öğrencinin kurduğu cümleler tek tek incelenmiş ve başta kurucu yanlışları olmak üzere diğer anlatım bozuklukları da tespit edilmiştir. Tespit edilen cümlelerin yanlışlıklarına ilişkin açıklamalarda bulunulmuş ve doğru kuruluşları verilmiştir.

III. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3. 1. Cümle

İnsan düşünce ve niyetlerini paylaşma ve bildirme eğilimindedir. İnsan ilişkilerinde önemli olan tek şey anlaşmaktır. Her şey anlaşma üzerine kuruludur. İnsanların birbirini tanımalarına, düşündüklerini karşısındakine kolayca anlatmalarına yardımcı olan ve anlaşmanın temeli olan anlatma büyük önem kazanmıştır. Anlatımın ana birimi ise cümledir.

Cümle bir yargı bildirmek için tek başına çekimli bir fiil veya çekimli bir fiille kullanılan sözcükler dizisidir.⁴⁵

Cümle bir fikri, bir yargıyı, bir dileği yahut isteği bildiren sözcüklerden meydana gelmiş söz öbekleridir.⁴⁶

Bir fikri, bir duygu ve düşünceyi, bir oluş ve kılışı tam olarak bir yargı halinde aktaran sözcük grubudur.⁴⁷

Cümle bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm halinde ifade eden sözcük grubudur. Cümle bir hüküm grubudur. Cümlenin temel fonksiyonu hüküm ifade etmektir. Onun için cümle en tam, en geniş sözcük grubudur.⁴⁸

Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir isteği bir olayı vb. tam bir yargıya bağlayarak anlatan sözcüğe ya da sözcük dizisine denir.⁴⁹

Bir düşüncenin, bir duygunun yargısal bütünlük içinde anlatımını sağlayan dizimsel yapıya cümle denir.⁵⁰

⁴⁵ *Türkçe Sözlük*, s.377

⁴⁶ Aktaş ve Gündüz, s.84

⁴⁷ Korkmaz, s.54

⁴⁸ Ergin, s.398

⁴⁹ Bilgin, s.445

⁵⁰ Şimşek, 1987, s.16

Bir hüküm (yargı) bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir fiile veya çekimli bir fiille birlikte kullanılan sözcükler dizisine cümle denir.⁵¹

Cümle, konuşan kimsenin kafasındaki bir düşünceyi bütünüyle dinleyene aktarma yeterliğinde bir söyleyiş birliği olup bu sebeple genişletilmiş, daha başka üyeler almış bir yargı öbeğidir. Bir tek yargıdan ibaret olabileceği gibi iki, üç ve daha ziyade yargının birleşmesinden de meydana gelmiş bulunabilir.⁵²

Bir yargıyı dinleyende soruya yer bırakmayacak şekilde haber, dilek, oluş veya bildirme yoluyla ifade eden; çekimli bir fiille veya sonuna cevher fiili getirilen bir isimle kullanılan sözcükler dizisine cümle denir.⁵³

Dilin yargı bildiren anlamlı tek birimidir cümle. Böyle olunca sözlü ve yazılı anlatımda başarılı olma büyük ölçüde cümlelerimizin sağlamlığına, doğruluğuna, güzel ve etkili oluşuna bağlıdır.⁵⁴

Cümle dilin en küçük anlatım birimidir.⁵⁵

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere cümlenin temel işlevi yargı ifade etmektir. Cümlelerin etkili olabilmesi için cümleler dilbilgisi bakımından sağlam olmalıdır. Dil denince tek tek sözcüklerden, hecelerden ziyade konuşulan ve yazılan cümle akla gelmelidir. Ses, hece ve sözcük bir dilin parçası olmasına rağmen tek başlarına bir şey belirtmezler. Sözcükler bir araya gelerek bir yargı ortaya çıkarırlar. Her ne kadar cümlenin malzemesi sözcük olsa da, duygu, düşünce ve istekler uygun sözcüklerle cümle içerisinde belli bir düzende ifade bulmaktadır. Dolayısıyla dil sözcüklerle değil cümleyle anlam kazanır. Duygu ve düşüncelerimizi en açık bir biçimde anlatımın en küçük parçası olan cümle ile ifade edebiliriz.

Dille ilgili tüm kurallar duygu ve düşüncelerimizi daha iyi ifade etmemiz içindir. Dilin görevini en iyi şekilde yapabilmesi için bir düzen içinde işlemesi şarttır. Cümlenin doğru olması, sözcüklerin sözdizimi kurallarına göre düzenlenmesine

⁵¹ Gülensoy, s. 429

⁵² Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.523

⁵³ H. İbrahim Delice, *Türkçe Sözdizimi*, Dilek Matbaa, Sivas, 2001, s. 147

⁵⁴ Özdemir, s. 49

⁵⁵ Karahan, s. 9

bağlıdır.⁵⁶ Bu durum da dilin doğru kullanımını sağlar. Aksi takdirde bozuk anlatımlar ortaya çıkar ki bu durum anlamayı ve anlaşmayı da ortadan kaldırır. Düzgün kurulamayan cümleler gerçek iletişimi engeller. Söylemek istenilenler anlaşılmadığı zaman insanlar arası iletişimde sorunlar meydana gelebilir.

Cümle, en az bir yargı bildiren sözcük veya sözcük birlikleriyle kurulur. Tam yargı bildirmeyen sözcük ya da sözcük grubu cümle değildir. Cümlenin meydana gelebilmesi için çekimli fiil ya da isimle birlikte kullanılan ek-fiil lazımdır. En küçük cümle bu kurala sahip tek sözcüklük cümledir.

- Açıklandı.
- Yorgunum.
- Hastaymış.

Yargı daha geniş, daha ayrıntılı verilmek istendiğinde birden fazla cümle kurucusu kullanılır. Cümledeki kurucu sayısı arttıkça anlatılmak istenenler belirginleşmeye başlar. Cümleyi okuyanda ya da dinleyende daha az soru zihinleri meşgul eder. Anlam netleşir.

- İnsanın düşünen bir varlık olduğu her zaman söylenir.
- Bir otobüse atlayıp yukarı mahalleleri gezdim.

3. 2. Cümlenin Kurucuları

Cümle bir bütünlüğü anlatır. Belli bir işlevle, bütünlüğün oluşumunu sağlayan birimlere kurucu (öge) denir.⁵⁷

Cümlenin yapısında bir yüklem ile yüklem anlamını çeşitli bakımlardan tamamlayan başka kurucular bulunur. Cümlenin kurucuları temel kurucular ve yardımcı kurucular olarak görev yapmaktadır.

⁵⁶ Bozkurt, s.343

⁵⁷ Bilgin, s.445

3. 2. 1. Temel Kurucular

Bir düşünceyi, dilek ya da duyguyu anlatabilmemiz için en az iki öge gereklidir. Bunlardan biri, kendisinden söz ettiğimiz, anlatmak istediğimiz şey, öteki de kendisinden söz ettiğimiz şeyin ne olduğu ya da ne yaptığıdır.⁵⁸

Sözü edilen kişi ya da kavrama özne, öznenin ne olduğunu veya ne yaptığını belirten kurucuya da yüklem denmektedir. Yargının oluşması, cümlenin kurulması için özne ve yüklem zorunlu kuruculardır. Bir cümlenin temel kurucuları özne ve yüklemidir. Bunlar olmadan herhangi bir yargı oluşamaz.

3. 2. 1. 1. Yüklem

Yüklem, cümlede, hareketi olayı, işi, yargıyı bildiren, fiil çekimine girmiş sözcüktür.⁵⁹

Cümlenin en esaslı unsurudur.⁶⁰

Cümlede yargıyı üzerinde taşıyan ögedir.⁶¹

Tümcede yargının dayandığı kılış ya da oluşu bildiren kurucu ögeye yüklem denir.⁶²

Kurucuların işlevini yüklem belirlemektedir. Cümle yüklem üzerine kurulmaktadır. Kılış, durum ve oluş yüklem tarafından karşılanmaktadır. Yüklem cümlenin temelidir, belkemiğidir.

Cümlenin temel unsuru olan yüklem, aynı zamanda özelliklerine göre cümlede bulunacak olan diğer unsurların da belirleyicisidir.⁶³ Cümlenin kurucularıyla ilgili tüm sorular yükleme yöneltilir. Yüklemin mantıklı yanıt vermediği bir sözcük ya da sözcük öbeği hiçbir zaman kurucu olmaz. Cümleye giren sözcük ve sözcük öbeklerini daha çok yüklem yönlendirir. Diğer kurucuları bulmaya yüklemden başlanmalıdır. Yüklemler tek sözcükten oluşabileceği gibi sözcük grubu durumunda

⁵⁸ Özdemir, s.49

⁵⁹ Korkmaz, s.246

⁶⁰ Gülensoy, s.431

⁶¹ Karahan, s.14

⁶² Şimşek, 1987, s.46

⁶³ Delice, s.147

da olabilir. Yükleme tek başına cümle oluşturmada yeterlidir; ancak anlamın açıklığa kavuşması açısından diğer kuruculara ihtiyaç duyulur. Yoksa yükleme hiçbir kurucuya bağlı değildir.

Türkçenin dil özelliği gereği temel kuruculardan olan yükleme sözdiziminde yardımcı kuruculardan sonra gelmektedir. Devrik cümleler dışında cümlenin en sonunda yer almaktadır.

- **Başlayalım.**
- Onlar **sevgi bekleyen canlılardır.**
- Sabahki gürültü avludan **geliyordu.**

3. 2. 1. 2. Özne

Yüklem gösterdiği kılış ile doğrudan ilgili olan kişi ya da şeye verilen ad; bir oluş ve kılışın gerçekleşmesini sağlayan kimse veya şeydir.⁶⁴

Yüklem bildirdiği yargıyı gerçekleştiren ya da üstlenen (yargıya konu olan) ögeye özne denir.⁶⁵

Yüklem bildirdiği işi, kılışı ya da oluş ve durumla ilgili olan varlığa ya da kavrama özne denir.⁶⁶

Yüklem bildirdiği işi, oluş ve kılışı yapan ya da kendisiyle ilgili bir durumu üzerine alıp gösteren ögeye özne denir.⁶⁷

Eylemin belirttiği oluşu gerçekleştiren kurucudur. Cümlede yapanı ya da olanı karşılamaktadır. Her çekimli fiilin mutlaka bir öznesi vardır. Cümlenin ana kurucularında biri olması sebebiyle öznesiz cümle kurulamaz.

Cümlelerin bazılarında özne; işi, hareketi kendi yapar, bazılarında yapılan işten, hareketten etkilenir. Yine bazı işleri, hareketleri kendi üzerinde yapar, bazılarını başkasına yaptırır. Öznenin bu özellikleri fiil çatısını ortaya çıkarır.⁶⁸

⁶⁴ Korkmaz, s.171

⁶⁵ Bilgin, s.451

⁶⁶ Sıddık Akbayır, *Cümle ve Metin Bilgisi*, Pegema Yay., Ankara, 2006, s.128

⁶⁷ Özdemir, s.50

⁶⁸ Rasih Erkul, *Cümle ve Metin Bilgisi*, Anı Yay., Ankara, 2007, s.25

Özneyi belirlemek için yükleme “Ne?” ve “Kim?” sorularını sorarız. Ad cümlelerinde yüklem olan ad soylu sözcüklere “Olan ne?” “Olan kim?” soruları sorularak özne bulunur.⁶⁹ Yani özneyi bulmak yükleme doğru soruları sormayı gerektirmektedir. Özneler kimi durumlarda başka bir sözcükle belirtilmezler. Çekimli bir fiilden ya da şahıs eki almış ek-fiilden özne anlaşılabilir.

- Bu şehrin çilesini yıllardır çekiyorum. (**ben**)
- **Masaların üstü** iyice temizlendi.
- Niçin böyle davrandığımı **sen** bile anlayamıyorsun.
- **Çocuk** apar topar giyindi.

3. 2. 2. Yardımcı Kurucular

Türkçede cümlelerin kurulması için çekimli bir fiil ya da isimle beraber ek-fiil kâfidir. Yüklemi ve özneyi belirleyen bu cümleler tek sözcükten oluşmaktadır. Bu tür cümlelere farklı kurucular eklenerek anlamı belirginleşen cümleler elde edilir. Cümlede bulunması zorunlu olan temel kurucuların dışında anlamı daha da zenginleştiren kurucular yardımcı kuruculardır. Bu kurucular cümleyi yer, zaman gibi çeşitli bakımlardan etkilemektedir.

3. 2. 2. 1. Nesne

Cümlede özneyi, dolayısıyla fiili geçişli olan eylemin etkilediği şahsı veya şeyi gösteren, yalın veya yükleme durumu eki almış kelimedir.⁷⁰

Tümcede yükleme dile getirilen kılışın doğrudan etkilediği varlığı gösteren ögedir.⁷¹

Cümlede yüklem bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen öge, nesnedir.⁷²

Yüklemi geçişli eylem ya da eylemsiyle kurulan tümcelerde, yüklem bildirdiği eylemden etkilenen ögeye nesne denir.⁷³

⁶⁹ Akbayır, 2006, s.128

⁷⁰ Korkmaz, s.157

⁷¹ Şimşek, 1987, s.104

⁷² Karahan, s.25

Cümlede öznenin gerçekleştirdiği işten, hareketten etkilenen; şeyi, varlığı, kişiyi karşılayan böylece cümlenin anlamını tamamlayan unsur, nesnedir.⁷⁴

Nesne yüklemın gösterdiği ve öznenin yaptığı işten etkilenmektedir. Nesne yüklemın etki alanını belli eder. Cümlede yüklem kılışı, özne kılışı kimin ya da neyin yaptığıını, nesne ise kılıştan etkilenen varlığı ya da şeyi gösterir. Yükleme hâli eki alan nesnelere geçişli, almayan nesnelere geçişsizdir. Nesneyi belirlemek için yükleme “ Ne?”, “Kim?”, “Neyi?”, “Kimi?” soruları sorulur.

- Zaman zaman **güzel şiirler** okurdu.
- **Hikâyesi** ne zaman dinleyeceğiz?
- Bir saatte **kitabın yarısını** bitirmen gerekiyor.
- **Sınıf birincisi öğrenciyi** başkan seçmişler.

3. 2. 2. 2. Dolaylı Tümleç (Yer Tamlayıcısı)

Cümlede yüklemın anlamını çeşitli yönlerden tamamlayan ve kesinleştiren; bulunma, yönelme ve çıkma durumu eklerinden biriyle veya bir edatla birlikte bulunan yalın veya grup durumundaki adın cümle bilgisindeki adlandırılışıdır.⁷⁵

Tümcede yükleme dile getirilen kılış ya da oluşu yönelme, kalma, çıkma ilgileriyle tümleyen kurucu öğelere dolaylı tümleç denir.⁷⁶

Cümlede yönelme, bulunma ve uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan ögedir.⁷⁷

İşin, olayın nerede geçtiğini, nereye yöneldiğini, nereden çıktığını ya da nereden ayrıldığını bildiren, ayrıca sebep ve vasıta gösteren kelimelerdir.⁷⁸

Yüklemi yönelme, bulunma (kalma), çıkma anlamlarıyla tümleyen öğelere dolaylı tümleç denir.⁷⁹

⁷³ Bilgin, s.469

⁷⁴ Erkul, s.35

⁷⁵ Korkmaz, s.71

⁷⁶ Şimşek, 1987, s.120

⁷⁷ Karahan, s.29

⁷⁸ Gülensoy, s.433

Dolaylı tümleç yükleme -e, -de, -den durum ekleriyle bağlanan kurucudur. Fiilin yerini ve yönünü gösteren cümle unsurudur. Bir sözcük ya da sözcük grubunun dolaylı tümleç olabilmesi için yönelme, bulunma ve çıkma durum eklerinden birini alması gerekir. Dolaylı tümleci bulmak için yükleme “Neye?”, “Neyde?”, “Neyden?”, “Kime?”, “Kimde?”, “Kimden?” “Nereye?”, “Nerede?”, “Nereden?” soruları sorulur.

- Uyanır uyanmaz **annesini görmeye** gitti.
- Bunları **salonda** okumak en büyük zevkiydi.
- Araba tekrar **yokuşu tırmanmaya** başladı.
- **Odanın penceresinden** masmavi denize bakıyordu.

3. 2. 2. 3. Zarf (Belirteç) Tümleci

Cümlede yüklem anlamını zaman, tarz, ölçü, yer, yön vb. bakımlardan daha belirgin duruma getiren, sınırlayan kelime veya kelime gruplarından oluşan tümleçtir.⁸⁰

Yargılı anlatımlarda yükleme dile getirilen kılış ya da oluşun anlamını zaman, yön, nitelik, nicelik bakımlarından tümleyen öğelere belirteç tümleci denir.⁸¹

Bir eylemin, bir sıfatın ya da bir başka belirtecin anlamını yer, zaman, nicelik, nitelik, soru... kavramları yönünden etkileyen sözcüğe ya da söz öbeğine belirteç denir. İşte, tümcede yüklem ögesi durumundaki belirteçlere belirteç tümleci denir.⁸²

Yüklem anlamını zaman, yer, hâl, miktar, benzerlik, olabirlik ya da kesinlik bakımından tamamlayan zarflara, zarf görevinde bulunan kelimelerle kelime gruplarına ve edatlara denir.⁸³

⁷⁹ Bilgin, s.474

⁸⁰ Korkmaz, s.252

⁸¹ Şimşek, 1987, s.137

⁸² Bilgin, s.478

⁸³ Gülensoy, s.434

Yüklemin yapanı, olanı, bildirileni, üzerinde gerçekleştiği nesnesi ve mekânı dışında zaman, vasıta, sebep ve yön gibi her türlü durumlarını tanımlamaya yarayan bir unsurdur.⁸⁴

Zarf tümleçleri yüklemle dile getirilen kılışı ya da oluşu zaman, yön, süre, azlık-çokluk, kesinlik, olasılık, nicelik, nitelik, eşitlik-üstünlük, karşılaştırma gibi bakımlardan tamamlamaktadır. Zarf tümleci cümlede diğer kurucularla anlatılamayan çeşitli anlam durumlarını ifade etmektedir. Cümlede zarf tümlecini bulmak için yükleme “Nasıl?”, “Ne zaman?”, “Ne zamandan beri?”, “Ne kadar?”, “Neden?”, “Kimle?”, “Neyle?” gibi sorular sorulur.

- **Önümüzdeki yıl** İstanbul'a gideceğim.
- Ablasını göreceği için **sabırsızca** davranıyordu.
- **Kitabı bulsaydık** orada ne yazdığını öğrenirdik.
- Son bir ayda cinayet olayları **yüzde seksen** azaldı.
- **Gittiğinden beri** tek bir mektup bile **yazmadı**.

3. 3. Yazılı Anlatım

Yazma duygu, düşünce, istek ve olayların belli kurallara uygun olarak birtakım sembollerle anlatılmasıdır.⁸⁵

Yazma, duyguların, düşüncelerin, isteklerin, tasarıların yazılı olarak ifade edilmesidir⁸⁶.

Türkçe Sözlük⁸⁷ yazılı anlatımı, “Öğrencilere duygu ve düşüncelerini etkili ve düzgün bir biçimde anlatmaları için yaptırılan yazılı veya sözlü çalışma” olarak açıklamaktadır.

Kavcar, yazılı anlatımı kompozisyon içinde tanımlamıştır. Kavcar’a⁸⁸ göre yazılı anlatım, duygu, düşünce, görüş ve hayallerin, düzenli biçimde açık, canlı ve çarpıcı bir anlatımla yazılı olarak ortaya konulmasıdır.

⁸⁴ Delice, s.154

⁸⁵ Özbay, s.115

⁸⁶ M. Feyzi Öz, *Uygulamalı Türkçe Öğretimi*, Anı Yay., Ankara, 2006, s.251

⁸⁷ *Türkçe Sözlük*, s.1205

Yazmak duygularımızı, düşüncelerimizi, tasarladıklarımızı, görüp yaşadıklarımızı yazı ile anlatmaktır.⁸⁹

Demirel ve Şahinel⁹⁰ yazılı anlatımı “Düşünceyi, duyguyu, olguyu yazı ile anlatmaya yazılı anlatım diyoruz.” şeklinde tanımlamaktadır.

Yazılı anlatım bir duygunun, düşüncenin, konunun daha genel bir ifadeyle şeyler hakkındaki bilgilerin yazı ile muhatabına / okuyucuya aktarılmasına denir.⁹¹

Tanımlardan hareketle yazılı anlatım, yazmak için bir konu seçme, seçilen konuya bir sınır çizme, konuyla ilgili bilgi toplama ve toplanan bilgileri bütünlük içinde planlama ve seçilen konuyla ilgili uygun sözcükleri cümlelere dönüştürme süreçlerini içeren bir etkinliktir. Yazılı anlatımda önemli olan kişinin hangi konuda ne kadar yazacağını ve hangi malzemeyi kullanacağını iyi bilmesidir.

İnsan hayatında önemli bir yer tutan yazılı anlatımın birtakım özellikleri vardır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Yazılı anlatımın etkili olması noktasında en önemli husus dili tanımak ve dilin özelliklerini iyi bilmektir.
- Anlatımın açık bir şekilde anlaşılması doğrudan doğruya dilin kurallarının iyi bilinmesine bağlıdır.
- Yazılı anlatım ses, vurgu, jest ve mimik imkânlarına sahip değildir. Bunların yerini noktalama işaretleri almıştır.⁹²
- Konuşmada bazı yanlışlar fark edilmez, geçirilir; dinleyici konuşmanın gayesini kavramaya çalışmakta olduğundan kelimelerine ayrı ayrı dikkat harcamaz. Yazı ise okuyanın gözü önünde durmaktadır; onda yetersiz bir kelime, bozuk bir cümle hemen göze çarpar.⁹³

⁸⁸ Kavcar vd., s.12

⁸⁹ Sever, s.24

⁹⁰ Özcan Demirel, Melek Şahinel, *Türkçe Öğretimi*, Pegema Yay.,Ankara, 2006, s.111

⁹¹ Özyay Karadağ, “*Türkçe Eğitiminde Anlatım Tarzları*”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S.13, 2003, s.79

⁹² Özbay, s.117

⁹³ Gülensoy, s.472

- Yazar anlatmak istediklerini kendi bakış açısına, sözcükleri seçimine, yazının türüne, anlatım tarzına göre şekillendirir.
- Yazılı anlatımda kullanılan sözcüklerin ve cümlelerin doğru dilin özelliklerine uygun olarak bir araya gelmesi gerekir.
- Yazanın konuşana göre daha çok zamanı vardır. Yazar yazacaklarını hatırlayıp toplarlar, eksiklerini çeşitli kaynaklardan arayarak tamamlar. Böylece yazı, anında yapılmış bir konuşmaya göre daha güvenilir bir kapsam taşır.⁹⁴
- Yazılı anlatımda plana göre hareket etme zorunluluğu vardır. Düşüncelerin yazılması sırasında başlık, giriş, bölüm, paragraf gibi anlamı etkileyen biçim ve düzenlemeler gerekir.⁹⁵
- Konuşurken dinleyici kitlesinden gelen tepkiler konuşmaya yön verirken, yazılı anlatımda böyle bir imkâna sahip olmak güçtür.
- Yazma araştırmaya, eksik ve yanlışları bulmaya sevk ettiği için insanın zihnen olgunlaşmasını ve bilgi birikimini arttırmayı da sağlamaktadır.
- İnsanın kendisini daha iyi ifade etmek için zengin bir sözcük hazinesine sahip olması gerekir.
- Yazılı anlatımı esnasında cümlelerin ve ifade edilen fikrin mantıksal bakımdan doğru olmasına dikkat edilmelidir.
- Yazılı anlatımın gereksiz sözcük ve ibarelere yer vermeden, fikirleri tam karşılayan sözler kullanarak açık ve anlaşılır biçimde gerçekleştirilmesi gerekir.
- Yazılı anlatımda kurucuların yerini değiştirirken ifadenin güçlülüğünü, açıklığını ve doğallığını korumaya dikkat etmek gerekir.
- Yapılacak yazılı anlatımın çeşitleri (hikâye, mektup vb.) hakkında da bilgi sahibi olunması gerekir.

⁹⁴ Gülensoy, s.472

⁹⁵ Özbay, s.117

Yapılan değerlendirmeler ışığında yazılı anlatım etkinliğini şu aşamalarla özetlemek mümkündür:

- Bir konuyu seçme,
- Konuyu sınırlandırma,
- Konuyu belirli bir amaca bağlama,
- Bilgi toplama,
- Planlama,
- Anlatmak istediğimize uygun kelimeleri seçme,
- Bunları doğru cümlelere dönüştürme,
- Doğru cümlelerle sağlam paragraflar kurma,
- Kelimeleri doğru yazma,
- Noktalama işaretlerini yerli yerinde kullanma,
- Yazım kurallarına uyma,
- Kâğıdın şekil yapısıyla ilgili kuralları uygulama,
- Planı yazıya dönüştürme.⁹⁶

Yazılı anlatım becerisi duygu ver düşüncelerin dile getirilmesinde çok önemli bir rol üstlenmektedir. Bu sebeple bu becerinin öğrencilere kazandırılması gerekmektedir. Yazılı anlatım becerisi kazandırma yollarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Görülen, yaşanan, incelenen olayları yazdırma.
- Sınıfça konuşulan konuyu yazdırma.
- Derslerde varılan sonuçları yazdırma.
- Mektup, kart, telgraf, dilekçe yazdırma.

⁹⁶ Mehmet Temizkan, *‘İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Derslerinde Okuma Stratejilerinin Okuduğunu Anlama Üzerindeki Etkisi’*, (Danışman: Prof. Dr. Abdurrahman Güzel), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi,2007.

- Tasvir ve portreler yazdırma.
- Sınıf ve okul gazetesinde yazılar yazdırma.⁹⁷

Öğrencilerde çeşitli yönlerden yazma yetersizlikleri görülebilir. Bu eksikliklerin görülme sebepleri şunlar olabilir:

1.Çocukluk çağını henüz bitirememiş, zihin gelişmelerini tamamlayamamışlardır.

2. Yazma eğitimleri eksiktir.

- Öğrenciler yaşadıkları, gördükleri olayları, düşündüklerini yazmaya yeterince alıştırmamışlarıdır.
- Onlarda başlık yapmak, olayları ve düşünceleri sıralamak, yazıyı bölümlere paragraflara ayırmak gibi alışkanlıklar oluşmamıştır.
- Yazı biçimlerini bilmezler.
- Sözcük dağarcıkları dardır. Konuya, duruma göre duygu ve düşünce anlatacak sözcükler bulamazlar, yazılarında yerinde kullanılmamış sözcükler görülür.
- Tümce kurmada yetersizdirler.
- Yazım kurallarını bilmezler.
- Noktalama imlerini kullanma alışkanlıkları yetersizdir.
- Kendilerine güvensizdirler.⁹⁸

Öğretmen, öğrencilerde görülen yazma becerisindeki eksikleri gidermek için yazma eğitiminde doğal olarak gelişen birtakım fırsatları kullanmalıdır. Yazma becerisini geliştirme ile ilgili çalışma türleri şunlar olabilir:

- Yaşadığı, gördüğü ve incelediği olayları anlatmak;

⁹⁷ Kavcar vd., s.69

⁹⁸ Beşir Göğüş, Beşir Göğüş, *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*, Gül Yay., Ankara, 1978, s.243

- Ders konularıyla ilgili sonuçları yazmak (Türkçe dersinde öğrenilenlerden öbür derslerde nasıl yararlanılacağını göstererek);
- Resim ve levhalara bakarak gördüklerini yazmak ya da öğretmenin ilgili sorularını cevaplandırmak;
- Dinlenen ya da okunan parçalarla ilgili yazılar yazmak;
- Mektup, posta kartı, telgraf, kutlama ve çağrı yazısı yazmak;
- Alındı, bildiri doldurmak, dilekçe, senet vb. yazmak;
- Sınıf haberlerini okulun duyuru tahtasına yazmak, okuldaki kolların toplantı ve çalışmalarını basit birer tutanak özeti haline getirmek;
- Tasvir ve portreler yazmak;
- Okul gazetesine değişik türlerde yazılar yazmak;
- Hayali konuları vb. yazmak.⁹⁹

3. 3. 1. Yazılı Anlatımın Unsurları

3. 3. 1. 1. Konu

Üzerinde söz söylenen, yazı yazılan duygu, düşünce, olay ya da duruma konu denir.¹⁰⁰ Konu günlük hayattan olabileceği gibi hayatın her alanından seçilebilir. Her insan birtakım duygu ve düşünceye sahiptir. Bu durum herkesin yazacak ve anlatacak bir malzemeye sahip olduğunun göstergesidir. Önemli olan bu malzemenin iyi bir anlatımla yazıya aktarılmış olmasıdır.

Yazılı anlatımda her konu ele alınabilir. Her görüş, fikir, olay ve durum malzeme olarak kullanılabilir. Önemli olan en iyi bildiğimiz konuyu açık ve anlaşılır biçimde aktarabilmektir.

Yazma eğitiminde konu, sadece duygu ve düşüncelerin doğru bir şekilde aktarılmasında kullanılan bir araçtır. Konu seçimi, bir yazıyı oluşturan unsurların en

⁹⁹ Özbay, s.123-124

¹⁰⁰ Bölükbaş Fatma, *Türkçe Öğretimi*, Lisans Yay., İstanbul, 2007, s.133

zor ve en önemli aşamasıdır. Bu sebeple konu seçilirken şu noktalara dikkat edilmelidir:

1. Konu her şeyden önce yazar ve okuyucu için ilgi çekici nitelikte olmalıdır. Konunun ilgi çekici olması beraberinde başarıyı da getirecektir.
2. Ele alınan konu açık ve anlaşılır olmalıdır. İçeriği anlaşılmayan yazının yazılmasının pek de bir anlamı yoktur.
3. Seçilen konunun bir amacı olmalıdır. Konu okuyucuya mutlaka bir şeyler söylemeli, kazandırmalıdır.
4. Yazının konusunun okuyucuyu inandırıcı nitelikte olması gerekir. Bunun için de önce yazar konunun doğruluğuna inanmalıdır.
5. Yazıyı okuyacak olan hedef kitlenin özelliklerinin, seviyesinin çok iyi tespit edilmesi gerekir.
6. Hedef kitle hangi seviyede olursa olsun seçilen konunun güncelliğinin korunmasına özen gösterilmelidir.
7. Seçilen konunun sınırlandırılması gerekmektedir. Konuyu sınırlandırma, yazmada dağınıklığı önleyen temel öğelerden biridir.

Yeni İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programında¹⁰¹ 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin yazma kazanımlarına ulaşması için şu konulara öncelik verilmesi gerektiği belirtilmektedir:

1. Yaşanmış veya yaşanması muhtemel bir olayı anlatır.
2. Çevresinde veya kitle iletişim araçlarında rastladığı/ tanık olduğu olay ve durumlara ilişkin eleştirilerini yazar.
3. Bir bilgi veya fikrin açıklamasını yapar.
4. Öğüt verici yazılar yazar.
5. Bir kişiye ait bilgileri birleştirerek o kişinin hayat hikâyesini yazar.

¹⁰¹ MEB, *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı, Devlet Kitapları*, Ankara, 2005, s. 143-146

6. Hayallerini değişik yazılı anlatım türleriyle ifade eder.
7. Bir nesneyi, yeri, hizmeti veya kurumu tanıtmaya yazıları yazar.
8. Yaptığı bir araştırma, gözlem veya deneyde ulaştığı sonuçları yazılı olarak ifade eder.
9. Kendisini tanıtmak amacıyla kısa ve öz olarak hayat hikâyesini anlatır.

Yazılı anlatımda öğrencilerin karşılaştığı en önemli sorun neyi nasıl yazacağı sorunudur. Her insanın mutlaka yazabileceği bir şeyler vardır; ancak yazma öncesinde gerekli etkinlikler yapılmadığı, konuyla ilgili malzemeler iyi kullanılmadığı için yazmaya başlamak insana zor bir iş gibi gelmektedir. Bundan dolayı konu seçiminde öğrencilere seçme hakkı tanınmalıdır.

Yazılı anlatım çalışmaları yapılırken öğrencilere atasözü, deyim açıklaması ve hazır konularda yazı yazdırmaktan kaçınılmalı, zaman zaman öğrenciler konu seçiminde serbest bırakılmalı, böylelikle onların da ilgi duydukları konularda yazı yazmaları sağlanmalıdır.¹⁰²

3.3.1.2. Plan

Plan; herhangi bir konuda öne sürülecek düşüncelerin, olayların ve duyguların mantıklı olarak düzene konmasıdır.¹⁰³ Bir yazıda neyin ne ölçüde söyleneceğinin önceden düzenlenmesi ve bunların belli bir sıraya konmasıdır.

Konunun işlenişi sırasında ortaya çıkabilecek karışıklığı ortadan kaldıran plan, bir metnin iskeletidir. Bu sebeple kişiyi düzensizlikten ve zaman kaybından kurtarır.

Yazılı anlatımda söyleyecek bir şeylerin olması yazının başarılı olması için yeterli değildir. Bunların düzenli, belli bir sıra içinde anlatılması şarttır. Yazının tutarlı olması iyi bir plana bağlıdır.

Plan yaparken aşağıdaki soruları göz önünde tutmalıyız:¹⁰⁴

¹⁰² Kağan Büyükkız, 'İlköğretim 8.Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerilerinin Söz Dizimi ve Anlatım Bozukluğu Açısından Değerlendirilmesi', (Danışman: Prof. Dr. İsmet Cemiloğlu) G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.

¹⁰³ Kavcar vd. s.20

¹⁰⁴ Kavcar vd., s.20

Ne söyleyeceğim?

Niçin söyleyeceğim?

Nerede söyleyeceğim?

Ne zaman söyleyeceğim?

Nasıl söyleyeceğim?

Kime söyleyeceğim?

Yazılı anlatımda plan yapmanın yararları şöyle sıralanabilir:

1. Plân yazının bütünlüğü açısından son derece önemlidir. Anlatılmak istenenler birbirinden kopmadan aktarılır.
2. Düşüncelerin, olayların ve duyguların mantıklı olarak bir düzen içerisinde anlatılmasını sağlar.
3. Yazıyı boş ve gereksiz sözlerle süslemekten, yazarı seçilen konunun ve amacın dışına çıkmaktan kurtarır.
4. Duygu, düşünce ve isteklerin en uygun sözcüklerle anlatılmasını sağlayarak, yazıda dağınıklığı ortadan kaldırır.
5. Yazmayı kolaylaştırarak kişide kararsızlığı ve zaman kaybını önler.
6. Hayal ve fikirlerin düzenli bir şekilde aktarılmasını sağladığı için yazının kolay anlaşılmasını sağlar.

Genel anlamıyla yazılı anlatımda plan; giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, anlatılmak istenen konuya giriş yapılır. Bu bölüm okuyucunun ilgisini çekecek özelliklere sahip olmalıdır. Yazının konusuna ve yazarının üslubuna göre, yapılan giriş değişebilir. Genelde yazının ana fikrinin verildiği bölümdür.

Gelişme bölümünde, konu tüm hatlarıyla ortaya konur ve ana fikri destekleyici, açıklayıcı, kuvvetlendirici yardımcı fikirlere yer verilir. Bu bölüm yazının gövdesini oluşturduğu için okuyucunun ilgisini devam ettirecek nitelikte yazılmalıdır.

Sonuç bölümünde ise; okuyucunun merakları giderilir ve yargıya varılır.

İyi bir yazı yazmak için konu seçildikten sonra o konuyla ilgili neler söylenebileceği düşünülmeli, düşünceler belli bir düzene sokulmalıdır. Zihinsel hazırlık sürecinden sonra söylenmek istenenler iyi bir plânla gelişigüzel ifade edilmekten kurtulacaktır.

3.3.1.3. Başlık

Başlık kısaca bir yazıya konulan addır. Her varlığın nasıl ki bir adı varsa her yazının da bir başlığı olmalıdır. Başlık konu hakkında fikir verirken yazıda ele alınan duygu ve düşünceleri yansıtır. Bu sebeple başlık, yazarı konunun ana fikrinden uzaklaştırmamaya yardımcı olacak şekilde belirlenmelidir. Yazının başlığından nasıl bir konunun ele alındığının anlaşılması gerekir.

Ana fikrin ihtiva ettiği her şeyi, başlık tek başına ifade edemeyeceği gibi okuyanların esas fikre dikkatini çekmeye yarayan başlık, onları şaşırtmamalı ve ana fikre ait sınırları içine alabilmelidir.¹⁰⁵

İyi bir başlıkta bulunması gereken özellikleri şöyle açıklayabiliriz:

- Başlıklar ilgi ve dikkat çekici nitelikte olmalıdır. Okuyucu yazının ilk kez başlığı ile karşılaşır. Bu yüzden ilgi çekici başlıklar, okuyucuda okuma merakı ve isteği uyandırır.
- Başlık kısa ve öz olmalıdır. Bilimsel yazılar ve bu yazıların alt başlıkları dışındaki sanat yazılarında uzun başlıklardan mümkün olduğu kadar kaçınmak lazımdır.
- Başlıklar anlamlı, orijinal ve doğru olmalı, okuyucuyu aldatıcı ve yanıltıcı bilgiler sunmamalıdır.
- Başlık konuyu tam olarak kapsamalıdır. Başlık konuya uygun olmalı, yazıda anlatılanları kapsamalıdır.

¹⁰⁵ Hasan Bağcı, *Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazılı Anlatım Derslerine Yönelik Tutumları İle Yazma Becerileri Üzerine Bir Araştırma*, (Danışman: Prof. Dr. Murat Özbay)) G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.

- Başlık seçimi gazetecilikte de çok büyük önem taşır. İyi seçilmiş bir başlık kısa haberler sunup okuyucuyu isteklendirir.
- Başlık kim, ne, nasıl sorularına cevap verebilmeli, içeriği basit bir şekilde formüle edebilmelidir. Başlıklar olumlu biçimde düzenlenmelidir.
- Başlıklarda mastar, fiil, soyut ifadeler kullanmaktan, edilgen yapıli başlıklardan kaçınılmalıdır.¹⁰⁶

Öğrencilere yazılarına uygun başlıkları seçebilme yeteneğinin kazandırılması için öğretmenlerin sınıf içinde yapacakları etkinliklerde bu konuya da ağırlık vermesi gerekmektedir.

3.3.1.4. Sözcük

Yazılı anlatımın temel öğelerinden biri de sözcüktür. Duygu, düşünce ve hayalleri sözlü veya yazılı olarak aktarırken en küçük anlamlı birimi olan sözcüklerden faydalanılır. Yazılı anlatım, anlatılmak isteneni karşılayacak sözcüğü seçme ve bu sözcüğü yerli yerinde kullanmayı gerektirir. İyi ve yerinde seçilmiş sözcükler anlatımın açık ve anlaşılır olmasını sağlar.

Yazılı anlatımda duygu, düşünce ve hayallerin karşılığı olan sözcükler seçilirken dikkatli davranılmalı ve seçilen sözcükler taşıdıkları anlamlara uygun olarak kullanılmalıdır.

Özli anlatımlarda bilhassa da yazılı anlatımlarda yapılan dil yanlışlıklarının büyük bir kısmı, kelimelerin, deyimlerin ve diğer kelime gruplarının taşıdıkları anlamlara ve vazifelerine dikkat edilmeden rastgele kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Bunun için kelime seçiminde gösterilecek titiz davranışlar ifadelere ve üsluba belirli bir seviye kazandıracaktır.¹⁰⁷

Doğru ve güzel bir anlatım için zengin bir sözcük hazinesine sahip olmak gerekir. Bu da çok sözcük bilmek ve bu sözcükleri yerli yerinde kullanabilmekle

¹⁰⁶ Aktaş ve Gündüz, s. 69

¹⁰⁷Hasan Bağcı, 'Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazılı Anlatım Derslerine Yönelik Tutumları İle Yazma Becerileri Üzerine Bir Araştırma', (Danışman: Prof. Dr. Murat Özbay)) G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.

mümkündür. Sözcük hazinesinin geliştirilmesinde sözlüklerden kolayca yararlanılabilir. Dersin işlenişi sırasında öğrencinin yanında bulundurması gereken temel materyallerden birisi de hiç şüphesiz sözlüktür.

Sözlük çalışmaları öğrencilerin kullandıkları sözcüklerin anlamlarını daha da iyi kavramalarına ve kullanılış sıklığını arttırmaya, yanlış kullanımlarını da düzeltmeye yarar. Aynı zamanda yeni sözcükler öğretmek sözcük hazinesini geliştirmeyi, kelimelerin karşıt anlamlarını, yakın anlamlarını öğrenmelerini sağlar.

İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programının¹⁰⁸ 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin sözcük hazinesini geliştirmeye yönelik kazanımlarından bazıları şunlardır:

Kelimeleri yerinde ve doğru anlamda kullanır.

İfadeyi zenginleştirmek için kelimelerin değişik anlam özelliklerinden yararlanır.

Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır.

Kalıplaşmış sözler, tekerlemeler ve söz uyumlarından yararlanır.

Kelimeler arasında yakın anlam, zıt anlam, eş anlam vb. ilişkileri kurar.

Sözcük çalışmaları öğrencilere başlıca şu bilgi ve becerileri kazandırmayı amaçlar:

a. Kullanmakta olduğu kelimelerin anlamlarını, kullanışlarını durulaştırmak; yanlış kullanımları fark edip düzeltebilme yeteneği kazandırmak;

b.Yeni kelimeler öğretmek, kelime dağarcıklarının yaşla doğal gelişimini hızlandırmak;

c.Kelimelerin yapılarını tanıtarak, anlamlarını daha iyi belirleyebilecek bilgiler vermek;

d.Kelimelerin türevlerini öğretmek kelime ailesini tanıtmak;

¹⁰⁸Meb, s. 143-146

e.Kelimelerin karşıtlarını, yakın anlamlılarını, karşılıklarını öğretmek, anlam sınırları üzerinde bilinç kazandırmak;

f.Birleşik kelime, deyim, atasözü gibi kelime kümeleşmelerini tanıtmak, anlamlarını öğretmek;

g. Bilmediği kelimelerin anlam ve yapısını öğrenebilmek için sözlük ve başka kaynaklara başvurma alışkanlığı kazandırmak

h.Kelimeleri, deyimleri, terimleri günlük ilişki ve yaratıcı anlatımında doğru ve yerinde kullanmayı öğretmek.¹⁰⁹

Öğrencilerin kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri için sözcük hazinelerinin zenginleştirilmesi sağlanmalıdır. Bu amacı gerçekleştirmek için şu öneriler getirilebilir:

1. Kelime öğretimine başlamadan önce öğrencilerin yaş ve ilgi düzeylerine göre bir ihtiyaç analizi yapılmalıdır.
2. Türkçe Öğretim Programında sınıf seviyelerine göre hangi kelimelerin hangi yöntemlerle öğretileceği de belirtilmelidir.
3. Hazırlanan ders kitaplarında seviyeye uygun kelimelerle oluşturulmuş metinler yer almalıdır.
4. Öğretilecek kelimeler, bağlam içerisinde verilmelidir.
5. Kelime çalışmaları sırasında öğrenciye, sözlük kullanma alışkanlığı kazandırılmalıdır.
6. Kelime çalışmalarında öğrencinin dikkatini çekecek çeşitli yöntem ve tekniklerden yararlanılmalıdır.
7. Kelimelerin öğretimi sırasında yazım ve telaffuz üzerinde de durulmalıdır.
8. 2006 Türkçe Öğretim Programı'nda süreç değerlendirme esastır. Bu nedenle öğrenciyi öğretim yılı boyunca aktif hâle getirecek performans ödevleri ile kelime hazinesini geliştirmeye yönelik etkinlikler yapılmalıdır.¹¹⁰

¹⁰⁹ Göğüş, s.69

3.3.1.5. Cümle

“Bir yargı bildirmek için tek başına çekimli bir fiil veya çekimli bir fiille kullanılan kelimeler dizisi, tümce”¹¹¹ olarak tanımlanan cümle, Korkmaz’a göre bir fikri, bir duygu ve düşünceyi, bir oluş ve kılışı tam olarak bir yargı halinde aktaran kelime grubudur.¹¹² Karahan ise cümle için “Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisi.”¹¹³ ifadelerini kullanmaktadır. Yapılan tanımlardan hareketle cümlenin tam bir yargının belirttiği en küçük anlatım birimi olduğunu söyleyebiliriz.

İyi bir cümlenin özellikleri şunlardır:

1. Düşüncelerin etkili olması için öncelikle cümlelerin dilbilgisi bakımından doğru olması gerekir.
2. İyi cümle rastgele dizilmiş sözcüklerden değil anlamlı sözcüklerden oluşan topluluktur.
3. Cümlenin kurucuları birbiriyle uyum içinde olmalıdır.
4. Cümlede ifade edilen düşüncenin mantık bakımından doğru olması gerekir. Bunun önüne geçmek için yazı belirli bir plâna göre yazılmalıdır.
5. İyi bir cümle açık ve anlaşılır olmalıdır. Cümlede gereksiz sözcük ve söz öbeklerine yere vermemek gerekir.
6. Cümleler aşırı süslü, doğallığı bozacak derecede gereksiz yere uzatılmamalıdır, içten ve samimi olmalıdır.

Yazılı anlatım anlamlı ve kurallı cümle kurabilmeyi, cümleleri değişik amaçlara uygun biçimlerde oluşturabilmeyi gerektirir. Yazılı anlatım derslerinin öğrencilerde sağlam cümle kurma yeteneği kazandırmasına özen gösterilmelidir.

¹¹⁰ Murat Özbay, Deniz Melanlıoğlu ‘Türkçe Eğitiminde Kelime Hazinesinin Önemi’ *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*.. Cilt: V, Sayı: I, Haziran 2008, s. 43

¹¹¹ *Türkçe Sözlük*, s. 377

¹¹² Korkmaz, s.54

¹¹³ Karahan, s. 9

3.3.1.6. Paragraf

“ Düz yazıların kendi içinde satır başlarıyla ayrıldıkları bölümler.¹¹⁴” olarak tanımlanan paragraf, ana düşünceyi tamamlayan cümle veya cümlelerin oluşturduğu anlam birliğidir.

Paragraf, bir fikri, bir duyguyu, isteği, öneriyi tam olarak ve bir yönüyle açıklayan ya da tasvir eden cümleler bütünü olarak tanımlanabilir.¹¹⁵

Tanımlara göre paragrafi, bir duyguyu, bir düşünceyi tam ve anlaşılır olarak açıklayan cümleler birliği olarak tanımlanabiliriz.

Paragrafta, anlatılmak istenen konuyu veya ana fikri anlatan bir cümle bulunur. Bu cümle ana fikir cümlesidir. Paragrafın diğer cümleleri ise bu ana fikri açıklamaya yarayan yardımcı cümlelerdir. İyi ve doğru düzenlenmiş bir paragrafta bu ana fikir cümlesi açıkça belirtilmelidir.

Her paragraf kendi içinde bir bütün, aynı zamanda da bütünün anlamlı bir parçasıdır. İyi bir paragrafta bulunması gereken en önemli özellik bütünlüktür. Paragrafların gelişigüzel değil belirli bir düzen içinde yazılması gerekir. Sağlam bir paragraf oluşturmak için öğrencilere mutlaka değişik konularda paragraf yazma etkinlikleri yaptırılmalıdır.

Sağlam paragraflar kurma hem yazılı anlatımın kalitesini artırır hem de anlatılmak istenenin tam ve doğru anlatılmasını sağlar. Bu noktada Türkçe öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir.

3.3.1.7. Yazım (İmla)

Bir dilin sözcüklerinin doğru olarak yazıya geçirilmesini sağlayan ortak yazma biçimine yazım (imlâ) denir.¹¹⁶Duygu ve düşüncelerimizi yazıyla ifade derken imla kurallarını iyi bilmemiz gerekmektedir.

İnsanlar, anlamını bilmediği, az kullandığı sözcüklerin yazımında yanlışlık yapabilirler. Sözcüklerin yanlış yazımının nedenleri ise; bilgisizlik, dikkatsizlik ve

¹¹⁴ *Türkçe Sözlük*, s. 1572

¹¹⁵ Aktaş ve Gündüz, s.87

¹¹⁶ Kavcar vd., s.49

aceleciliktir. Bir yazıda imlâ kurallarının ihlal edilmesi anlatım bozukluğuna neden olur. Yerel dilin sözlü anlatımda kullanılmasının yanında kesme işaretinin kullanılmaması ya da yanlış kullanılması, kısaltma yanlışları gibi yazım yanlışları cümlede anlatımın bozulmasına yol açmaktadır.

Öğrencilerin yazım yanlış yapılarının sebebi çeşitlidir: Ya öğrenci sözcüğün doğru yazılışını daha önce hiç görmemiştir, sözcük ile yeni karşılaşmaktadır yahut sözcüğü yanlış öğrenmiştir yahut sözcük çok az kullanıldığı için doğru yazımı unutulmuştur yahut öğrenildiği sırada sözcüğün yazım özelliğine dikkat edilmemiştir yahut eğitim eksikliğinden kaynaklanmaktadır.¹¹⁷

İmlâ, yazının doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlar. Harflerin, eklerin, kelimelerin, özel isimlerin, yer adlarının, alıntı kelimelerin, kısaltmaların yazımı imlâ kılavuzuyla belirlenmiştir.

3.3.1.8. Noktalama

Duygu ve düşünceleri daha iyi ifade etmek, cümlenin yapısını ve duraklama noktalarını belirlemek, okumayı ve anlamayı kolaylaştırmak, sözcün vurgu ve ton gibi özelliklerini belirlemek üzere kullanılan işaretlere noktalama işaretleri denir.¹¹⁸

Cümlede noktalama işaretlerinin kullanılmaması ya da gelişigüzel kullanılması ifadenin yanlış anlaşılmasına sebep olmaktadır.

Duygu ve düşüncelerimizi aktarırken noktalama işaretlerin kullanılmaması yazının anlaşılmasını güçleştirir. Yazılı anlatımda başarıyı artırmak için noktalama işaretlerini ve bunların kullanımlarını iyi bilmek gerekir.

¹¹⁷ Aktaş ve Gündüz, s.115

¹¹⁸ Kavcar vd., s.38

IV. BÖLÜM

YAZILI ANLATIM YANLIŞLIKLARI

Cümlelerin bir yargı birimi olduğunu daha önce belirtmiştik. Duygu, düşünce ve isteklerimizi anlatmak için kurduğumuz cümlelerin açık, anlaşılır ve doğru olması gerekir. Yazılı anlatımın temel unsurlarından anlatmada meydana gelecek bir yanlışlık anlatım bozukluğuna neden olmaktadır. İyi ve doğru bir anlatım yoksa anlaşma gerçekleşmeyecek ve sağlıklı bir iletişim kurulamayacaktır.

Anadilinin hatalı kullanımından doğan ve çeşitli anlam kargaşalarına yol açan ifade yanlışlıklarına anlatım bozukluğu denmektedir.¹¹⁹ Anlatım bozuklukları dilin doğru kullanılmaması; dikkatsizlik, özensizlik, acelecilik ve bilgisizlikten kaynaklanmaktadır. Bu bozuklukların önüne geçmenin esas şartı yanlışları tespit etmektir.

Anlatım bozukluğunu, araştırmacılar değişik şekillerde sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırmalar aynı kavramları ifade etse de isimlendirmede farklılıklar gözlemlenmektedir.

Aksoy anlatım bozukluklarını şu yirmi beş başlık altında değerlendirmektedir:

A) Türkçe Yanlışları

1. Yapıları Yanlış Olan Sözcükler
2. Birbiriyle Karıştırılan Sözcükler
3. Okuma, Yazma, Söyleme Yanlışları
4. Yazım Yanlışları
5. Yanlış Anlamla Kullanılan Sözcükler
6. Gereksiz Sözcükler
7. Yinelemeler
8. Gereksiz Yardımcı Eylemler

¹¹⁹ Levent Doğan (edt), *Türk Dili*, Nobel Yay., Ankara, 2006, s.223

9. Çelişen Sözcükler
10. Tamlama Yanlışları
11. Özne Yanlışları
12. Tümleç Yanlışları
13. Yüklem Yanlışları
14. Yanlış Yerde Bulunan Sözcükler
15. Çeviri Kokan Sözcükler
16. Bozuk Anlatımlar
17. Özentiler
18. Atasözlerinde Yanlışlar
19. Deyimlerde Yanlışlar

B) Osmanlıca Yanlışları

20. Yapıları Yanlış Olan Sözcükler
21. Birbiriyle Karıştırılan Sözcükler
22. Okuma, Yazma, Söyleme Yanlışları
23. Yanlış Anlamla Kullanılan Sözcükler
24. Osmanlıcadaki Kalıplaşmış Sözcükler
25. Aruz Yanlışları¹²⁰

Yukarıda sıralanan maddelere bakıldığında Aksoy'un anlatım bozukluğu konusunda ayrıntılı bir tasnifte bulunduğu söylenebilir.

Aktaş ve Gündüz anlatım bozukluklarını şu şekilde sınıflandırmaktadır:

¹²⁰ Aksoy, s.4

- A) Biçimsel Yanlışlar
- B) Dilbilgisi Yanlışları
- C) Anlatım Yanlışları
- D) Düzenleyiş Yanlışları
- E) Noktalama Yanlışları
- F) Yazım Yanlıřları¹²¹

şimşek anlatım bozukluklarını şu şekilde sınıflandırmıştır:

A) Cümle Kuruluşlarıyla İlgili Anlatım Bozuklukları

1. Öge Uyuşmazlığı
2. Öge Eksikliği
3. Öge Artıklığı
4. Bağlama Yanlışlığı
5. Sıralama Yanlışlığı
6. Aynı İşlevdeki İki Ögenin Bir Anlatım İçinde Yer Alması

B) Belirtme Öbeklerinin Yapısıyla İlgili Anlatım Bozuklukları

1. Belirten / Belirtilen Ekinin eksikliği / Artıklığı
2. Bağlama Yanlışlığı
3. oğullamada Yanlışlık
4. Yabancı Sözcük Kullanımında Yanılgılar

C) Açıklığı / Akıcılığı Bozan Etkenler

1. Sözcüklerin Yerinde Kullanılmaması
2. Öge Sırasında Yanlışlık
3. Karşılaştırmada Sözcük / Öge Eksikliği

¹²¹ Aktaş ve Gündüz, s. 115

4. Noktalama Yanlışığı
5. Tamlamaların İ İe Girip Zincirlenmesi
6. Katmerli atılar
7. Sese Uyuşmazlık
8. Tekrar Sıklıđı¹²²

Kavcar vd. anlatım bozukluklarını şu şekilde sınıflandırmaktadır:

1. Dilbilgisiyle İlgili Yanlışlardan Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları

- a. Özne eksikliği
- b. Özne-Yüklem Uyuşmazlığı
- c. Dolaylı Tümleç Eksikliği
- . Nesne Eksikliği
- d. Eylem Ya da Yardımcı Eylem Eksikliği
- e. Tamlama ve Ek Yanlışları
- f. Sözcüklerin Yapısal Yanlışığı
- g. Noktalama Yanlışığı

2. Anlamla İlgili Yanlışlardan Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları

- a. Gereksiz Kullanılan Sözcükler
 - Yardımcı Eylemlerin Gereksiz Kullanımı
 - Eklerin Gereksiz Kullanımı
- b. Anlamca elişen Sözcükleri Birlikte Kullanmak
- c. Anlamca Birbirine Karıştırılan Sözcükler
- d. Sözcükleri Yanlış Yerde Kullanmak
- e. Deyim ve Atasözü Yanlıřları¹²³

¹²² şimşek, 1993, s.226-248

Kahraman ise anlatım bozukluklarını şu şekilde sınıflandırmıştır:

1. Bağlama Yanlışlıkları

a. Özne Eksikliği – Belirsizliği

b. Yüklem Eksikliği

c. Özne – Yüklem Uyuşmazlığı

ç. Nesne Eksikliği

d. Yönelmeli, Bulunmalı, Çıkmalı Tümleçlerin Eksikliği

e. Ad Takımlarında Belirten Eksikliği

f. Ad Takımlarında Belirtilen Eksikliği

g. Birbirine Bağlı Ya da Birbirini Anlamca Tamamlayan Cümlelerin ve Cümlelerin Yüklemelerindeki Kip, Kişi Çatı Uyuşmazlığı

h. Bir Ada Birden Çok Nicelik Ögesinin Bağlanması

1. Yanlış Şarta Bağlama

2. Karşılaştırma, Benzetme, Tanım yanlışlığı - Belirsizliği

3. Zamirlerin Gelişigüzel ve Ölçsüz Kullanılması

4. Kelimelerin ve Ögelerin Yanlış Yerde Kullanılması, Gereksiz Kelime Kullanılması

5. Noktalama İşaretlerinin Eksikliği ya da Yersiz Kullanılması

6. Uzun ve Şişirilmiş Cümle Kullanılması

7. Öteki Cümle ve Anlatım Bozuklukları¹²⁴

Bilgin'in anlatım bozuklukları sınıflamasını şu şekilde gösterebiliriz:

A) Artıklama

1. Eş anlamlı sözcüklerin birlikte kullanılması

¹²³ Kavcar vd., s.28-35

¹²⁴ Tahir Kahraman, *Çağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi*, Dumat Basımevi, Ankara, 2001, s.227-249

2. Anlamı tümcedeki bir sözcük tarafından üstlenen sözcüğün kullanılması
3. İşlevleri özdeş eklerin birlikte kullanılması
4. Kurallı bileşik eylemlerde çatı eklerinin hem ana eyleme hem bileşen eyleme getirilmesi
5. Çokluk anlatan belgisiz sıfatlarla kurulan tamlamalarda tamlayana çoğul eki getirilmesi
6. Tremi eylem yerine yardımcı eylemle kurulan bileşik eylem kullanılması

B) Sözcüklerin Yanlış Yerde Kullanılması

C) Anlamca Çelien Sözcüklerin Bir Arada Kullanılması

Ç) Anlamları Karıtırılan Sözcükler

D) Kalıbı Bozulan Sözler

E) Dilbilgisi Yanlılıkları

1. gelerle İlgili Yanlılıklar
2. Yardımcı Eylem Eksikliği
3. Tamlamalarla İlgili Yanlılıklar
4. Çatı Eklerinin Yanlış Kullanımı

G) Anlamda Tutarsızlık / Karıtlık

H) Anlamda Belirsizlik¹²⁵

Son olarak ise Akbayır'ın anlatım bozuklukları sınıflamasını Şu Şekilde gösterebiliriz:

Anlamla İlgili Anlatım Bozuklukları

1. Gereksiz Anlamsal Yinelemeler
2. Yanlış Yerde Bulunan Sözcükler
3. Çelien Sözler

¹²⁵ Bilgin, s.576-596

4. Anlam Belirsizliği
5. Birbiriyle Karıştırılan Sözcükler
6. Karşılaştırma Yanlışları
7. Özenti Kullanımlar / Çeviri Yanlışları
8. Mantık Yanlışları
9. Deyim – Atasözü Yanlışları
10. Noktalama Yanlışları

Dilbilgisiyle İlgili Anlatım Bozuklukları

1. Cümlelerin Ögeleriyle İlgili Yanlışlıklar
2. Tamlama Yanlışlıkları
3. Eylemsi Yanlışlıkları
4. Zamir Belirsizliği
5. Bağlaçlarla İlgili Yanlışlıklar
6. Zaman ve Kişi Eki Uyumsuzluğu
7. Çatı Uyumsuzluğu
8. Ekeylem Eksikliği
9. Yapısal Yanlışlıklar
10. Çoğul Ekinin Yanlış Kullanılması¹²⁶

¹²⁶ Sıddık Akbayır, *Dil ve Diksiyon*, Akçağ Yay., Ankara, 2007, s.25-125

4. 1. Anlamla İlgili Yanlılıklar

4. 1. 1. Fazlalık

Durulukla ilgili bir anlatım bozukluğudur. Bir cümlede aynı anlama gelen sözcüklerin beraber kullanılması bu anlatım bozukluğunun kaynağıdır. Bir cümlede gereksiz sözcük bulunduğunu anlamamanın yolu, sözcük cümleden çıkarıldıktan sonra cümlenin okunmasıdır. Gereksiz sanılan sözcük atıldığında cümlenin anlamında bir daralma, bir değişme olursa o sözcük gereklidir. Daralma veya değişme olmazsa o sözcük gereksizdir. Eş anlamlı sözcükler, yinelemeler, gereksiz sözcükler, gereksiz yardımcı fiiller, gereksiz ekler cümlede fazlalık oluşturur.

- Bu sene Galatasaray'ın şampiyon olacağı **bariz belliydi**.

Bu sene Galatasaray'ın şampiyon olacağı **belliydi**.

- İki il arasındaki **mevcut** rekabet giderek kızışıyor.

İki il arasındaki rekabet giderek kızışıyor.

- Şairlerin hepsinin paylaştığı **ortak** kanı şudur:

Şairlerin hepsinin paylaştığı kanı şudur:

- Onun her hareketinden **kuşku ediyorum**. (kuşkulanıyorum)

Onun her hareketinden **kuşkulanıyorum**.

- Bu güzelliği uzunca yıllar güzel bir şekilde sürdürürüz.

Bu güzelliği uzun yıllar güzel bir şekilde sürdürürüz.

Yaptığımız araştırmaya göre ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında fazlalıktan kaynaklanan anlatım bozukluğu sayısı 15'tir. Öğrencilerin bununla ilgili yaptığı anlatım yanlışlarından örnekler aşağıda gösterilmiştir:

- **Belki** bazı istisnalar **olabilir**. (2/7)

Bazı istisnalar olabilir.

- Bazılarımız ise **kendisiyle dövünür...** (3/8a)*

Bazılarımız ise dövünür...

- Başarı merdiveni **zorlu ve çetin** adımlarla geçilir. (4/7)

Başarı merdiveni zorlu adımlarla geçilir.

- ... ve bu makamın sorumluluklarını **kolayca ve hiçbir şekilde zorluk yaşamadan** yerine getirirler. (13/6b)

... ve bu makamın sorumluluklarını kolayca yerine getirirler.

- Bazı insanlar hayatını **öneme alır**. (14/4a)

Bazı insanlar hayatını önemser.

- Ülkede ne kadar insan çalışırsa ülke o kadar **kalkınma gösterir**. (15/14)

Ülkede ne kadar insan çalışırsa ülke o kadar kalkınır.

- Örneğin **SBS sınavına** çalışmadan girersen üzgün ayrılırsın. (17/2)

Örneğin SBS' ye çalışmadan girersen sınavdan üzgün ayrılırsın.

4. 1. 2. Eksiklik

Bir cümlede sözcüğün, birleşik fiilin, eklerin ve ekfiilin eksikliği anlatım bozukluğuna yol açar.

- Bu biraz geri zekâ galiba.

Bu biraz geri zekâlı galiba.

- ... gazetesinin taraf ve şişirme haberleri devam ediyor.

... gazetesinin **taraf**ı ve şişirme haberleri devam ediyor.

- Akıllı bir insan, ancak şans pek açık değildi.

Akıllı bir **insan**ı, ancak şans pek açık değildi.

* Öğrencilerin kompozisyon kâğıtlarına 1'den 60'a kadar numara verilmiştir. Sıralı ve bağlı cümleler küçük harfle isimlendirilmiştir.

- Kadın çok güzel, yalnız adam yakışıklı değilmiş.

Kadın çok güzel**miş**, yalnız adam yakışıklı değilmiş.

Araştırmamıza göre ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında eksiklikten kaynaklanan anlatım bozukluğu sayısı 4'tür. Bu dört yanlışın hepsi birleşik fiil eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bununla ilgili örnekler şu şekildedir:

- Çünkü her şey çalışmaydır. (5/4)

Çünkü her şey çalışmayla **olmaktadır**.

- Daha çok başarısın. (22/36)

Daha çok başarılı **olursun**.

- Doğru dürüst, kendine güvenerek, gayret göstererek, derslerimizi tekrar ederek başarı merdivenine işte o zaman ulaşabiliriz. (33/9)

Doğru dürüst **olarak**, kendine güvenerek, gayret göstererek, derslerimizi tekrar ederek başarı merdivenine ulaşabiliriz.

- Kimseye dürüst, doğru söylersek biz her zaman kazanırız. (48/12)

Herkese dürüst **olur**, doğru söylersek biz her zaman kazanırız.

4. 1. 3. Yinelemeler

Yineleme aynı sözcüğün bir cümlede gereksiz yere ahenk yaratmayacak biçimde tekrarlanmasıdır.¹²⁷ Sözcük tekrarları anlatımda yetersiz oluşun önemli bir göstergesidir. Böyle yanlışların görülmesinin en büyük nedeni sözcük dağarcığının yeterince zengin olmamasıdır. Sanat yapma amacı dışında sözcüklerin gereksiz yere tekrarlanması anlatım bozukluğuna neden olmaktadır.

- Sabotaj **sonucu** çıktığı iddia edilen yangın **sonucu** fabrikalar kül oldu.

Sabotaj sonucu çıktığı iddia edilen yangında fabrikalar kül oldu.

- Güvenlik **konusunda** alınan önlemler **konusunda** bilgi aldı.

Güvenlikle ilgili önlemler konusunda bilgi aldı.

¹²⁷ Savaş Yelok, Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri, Gazi Kit., Ankara, 2006, s.435

- Bizden sonra **gelecek** neslin **geleceğini** düşünmek zorundayız.

Bizden sonraki neslin geleceğini düşünmek zorundayız.

Araştırma sonucunda, İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında yineleme yanlışlığından kaynaklanan anlatım bozukluğu sayısı 20'dir. Bununla ilgili bazı örnekler şöyledir:

- **Hiçbir** insan başarıya ulaşmak için **hiçbir** şey yapmadan ulaşamaz. (8/1)

Hiçbir insan başarıya bir şey yapmadan ulaşamaz.

- Onlar **başarılarını** akıllarını kullanarak **başarmışlardır**. (8/15)

Onlar başarılarını akıllarını kullanarak elde etmişlerdir.

- Hiç kimse başarı merdivenlerini eli cebinde tırmanmamıştır sözü bunu **tamamıyla tamamlar**. (20/9)

Hiç kimse başarı merdivenlerini eli cebinde tırmanmamıştır sözü bunu tamamıyla destekler.

- **Çalışmak** kendisine veya bir başkasına yardım etmek amacıyla emek harcamasına **çalışmak** denir. (27/6)

Çalışmak insanın kendisine veya bir başkasına yardım etmek amacıyla emek harcamasıdır.

- Hiçbir insan **oturarak** yani **oturduğu yerden** başarı gelmesini bekleyemez.(43/4)

Hiçbir insan oturduğu yerden başarı gelmesini bekleyemez.

4. 1. 4. Sözdiziminde Sıra Yanlışlığı

Sözcüklerin cümle içinde bulunmaları gereken yerden başka bir yerde bulunması amaçlananın dışında bir anlam ortaya çıkmasına ya da anlamın bulanık olmasına neden olur. Bu tarz yanlışlar, bir cümlede önce gelmesi gereken sözcüklerin sonra, sonra gelmesi gereken sözcüklerin önce gelmesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Hâlbuki doğru kurulmuş bir cümlenin anlamı her zaman açık ve net olmak zorundadır. Sözcükleri yanlış yerde kullanmak; cümlenin anlamını

değiştirebildiği gibi, çok farklı yorumlara da yol açabilir.¹²⁸ Ayrıca sözcüklerin kullanıldığı yere göre üstlendiği görevler vardır. Bu durum cümle kurulurken göz ardı edilmemelidir.

Vurgulanan ögenin yükleme yakın olması Türkçenin önemli bir özelliğidir; vurgulanması gereken öge, yükleme öteki öğelerden uzak kalırsa tümcenin anlamı değişecektir.¹²⁹

- **Selamsız sabahsız** odaya girdi.

Odaya, **selamsız sabahsız** girdi.

- Tercüman, herkesi **ücretsiz** üniversite sınavına hazırlıyor.

Tercüman, herkesi üniversite sınavına **ücretsiz** hazırlıyor.

- Beyin zarı iltihapları iyi tedavi edilmezse, **ölüme** hatta **sara nöbetlerine** yol açabilir.

Beyin zarı iltihapları iyi tedavi edilmezse, **sara nöbetlerine** hatta **ölüme** yol açabilir.

- Bu ayrılık konusunda **kısaca** bildiklerimi size aktaracağım.

Bu ayrılık konusunda bildiklerimi size kısaca aktaracağım.

Çalışmamız sonucunda ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında sözdiziminde sıra yanlışlığından kaynaklanan anlatım bozukluğu sayısı 21 olarak bulunmuştur. İlgili örneklerden bazıları şunlardır:

- Bu hayatta hiç kimse emeksiz başarıya ulaşamamıştır. (10/1)

Bu hayatta hiç kimse başarıya emeksiz ulaşamamıştır.

- Aynı beynimiz de bunun gibidir. (26/13)

Beynimiz de aynı bunun gibidir.

¹²⁸ Kavcar vd., s.34

¹²⁹ Bilgin, s.580

- Bir kimse elleri cebinde bir merdiveni hayatta istese de çıkamaz. (29/2)

Bir kimse hayatta bir merdiveni elleri cebinde istese de çıkamaz.

- Mesela bir kişi hiç bisikleti kullanmayı bilmiyor. (29/10a)

Mesela bir kişi bisikleti kullanmayı hiç bilmiyor.

- Çünkü onu öğrenmeden başarı merdiveni değil düz merdivene bile çıkamaz.

(49/2)

Çünkü onu öğrenmeden değil başarı merdiveni düz merdivene bile çıkamaz.

4. 1. 5. Anlam Belirsizliği

Bir cümlede duruluk ve açıklık esastır. Cümlenin bu özelliklerden yoksun oluşu anlam belirsizliğini ortaya çıkarır. Böyle durumlarda cümle farklı şekillerde yorumlanabilir. Anlatılmak istenen yargı tam olarak anlaşılmaz.

Noktalama imlerinin gerektiği yerde kullanılmaması, seçme ya da karşılaştırmalarda özensizlik, tamlayanın gösterilmemesi gibi durumlar anlamda belirsizliğe yol açar.¹³⁰

- İhtiyar kadına doğru yürüdü.

İhtiyar, kadına doğru yürüdü.

- Subay çocuklarına ders veriyordu.

Subay, senin (onun) çocuklarına ders veriyordu.

- Son şiirlerini severek okudum.

Senin (onun) şiirlerini severek okudum.

Araştırmamıza göre ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında anlam belirsizliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu sayısı 3'tür.

- O kişiye yük olur. (13/15a)

O, kişiye yük olur.

¹³⁰ Bilgin, s.596

- Ama aslında o insanın başarısını kıskanmış da olabilir. (18/4)

Ama aslında o, insanın başarısını kıskanmış da olabilir.

- Ama bu insanların elinde. (47/10)

Ama bu, insanların elinde.

4. 1. 6. Çelişen Sözcüklerin Kullanılması

Eğer konuşurken ve yazarken ne anlatacağımızı biliyorsak birbiriyle çelişen ifadelere yer vermeyiz. Bir cümlede çelişen ifadelerin bulunması iyi düşünmemiş olmanın sonucudur. Bir anlatımda anlamca çelişen, birbirini tutmayan sözler bulunması, okuyanı şaşırtır ve yazara karşı güvensizlik yaratır.¹³¹ Kesinlik ve olasılık bildiren iki sözcük aynı cümlede bulunamaz. Cümlede kesinlik bildiren sözcüklerle ihtimal bildirenlerin; olumlu anlam taşıyanlarla olumsuzluk anlamı taşıyanların anlamca birbirini destekler biçimde kullanılması bir anlatım bozukluğudur.¹³²

- Bu kitaplar **kesinlikle** yararlı **olabilir**.

Bu kitaplar yararlı olabilir.

- Kitaplığında **aşağı yukarı tam** bin cilt kitap vardı.

Kitaplığında tam bin cilt kitap vardı.

- Ayşe'yle **ara sıra** rastlaşır, **sık sık** dertleşirdik.

Ayşe'yle ara sıra rastlaşır, dertleşirdik.

- Güneşin batışını **günaşırı** bu kıyıda **her akşam** seyrederdim.

Güneşin batışını **günaşırı** bu kıyıda seyrederdim.

Çalışmamızın sonucunda ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında anlamca çelişen sözlerin bir arada kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğuna rastlanmamıştır.

¹³¹ Aksoy, s.132

¹³² Kavcar vd., s.33

4. 1. 7. Sözcüğün Yanlış Anlamda Kullanılması

Kavram nesnenin zihindeki soyut ve genel tasarımıdır.¹³³ Sözcüklerin hangi kavramlar için kullanılacağı iyi bilinmelidir. Dil yanlışlarının çoğu kavramların iyi bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Anlam farkına dikkat etmeden birbirinin yerine kullanılan sözcükler anlatım bozukluğuna sebep olur.

- Aileler **problem** çekiyorlar.

Aileler **sıkıntı** çekiyorlar.

- Birlikte **taptaze** bir başkan seçtiler.

Birlikte **yepyeni** bir başkan seçtiler.

- Yarın **resim** çekertirmek için fotoğrafçıya gideceğiz.

Yarın **fotoğraf** çekertirmek için fotoğrafçıya gideceğiz.

- Türk halkının o dönemde okuma yazma oranı yok denecek kadar **azdı**.

Türk halkının o dönemde okuma yazma oranı yok denecek kadar **düşüktü**.

- Bu konuda gençleri **azımsamak** doğru değildir.

Bu konuda gençleri **küçümsemek** doğru değildir.

Çalışmamızın sonucunda ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında sözcüğün yanlış anlamda kullanılmasından kaynaklanan anlatım bozukluğuna 38 cümlede rastlanmıştır. Örneklerden bazıları aşağıda gösterilmiştir:

- Ama sadece bu eylemlerde bulunmak **mümkün değildir**. (1/14)

Ama sadece bu eylemlerde bulunmak **yeterli değildir**.

- Hiç kimse başarıyı eli bomboş **yapmamıştır**. (5/10)

Hiç kimse başarıyı eli bomboş **elde etmemiştir**.

- Çalışmak için de kelime hazinemizin **bol** olması gerekir. (21/5)

Çalışmak için de kelime hazinemizin **geniş** olması gerekir.

¹³³ Yelok, s.439

- Bir de çok önemli olduğundan ailen senin faaliyetlerini **kısaltabilir**. (22/22)

Bir de çok önemli olduğundan ailen senin faaliyetlerini **azaltabilir**.

- Bisiklete nasıl binildiğini, nasıl sürüldüğünü bilmeden bu işe **başvuruyor**.
(29/10b)

Bisiklete nasıl binildiğini, onun nasıl sürüldüğünü bilmeden bu işe **kalkışıyor**.

- Emek **sabredip** bir yerlere yükselirsin. (54/4)

Emek **sarf edip** bir yerlere yükselirsin.

4. 1. 8. Mantıksal Tutarsızlık

Cümlelerin kurucuları arasında sadece biçim bakımından değil anlam bakımından da bağlantı bulunmaktadır. Sözcüklerin asıl bulunması gereken yerlerde değil başka yerlerde bulunması, cümlelerin anlamını zayıflattığı yahut farklı bir anlamın ortaya çıkmasına neden olduğu gibi okuyucuyu da olumsuz etkiler.¹³⁴ Mantık yanlışlarına daha çok şarkı sözleri, reklam ve haber metinlerinde rastlanmaktadır.

- Hiç unutma, arada bir hatırla.

Seslenen kişi hiç unutmamalı mı yoksa arada bir mi hatırlamalı?

- Haftanın en güzel günlerinden biridir cumartesi, pazar.

Haftanın en güzel günü cumartesi mi pazar mı?

- Aşağı indik, arabamızı çalınmış olarak bulduk.

Ortadan kaybolan araba çalınmış olarak nasıl bulundu?

- Köşkün kapıları gazetecilere ardına kadar kapatıldı.

Bir kapı ardına kadar kapalı olabilir mi?

¹³⁴ Aktaş ve Gündüz, s.121

Çalışmamızın sonucunda ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında mantıksal tutarsızlıktan kaynaklı anlatım bozukluğuna 4 cümlede rastlanmıştır. Örnekler aşağıda gösterilmiştir:

- Çalışmayı mezara da mı götüreceksin? (5/17)

Çalışma mezara götürülecek bir eylem midir?

- Oysaki insanlar bir kitabın, bir defterin sayfasını açmaya değil kalemi tutmaya bile eriniyorlar. (45/13)

Önce defter, kitap sayfası açılır sonra kalem tutulur. Sıralamada mantık hatası var.

- ...Fenci cevap vermeyip, “Size ne? Canım istedi.” demiş. (46/17b)

“Size ne? Canım istedi.” demek bir cevap değil midir?

- Cümlesine dayanarak merdivene elleri cebinde tırmanmanın tek bir yolu var:

(50/13)

Bir cümleye dayanıp bir şeye karar vermek için cümlenin ne olduğunu bilmek gerekir.

4. 1. 9. Deyim ve Atasözü Yanlışları

Atasözleri ve deyimler kalıplaşmış, kısa ve özlü sözlerdir. Her atasözü ve deyim belli sözcüklerle belli kalıp içinde biçimlenmiştir. Sözcüklerin yerine başka bir sözcük kullanılamaz ve yerleri değiştirilemez.

Deyimleri ve atasözlerini oluşturan sözcüklerin yakın, eş, ya da karşıt anlamlılarını kullanmak, sözcüklerin sırasını değiştirmek, bu söz birimlerinin niteliğinin kaybolmasına neden olur.¹³⁵

- Babasını görünce sevinçten **etekleri tutuştu.**

Babasını görünce sevinçten **etekleri zil çaldı.**

¹³⁵ Akbayır, 2007, s.96

- Benim hayatta bir **dikili çivim** yok.

Benim hayatta bir **dikili ağacım** yok.

- **Adam kıtlığında** keçiye Abdurrahman Çelebi derler.

Koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler.

- Çeşmeye gidenin testisi kırılır.

Su testisi su yolunda kırılır.

- Denize düşen **yosundan imdat umar.**

Denize düşen **yılana sarılır.**

Araştırmamıza göre, ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında deyim ve atasözü yanlışları görülmemektedir.

4. 2. Cümlelerin Kurucularıyla İlgili Yanlışlık

Araştırtamamızın asıl üzerinde durduğu konu kurucu yanlışlarından kaynaklanan anlatım bozukluklarının tespit edilmesidir. Bir bütün olan cümlelerin parçalarında yani kurucularında meydana gelen eksiklik, fazlalık ya da yanlış kullanım anlatım bozukluklarına sebep olmaktadır. Bu durum anlatımın duruluğunu ortadan kaldırır. İyi ve doğru bir cümle yüklemine diğer kurucularla uyum içinde olmasıyla elde edilir. Kurucularla ilgili yanlışlıklar daha çok bileşik cümlelerde görülür.

Söz konusu yanlışlıkların meydana gelmesini önlemenin en güzel ve en sağlıklı yolu ise yükleme kurucularla ilgili doğru soruların sorulmasıdır. Sorulan sorulara alınan cevaplar doğrultusunda bir cümleyi doğru kurmak ya da cümledeki yanlışlığı bulmak hiç de zor olmayacaktır.

4. 2. 1. Özne Yanlışları

Özne cümlelerin temel kurucularından biridir. Dolayısıyla özne olmadan cümle kurulmaz. Özne yanlışları, tümcede özne bulunmaması ya da özne olamayacak bir sözcüğün özne gibi kullanılması durumlarında görölmektedir.¹³⁶

Özne yanlışlarına aynı öznenin ya da özneyi karşılayan sözcüğün iki ya da daha fazla yerde kullanılmasını da ekleyebiliriz. Çünkü cümlede ögelerden birinin birden fazla kullanılması da anlatım bozukluğuna yol açar.¹³⁷ Sözcük ya da sözcük grubundan oluşan özne eksikliği ya da fazlalığı cümlelerin bozulmasına neden olmaktadır.

- Cephanelik nöbetçisinin silahı elinden alındı ve soyuldu.¹³⁸

İlk cümlede bir yanlışlık yoktur. Öznesi bellidir, ancak ikinci cümlelerin yüklemine “Soyulan kim?” diye sorduğumuzda öznenin bulunmadığı ortaya çıkacaktır. Doğru kuruluş şu şekilde olmalıydı:

Cephanelik nöbetçisinin silahı elinden alındı ve **cephanelik nöbetçisi** soyuldu.

Ancak cümleyi daha da güzelleştirebiliriz:

Cephanelik nöbetçisi silahı elinden alınarak soyuldu.

- **Bazı düşünürler** ise gerçeğin yansıtılmasını sanatın değerini açıklamak için yeterli bulmadıklarından, **bunlar** genellikle faydacı ve didaktik diyebileğimiz bir tutum benimserler.

Cümlede “bazı düşünürler” ve “bunlar” özne görevindedir, ancak biri gereksiz yere kullanılmıştır.

Bazı düşünürler ise gerçeğin yansıtılmasını sanatın değerini açıklamak için yeterli bulmadıklarından, genellikle faydacı ve didaktik diyebileğimiz bir tutum benimserler.

- Sanığa yumruk atan ve ağlayan şoföre engel olunarak odadan çıkarıldı.

¹³⁶ Aksoy, s.148

¹³⁷ Odacı, s. 247

¹³⁸ Aksoy, s.148

Tümcenin öznesini arayalım: Odadan çıkarılan kim? Belli değil. “Sanık” desek tümce “sanığa odadan çıkarıldı” oluyor. “Şoför” desek tümce “şoföre odadan çıkarıldı” biçimini alıyor.¹³⁹

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında özne yanlışlığının neden olduğu anlatım bozukluğu sayısı 30'dur. Bununla ilgili bazı örnekleri inceleyelim:

- Son senemizdir iyi bir lise kazanmak için. (7/3)

İyi bir lise kazanmak için son senemiz olan durum ya da şey nedir? sorusuna cevap alamıyoruz. Cümlelerin öznesi eksik olduğundan anlatım bozulmuştur.

Bu yıl iyi bir lise kazanmak için son senemizdir.

- Ama sonunda iyi bir başarı elde etmek için(dir). (18/14)

Yükleme “Başarı elde etmek için olan ya da olması gereken şey nedir?” şeklinde bir soru sorduğumuzda herhangi bir cevap alamıyoruz. Bu da bize cümlede öznenin eksik olduğunu gösteriyor.

Ama **yapılan her şey** sonunda iyi bir başarı elde etmek için.

- **Öğrenciler** derslerini sıkı, programlı bir şekilde çalışıyorsa **o kişi** elbette başarılı olur. (27/10a)

Yukarıdaki cümlede yine özne fazlalığından kaynaklanan bir yanlışlık söz konusudur. “Kim başarılı olur?” “Öğrenciler” ve “o kişi”

Derslerine sıkı, programlı bir şekilde çalışıyorsa **o kişi** elbette başarılı olur

- **Çalışmayan insan** “Ekmek elden, su gölden.” derse **o** insan olamaz. (37/6)

Cümlede gereksiz yere bir kez daha özne kullanılmıştır. “İnsan olmayan kim?” sorusuna aldığımız cevap “çalışmayan insan” ve “o” olacaktır. Dolayısıyla özne fazlalığı anlatım bozukluğuna yol açmıştır.

¹³⁹ Aksoy, s.148

Cümlenin doğru kuruluşu şöyle olmalıydı:

Çalışmayan insan, ekmek elden su gölden derse insan olamaz.

- ... ama öyle de kolay değil. (57/7b)

Yukarıda sıralı cümle vardır. Burada iki cümle söz konusudur. İlk cümlede yanlış olmadığı için buraya almadık; fakat ikinci cümlenin öznesinin eksik olduğu açıktır. “Kolay olmayan nedir?” Cevap yok.

... ama **bu** öyle de kolay değil.

Öğrencilere kusursuz cümle kurma kabiliyeti kazandırmak için öncelikle yükleme doğru soru sorma gerekliliği öğretilmelidir. Öğrenci yükleme özneyi bulduracak soruyu sorduğu zaman özne eksikliği ya da fazlalığından kaynaklanan anlatım bozukluğunun önüne geçmiş olacaktır. Öğrenci kurucu yanlına düşmemek için yükleme gereken sorunun sorulması gerektiğini bilmelidir. Bu beceriyi kazanmanın önemi öğrenciye öğretmen tarafından sezdirilmelidir. Öğretmen öğrenciye temel kurucu olan özneyi, yüklemi dikkate alarak bulabileceğini çeşitli örnekler üzerinde uygulama yaptırarak fark ettirmelidir. Öğrenci yükleme doğru soruyla gittiğinde, yani “ Ne?”, “Kim?” sorularını yönelttiğinde alacağı cevaba göre hareket etmesi gerektiğini bilmelidir. Kendine ait cümleyi de aynı yöntemle kurması sağlanmalıdır. Bu beceriyi öğrenciye kazandırmak için özne fazlalığı ya da eksikliği bulunan cümlelerin ve öğrencilerin özne yanlılığına düşmeden cümleler oluşturması için etkinliklerin bulunduğu çalışma kâğıtları kullanılmalıdır. Bu yönlendirici çalışmalar belli aralıklarla tekrarlanmalıdır. Ayrıca öğrenciye kitap okuma alışkanlığı kazandırılmalı, kitap okuma süreci takibe alınmalı, gelişigüzel okumalarını engellemek için kitapta özne yanlılarının olup olmadığını kontrol etmeleri istenmelidir.

4. 2. 2. Yüklem Yanlışları

Yüklem de özneyle beraber cümlenin temel kurucusudur. Yüklem olmadan cümlenin oluşması mümkün değildir. Yüklem olan sözcük veya sözcük grupları çekimli bir eylem veya ek-fiil almış bir isimdir.¹⁴⁰

Yüklem yanlışlığı cümlede yüklem bulunmadığı durumlarda görülmektedir. Bileşik ya da sıralı cümlelerde bulunan tek yüklem, öznelerden biriyle uyumsuzluk gösterir ve anlatım bozukluğuna neden olur. Bu tür bozukluklar yüklemelerin ortak kullanılmasından kaynaklanır.

- Dershanede test dağıtımıyla ben, deneme sınavlarıyla arkadaşım ilgileniyor.

Cümlede ortak yüklem kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Doğrusu şu şekilde olmalıydı:

Dershanede test dağıtımıyla ben **ilgileniyorum**, deneme sınavlarıyla arkadaşım ilgileniyor.

- Ben her zaman çay veya yoğurt yerim.

Cümlede yine ortak yüklem kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Cümleden “Ben her zaman çay yerim veya yoğurt yerim.” şeklinde bir anlam çıkmaktadır. Hâlbuki cümlenin doğrusu şöyledir:

Ben her zaman çay **içerim** veya yoğurt yerim.

- O mutlu günde genç kızlar halay, delikanlılar türkü söylüyordu.

İkinci cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni yüklem eksikliğidir. Ortak yüklem kullanılması halay söylemek gibi bir bozukluğa yol açmış.

O mutlu günde genç kızlar **halay çekiyor**, delikanlılar türkü söylüyordu.

Araştırmamıza göre, İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında yüklem yanlışlığının neden olduğu anlatım bozukluğu sayısı 17'dir. Bununla ilgili bazı örnekler aşağıda incelenmiştir:

¹⁴⁰ Yelok, s.425

- Buradan çıkarmamız gereken sonuç, başarıya ulaşan herkes çalışmış, bir emek harcamıştır. (6/16)

Yukarıdaki cümlede de diğer örneklerde olduğu gibi ortak bir yüklem varlığından dolayı anlatımda bir bozukluk meydana gelmiştir. Cümle şu şekilde kurulursa sorun ortadan kalkacaktır:

Buradan çıkarmamız gereken sonuç **şudur**: Başarıya ulaşan herkes çalışmış, bir emek harcamıştır.

- İnsanların ağızında hep olan bir söz, o çalışmadan başardı derler. (18/1)

Bu cümlede de i ortak bir yüklem kullanılması nedeniyle anlatımda bir bozukluk meydana gelmiştir. Cümlenin doğrusu şu şekilde olmalıdır:

İnsanların ağızında hep olan bir söz **vardır**: O çalışmadan başardı derler.

- ... kendisini mutsuz ve amacı olmadan hayata devam eder. (47/22b)

... kendisini mutsuz ... devam eder kullanımı yanlıştır. Cümlede iki farklı yüklem kullanılmalıdır.

... kendisini mutsuz **hisseder** ve amacı olmadan hayata devam eder.

- Bakın mesela öğretmenlerimiz önce ilkokul, sonra ortaokul ve lise sonra da üniversite. (51/2)

Görüldüğü gibi burada yüklem olmadığı için bir yargı yoktur ve dolayısıyla cümle de yoktur. Bir yüklem ekleyerek yazıyı cümle haline getirmemiz gerekir. Eğer bu bir eksilteli cümle ise yazının sonuna üç nokta konmalıdır.

Bakın mesela öğretmenlerimiz önce ilkokul, sonra ortaokul ve lise sonra da üniversite **bitirmişler**.

Cümlenin temel kurucusu özneyle beraber yüklemdir. Yüklem olmadan bir yargıdan dolayısıyla cümleden söz edilemez. Öğrencilere yüklem olmadan bir cümle kurulamayacağı öğretmen tarafından sezdirilmelidir. Öğrenci bir cümlenin yüklemsiz olmayacağını fark etmelidir. Bu konuda özellikle Türkçe öğretmenlerine büyük iş düşmektedir. Cümlenin bir yargı ifade ettiği öğrencilere çeşitli etkinliklerle

kavratılmalıdır. Eksilteli cümle ile yargısı bulunmayan sözcük topluluğunun farkı uygulamalı olarak gösterilmelidir. Öğrencilerden bir yargı ifade eden cümleler kurmaları istenmelidir. Bu durumu fark ettirmek için yüklemine kendilerinin tamamlayacakları sözcükler verilmeli, bunlardan anlamlı ve yargı bildiren cümleler oluşturmaları sağlanmalıdır.

4. 2. 3. Nesne Yanlılıkları

Nesnenin, cümlenin yardımcı kurucularından olduğunu daha önce belirtmiştik. Nesne öznenin yaptığı işten etkilenen ögedir. Bir cümlenin yüklemi geçişli ise mutlaka nesne kullanılmalıdır. Aksi durumda anlam kargaşası ortaya çıkar. Bir cümlede nesne eksikliği ya da fazlalığı anlatım bozukluğuna yol açmaktadır.

Sıralı cümlelerde birinci cümlede nesne yer almışsa ve aynı nesne ikinci cümlede de yinelenmişse anlatımda yanlılık meydana gelir. Birleşik cümlelerde temel cümlenin yüklemi ile yan cümlecğin yüklemi aynı nesneyi alıyorsa nesneyi bir kez kullanmak yeterlidir.¹⁴¹

Bir cümlede nesne yanlılığının olup olmadığını öğrenmek için yükleme “Ne?”, “Neyi?” ve “Kimi?” sorularını sormak bize yardımcı olacaktır.

- **Kedisini** çok severdi, arasıra **onu** gezdirirdi.

Cümlelerin yüklemine soracağımız “Neyi severdi ve gezdirirdi?” sorularına aynı sözcüğü cevap olarak alırız. Aynı nesne yani “kedisini” gereksiz yere yinelenmiştir. Sıralı cümleyi oluşturan her iki cümlenin de nesnesi ortaktır.

Kedisini çok severdi, ara sıra gezdirirdi.

- **Parayı** çıkarıp **onu** bakkala verdi.

Bu cümlede onu sözcüğüne gerek yoktur. Nesne fazlalığından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır.

- Gençlerin deneyimsizlikten, bilgi eksikliğinden kaynaklanan sorunlarını yanıtlayarak yönlendirdi.

¹⁴¹ Doğan (edt.), s.226

“Kimi yönlendirdi?” “Gençleri.” Cümlede nesne eksikliğinden dolayı bir yanlışlık meydana gelmiştir.

Gençlerin deneyimsizlikten, bilgi eksikliğinden kaynaklanan sorunlarını yanıtlayarak **onları** yönlendirdi.

- Köylüye baskı yapıyor, sindirmeye çalışıyordu.

Kimi sindirmeye çalışıyordu? Herhangi bir cevap alamıyoruz. İkinci cümlede nesne eksikliği vardır.

Köylüye baskı yapıyor, **köylüyü** sindirmeye çalışıyordu.

Araştırmamızın sonucuna göre, İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında görülen nesne yanlışlığı sayısı 15'tir. Bu yanlışların hepsi nesne eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bununla ilgili örnekler şu şekildedir:

- Mesela bir insan sınava girip kazanmak istiyor... (32/9a)

Cümlenin yüklemi geçişli olmasına rağmen nesne almamıştır. Bu durum eksik ve yanlış bir anlatıma neden olmuştur. “Bir insan neyi kazanmak istiyor?” Cümleye “sınavı” sözcüğü eklenirse yanlışlık ortadan kalkacaktır.

Mesela bir insan sınava girip **sınavı** kazanmak istiyor...

- Ama her ne kadar az para kazansa da sonuçta emeğiyle almıştır... (56/5a)

Yükleme soracağımız “Neyi emeğiyle almıştır?” sorusu bizi doğru cümle kurmaya yönlendirecektir. Zaten dikkat edersek yüklem geçişli bir fiildir. Nesne eksikliğini görmemiz hiç de zor olmasa gerektir.

Ama her ne kadar az para kazansa da sonuçta **onu** emeğiyle almıştır...

- Büyüyen insanlar daha iyi bilir. (56/14)

Bu cümlede de geçişli bir fiil olan yüklem nesne almamıştır. Dolayısıyla anlatım bozulmuştur. “Büyüyen insanlar neyi daha iyi bilir?” sorusuna bir cevap almamız gerekirdi.

Büyüyen insanlar **bunu** daha iyi bilir.

- Ampulü bulan mucitte başarmıştır. (59/16)

Yükleme “Ampulü bulan mucit neyi başarmıştır?” şeklinde bir soru sorduğumuzda nesne görevini üstlenmiş bir sözcüğü cevap olarak söylememiz gerekirdi. Ancak görüldüğü gibi cümlenin nesnesi eksiktir. Cümlenin doğrusu şöyle olmalıdır:

Ampulü bulan mucitte **bunu** başarmıştır.

Nesnenin cümlenin yardımcı kurucularından olduğu, öznenin yaptığı işten etkilenen kurucu olduğu, nesnenin eksik olmasının ya da gereksiz yere yinelenmesinin anlatım bozukluğuna sebep olduğu öğrenciye fark ettirilmelidir. Yüklem sorulan soruların doğru cümle kurmada önemli bir yere sahip olduğu öğrenciye sezdirilmelidir. Sınıfta bununla ilgili çalışmalara yer verilmelidir. Öğrenci nesne yanlışlığına düşmemek ya da nesne yanlışlarını tespit etmek için yüklem “Ne?”, “Kim?”, “Neyi?”, “Kimi?” sorularını sorması gerektiğini bilmelidir. Yüklemin geçişli ya da geçişsiz olma durumunda nesne alıp almayacağını fark etmelidir. Bu becerinin gelişmesi için nesne yanlışlarını tespit etme amaçlı; içerisinde nesne eksikliği ya da fazlalığı olan cümlelerin bulunduğu çalışma kâğıtları kullanılmalıdır. Bu çalışma kâğıtlarında karışık bir biçimde verilen sözcüklerden anlamlı ve nesne yanlışlığından arınık cümleler oluşturulmasını sağlayan, yüklem göre nesne alıp almayacağını öğrencinin belirleyeceği etkinlikler de yer almalıdır. Kitap okuma süreci takip edilmeli, öğrencilerden okuma esnasında cümlelerde nesne yanlışlarının bulunup bulunmadığının kontrol edilmesi istenmelidir. Böylece amaçlı bir okuma sağlanmış olacaktır.

4. 2. 4. Dolaylı Tümleç (Yer Tamlayıcısı) Yanlışları

Cümlenin yardımcı öğelerinden olan dolaylı tümleç yönelme, bulunma ve ayrılma belirterek yüklemin anlamını çeşitli yönlerden tamamlamaktadır.

Dolaylı tümleç ismin yönelme (-a, -e), bulunma (-da, -de /-ta, -te), uzaklaşma (-dan, -den / -tan, -ten) eklerinden birini taşımalıdır. Aksi durumda cümlede bir eksiklik ortaya çıkar.¹⁴²

Diğer kurucularda olduğu gibi dolaylı tümlecin bir cümlede eksik olması ya da gereksiz yere tekrarlanması anlatım bozukluğuna yol açmaktadır. Bir cümlede dolaylı tümleç yanlışlığının olup olmadığını öğrenmek için yükleme “Neye?”, “Neyde?”, “Neyden?”, “Kime?”, “Kimde?”, “Kimden?” “Nereye?”, “Nerede?”, “Nereden?” sorularını sormak yeterli olacaktır.

- Düşman kenti bombalamış ama girememiş.¹⁴³

Cümleyi okuduğumuzda şöyle bir soru sormamız gerekir: “Düşman nereye girememiş?” Cümle bir özneye bağlanan iki yüklemden meydana gelmiştir. İkinci cümlede “kente” diye bir dolaylı tümleç bulunmadığı için anlatımda bir aksaklık vardır.

Düşman kenti bombalamış ama **kente** girememiş.

- Seni arabamla evinden alıp eşsiz bir gün yaşatacağım.

“Kime eşsiz bir gün yaşatacağım?” diye bir soru sorarsak bu cümlede dolaylı tümleç eksikliğinden kaynaklanan bir yanlışlık olduğunu hemen fark edebiliriz.

Seni arabamla evinden alıp **sana** eşsiz bir gün yaşatacağım.

- Köylüyü sindirmeye çalışıyor, eziyet ediyordu.¹⁴⁴

Bu cümle de yine iki yüklemden oluşmuştur. İkinci cümledeki dolaylı tümleç eksikliğini “Kime eziyet ediyordu?” şeklinde bir soru sorarak bulabiliriz.

Köylüyü sindirmeye çalışıyor, **köylüye** eziyet ediyordu.

- **Hepimize** eleştiride bulunuyor ama **bize** oldukça kibar da davranıyordu.

¹⁴² Yelok, s.425

¹⁴³ Aksoy, s.159

¹⁴⁴ Akbayır, 2007 s.102

Cümle iki yüklemden oluşmaktadır ancak ilk cümlenin dolaylı tümleci ikinci cümle içinde kullanılacağından dolaylı tümlecin bir kez daha tekrarlanmasına gerek yoktur. Bu durum anlatımda bir kusur meydana getirmiştir.

Hepimize eleştiride bulunuyor ama oldukça kibar da davranıyordu.

Araştırmamızın sonucuna göre, İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında görülen dolaylı tümleç yanlışlığı sayısı 27'dir. Yanlışların tamamını dolaylı tümleç eksikliği oluşturmaktadır. Bununla ilgili bazı örnekler şu şekildedir:

- Yaptığımız iş her ne olursa olsun özen göstermeliyiz. (40/3)

Cümlede “Neye özen göstermeliyiz?” sorusuna cevap alamamaktayız. Bu durum anlatımda bir eksiklik olduğunu gösterir. Cümleyi doğru olarak şu şekilde kuralıyız:

Yaptığımız iş her ne olursa olsun **işimize** özen göstermeliyiz.

- Öğretmenin hiç haberi olmamış... (46/8a)

“Öğretmenin neyden haberi olmamış?” “Olaydan, durumdan vb.” Cümlede dolaylı tümleç eksikliği söz konusudur.

Öğretmenin **durumdan** hiç haberi olmamış...

- Bilgi sahibi olmak için kendimizi vermeliyiz. (58/9)

Cümlede “Neye kendimizi vermeliyiz?” sorusuna cevap almamız gerekirdi. Bu yanlışlığın sebebi dolaylı tümleç eksikliğidir. Cümlenin doğrusu şöyle olmalıdır:

Bilgi sahibi olmak için kendimizi **çalışmaya** vermeliyiz.

- Başarmak için elimiz cebimizde tırmanmamalıyız. (58/10)

Cümlenin yüklemine “Nereye tırmanmamalıyız?” diye sorduğumuzda bir cevap almalıyız. Fakat dolaylı tümlecin cümlede yer almaması böyle bir cevabı engellemektedir.

Başarmak için **merdivene** elimiz cebimizde tırmanmamalıyız.

Dolaylı tümleç cümleyi yönelme, bulunma, ayrılma gibi bakımlardan tamamlamaktadır. Bu durumda, dolaylı tümleç görevindeki sözcük çeşitli ekler almak durumundadır. Sözcüğün yanlış ya da eksik ek almasının cümlenin anlamının bozulmasına yol açacağı öğrenciye kavratılmalıdır. Yine, dolaylı tümleç eksikliği ya da fazlalığı cümlede anlatım bozukluğuna sebep olacağından Türkçe öğretmeni öğrenciye bu konuda gerekli çalışmaları yaptırmalıdır. Yükleme dolaylı tümleci bulduracak doğru soruyu sorma alışkanlığı kazandırılmalıdır. Öğrenci cümlede dolaylı tümleçle ilgili bir yanlış bulmak ya da dolaylı tümleçten kaynaklanan anlatım bozukluğuna düşmemek için yükleme ”Nereye?”, “Nerede?”, “Nereden?”, “Neye?”, “Neyde?”, “Neyden?”, “Kime?”, “Kimde?”, “Kimden?” sorularından uygun olanını sormalıdır. Öğretmen bu beceriyi kazandırmak için öğrencinin dolaylı tümleç yanlışlarından kaynaklanan anlatım bozukluklarını ayırt edebileceği çalışma kâğıtlarını kullanmalıdır. Onlardan dolaylı tümleç yanlışlarına düşmeden doğru cümle kurmalarını istemelidir. Doğru cümle yazan öğrenciler ödüllendirilmeli, yanlış cümle yazanlar cümlenin doğrusunun yazılabilmesi için yönlendirilmelidir. Kitap okuma süreci takip edilmelidir. Öğrencilerden okuma esnasında dolaylı tümleç yanlışlarına rastlayıp rastlamadıklarına dair bilgi alınmalıdır.

4. 2. 5. Zarf Tümleci Yanlışları

Cümlenin yardımcı öğelerinden olan zarf tümleci; cümlede yön, zaman, biçim, neden, ölçü, koşul ve araç bildirerek yüklemi tamamlar.¹⁴⁵ Zarf tümlecinin eksikliği ya da gereksiz yere tekrarlanması cümlede anlamın bozulmasına yol açar.

Cümlede zarf tümleci yanlışlığını bulmak için yükleme “Nasıl?”, “Ne zaman?”, “Ne zamandan beri?”, “Ne kadar?”, “Neden?”, “Kimle?”, “Neyle?” gibi sorular sormak sağlam bir yol olacaktır.

- Her zaman bunları düşünüyor, bunun aksi bir fikri aklından bile geçirmiyordu.¹⁴⁶

Yukarıdaki cümle iki yüklemden oluşmaktadır ancak ilk cümlenin zarf tümleci ikinci cümle için de kullanılınca anlatımda bir kusur meydana gelmiştir. “Ne zaman

¹⁴⁵ Yelok, s.427

¹⁴⁶ Akbayır, 2007, s.103

aklından geçmiyordu?” sorusuna cevap almamız gerektiğinden ikinci cümlenin yüklemine bir zarf tümleci eklememiz gerekmektedir.

Her zaman bunları düşünüyor, **hiçbir zaman** bunun aksi bir fikri aklıdan bile geçirmiyordu.

- Hiçbir sürücümüzün alkollü direksiyon başına geçmesini tavsiye etmiyorum.

Cümlede yükleme “Hiçbir sürücümüzün direksiyon başına nasıl geçmesini istemiyorum? diye bir soru sorduğumuzda “alkollü olarak” şeklinde bir cevap almamız gerekir. Ancak zarf tümleci eksikliği anlatımda bir bozukluk meydana getirmiştir. Doğru cümle şöyle olmalıdır:

Hiçbir sürücümüzün alkollü **olarak** direksiyon başına geçmesini tavsiye etmiyorum.

- Hafta sonu tatillerinde kardeşlerini ziyaret ediyor, hasret gideriyordu.¹⁴⁷

İkinci cümlenin yüklemine yöneltilen “Kimlerle hasret gideriyordu?” sorusunun cevabı olan zarf tümleci cümlede bulunmamaktadır.

Hafta sonu tatillerinde kardeşlerini ziyaret ediyor, **onlarla** hasret gideriyordu.

- **En azından** bana haber verseydin **bari**.

Cümlede gereksiz yere zarf tümleci yinelenmiştir. Zarf tümleçlerinden birini cümleden çıkarmak doğru cümle elde etmemizi sağlayacaktır.

En azından bana haber verseydin.

Çalışmamızın sonucunda, İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında zarf tümleci yanlışlığı sayısı 2 olarak bulunmuştur. Bu iki yanlış da zarf tümleci eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

- Biz şimdiden bizi hiç bırakmayacak olan dostlarımızdan yani kitaplardan yardım alarak arkadaşlığımızı daha da ilerletmeliyiz. (24/10)

Cümlenin yüklemine “Arkadaşlığımızı kimlerle ilerletmeliyiz?” şeklinde yöneltilen soruya cevap olacak zarf tümleci cümlede bulunmamaktadır.

¹⁴⁷ Akbayır, 2007, s.103

Biz şimdiden bizi hiç bırakmayacak olan dostlarımızdan yani kitaplardan yardım alarak **onlarla** arkadaşlığımızı daha da ilerletmeliyiz.

- Ders de aynı şeydir. (49/7)

“Ders neyle aynı şeydir?” sorusunu yükleme yönelttiğimizde zarf tümleci eksikliğiyle karşı karşıya kalmaktayız. Cümlenin doğru kuruluşu şu biçimdedir:

Ders de **bununla** aynı şeydir.

Zarf tümleci yüklemi çeşitli yönlerden tamamlamaktadır. Cümlede zarf tümleci ile ilgili yanlışlık yapmamak için yükleme doğru soruların sorulması gerektiği öğrenciye sezdirilmelidir. Öğrenci bunun için yükleme “Ne Zaman?”, “Nasıl?”, “Niçin?”, “Ne İle?”, “Kim İle?” gibi sorular sormalıdır. Verilen cevaplar zarf tümleci görevindeki sözcükler olacağından ya da olması gerektiğinden anlatım bozukluğunu ortaya çıkaracaktır. Zarf tümlecinin eksik olmasının ya da gereksiz yerde tekrarlanmasının bozuk anlatımlı cümleler meydana getireceği öğrenciye çeşitli alıştırmalar yaptırılarak kavratılmalıdır. Öğretmen zarf tümleci eksikliği ya da fazlalığının bulunduğu çalışma kâğıtlarını kullanarak öğrencilerden zarf tümleci yanlışlarını bulmalarını istemelidir. Yönlendirici etkinliklerle onlara doğru cümle kurma becerisini kazandırmalıdır. Yazılan her doğru cümle için ödül verilmeli, yanlış cümle örneklerinin doğrusu gösterilmelidir. Kitap okuma süreci kontrol altında olmalı, öğrencilere amaçlı okuma yaptırılmalıdır. Okuma sırasında öğrencilerin dolaylı tümleç yanlışları olan cümlelerin bulunup bulunmadığına dikkat etmeleri istenmelidir.

4. 2. 6. Uyumsuzluklar

Türkçede cümlenin kurucuları arasında belli bir uyum vardır. Uyumsuzluk cümle yanlışlıklarına yol açan bir anlatım bozukluğudur.

4. 2. 6. 1. Özne- Yüklem Uyumsuzluğu

Türkçe cümle yapısı yüklemün öznenin teklik ve çokluk durumuna göre şekillenmektedir. Uyumsuzluk yüklemün bildirdiği kişi ile öznenin uyumsuzluğundan kaynaklanan bozukluklardır. Bir cümlede özne tekil ise yüklem de tekil, özne çoğulsa yüklem de çoğuldur. Özne yüklem uygunluğunda sayı kavramı kişiye bağlı

olarak değişmektedir. Özne grup ve topluluk anlamı ifade ettiğinde cümlenin yüklemi tekil olur. Ancak hayvan, cansız varlık, organ adlarından gelen çoğul öznelerin yüklemi genellikle tekil olur.¹⁴⁸

Cümlede özne yalın durumda bulunur. Eğer özne yalın durumda değilse özne – yüklem uyumsuzluğu ortaya çıkar.¹⁴⁹

- İkinci tura başlayacağını ifade ediyor.

Cümlenin öznesi nesnelere getirilen belirtme hâli ekini almıştır. Söz konusu durum özne ile yüklem arasında bir uyumsuzluk yaratmıştır. “İfade edilen nedir?” sorusuna doğru cevap alınmamaktadır.

İkinci tura başlayacağı ifade ediliyor.

- Buluşma yerine gittiğimizde onu **göremedim**.

Cümlenin yüklemi ile öznesi arasında sayı bakımında uyumsuzluk vardır. Özne çoğulken yüklem tekildir.

Buluşma yerine gittiğimizde onu **göremedik**.

- Bu tür duygular gözlerimi yaşartırlar.¹⁵⁰

Yüklemle özne arasında uyumsuzluk vardır. Cansız bir varlık olan çoğul öznenin yüklemi tekil olmalıdır.

Bu tür duygular gözlerimi yaşartır.

- Halk bize keçi sürüsü değiliz, **diyorlar**.

Topluluk ifade eden öznenin yüklemi tekil olacağı yerde çoğul olduğu için cümlede özne – yüklem uyumsuzluğundan kaynaklanan bir anlatım kusuru oluşmuştur.

Halk bize keçi sürüsü değiliz, **diyor**.

¹⁴⁸ Şimşek, 1987, s.94

¹⁴⁹ Yelok, s.429

¹⁵⁰ Akbayır, 2007, s.125

Araştırma sonucunda, İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında özne – yüklem uyumsuzluğuyla ilgili 15 yanlışlık bulunmuştur. İlgili örneklerden bazıları aşağıda gösterilmiştir:

- **Hepsi çalışmış ve öyle başarmışlardır.** (3/28)

Cümlede ortak özne kullanılmıştır. Özne ile yüklem arasında uyumsuzluk vardır. Yüklem tekil olması gerekmektedir. Bu sebeple anlatım bozukluğu ortaya çıkmıştır.

Hepsi çalışmış ve öyle başarmıştır.

- Burada da yine o kişiye verilen sorumlulukları çok kolay bir şekilde hallolur.
(13/9)

Cümlenin öznesi nesnelere getirilen bir ek almıştır. Bu eki çıkardığımızda anlatımdaki yanlışlık da ortadan kalkacaktır.

Burada da yine o kişiye verilen sorumluluklar çok kolay bir şekilde hallolur.

- **İnsan** hiçbir gayret göstermeden doktor, mühendis, hemşire vs. meslek sahibi **olamayız.** (36/10)

Özne ile yüklem arasında kişi bakımından bir uyumsuzluk vardır. Özne tek kişi ise yüklem de aynı tür kişili olmalıdır.

İnsan hiçbir gayret göstermeden doktor, mühendis, hemşire vs. meslek sahibi **olamaz.**

- Herhangi bir iş yaparken neredeyse **hepimiz erinir.** (40/13)

Özne çoğul olduğu halde yüklem tekildir. Bu durum anlatımın bozuk olmasına neden olmuştur.

Herhangi bir iş yaparken neredeyse **hepimiz eriniriz.**

- Bir gün okuldaki **Fen öğretmeni** 7-A sınıfındaki öğrencileri yazılı **yapacağım.**
(46/1)

Cümlede özne ile yüklem arasında kişi bakımından bir uyumsuzluk vardır. Özne kişisi ile yüklem kişisi uyuşmamaktadır.

Bir gün okuldaki **Fen öğretmeni** 7-A sınıftaki öğrencileri yazılı yapacaktı.

Cümlenin her bir kurucusu birbiriyle uyum içinde olmalıdır. Kurucular uyum içinde olduğu zaman cümle bir bütünlük kazanacaktır. Cümlenin kurucularından olan özne ve yüklem arasında uyumsuzluk olduğu zaman anlatım bozuk olacaktır. Bu durum öğrencilere ezber yöntemiyle verilmemeli, uygulama yaptırılarak kavratılmalıdır. Yapılan işle işi yapanın uyumlu olması gerektiği öğrenciye fark ettirilmelidir. Öğrenci yükleme cümlenin kurucularını bulduran soruları sormayı alışkanlık haline getirmelidir. Bunun için öğretmen çeşitli çalışma kâğıtları kullanarak, etkinlikler hazırlamalıdır. Bu beceri kazanıldığında doğru cümle kurmak zor olmayacaktır. Özne- yüklem arasında bir uyumsuzluk varsa ortaya çıkacaktır.

4. 2. 6. 2. Nesne-Yüklem Uyumsuzluğu

Nesne – yüklem uyumsuzluğu ya yükleme hâli (-i) ekinin kullanılmaması ya da yanlış bir ekin (-in/ -e) kullanılmasıyla ortaya çıkar.¹⁵¹

- Türkiye Amerika'nın bölgede en güvendiği ülke **konumuna elde edecek.**

Cümlenin yüklemine “Türkiye ne elde edecek?” diye bir soru yöneltirsek doğru bir cevap alamayız. Nesneye getirilen ekin yanlış olması sebebiyle nesne – yüklem arasında uyumsuzluk vardır.

Türkiye Amerika'nın bölgede en güvendiği ülke **konumunu elde edecek.**

- Yarı bilimsel **cümlelerin** arka arkaya **sıralamalısınız.**

“Neyi sıralamalısınız?” şeklinde bir soru sorduğumuzda, nesneye yanlış ek getirildiği için doğru cevabı alamayız.

Yarı bilimsel **cümleleri** arka arkaya **sıralamalısınız.**

Araştırma sonucunda, İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında nesne – yüklem uyumsuzluğuyla ilgili 2 yanlışlık bulunmuştur.

¹⁵¹ Yelok, s.430

- Bilmediğimiz **konularda** bilgi sahibi olan öğretmenlerimizden veya kitaplardan **öğrenebiliriz.** (24/9)

Cümlelerin yüklemine “Ne öğrenebiliriz?” sorusunu yönelttiğimizde nesne olan sözcüğün yanlış eki almış olmasından dolayı doğru cevabı alamayız. Bu durum anlayım bozukluğu meydana getirmiştir.

Bilmediğimiz **konuları** bilgi sahibi olan öğretmenlerimizden veya kitaplardan **öğrenebiliriz.**

- **Kızına hiç azarlamamış...** (46/15a)

“Kimi azarlamamış?” sorusu doğru cümlelerin kurulması açısından önemlidir. Bu sorudan alınacak sağlam bir cevap nesne – yüklem uyumsuzluğunu ortadan kaldırmaya yeterli olacaktır.

Kızını hiç azarlamamış...

Özne ve yüklem arasında olması gereken uyum, nesne ve yüklem arasında da olmalıdır. Kurucuların hepsi birbiriyle bağlantılıdır. Bu durum göz önüne alınarak öğrencinin cümle kurarken nesne – yüklem uyuma göre hareket etmesi sağlanmalıdır. Öğretmen öğrenciye bu kuralı çeşitli çalışmalar yaptırarak kavratması gerekir. Öğrenci yükleme dışına kurucuları bulduran doğru soruları sormalıdır. Bu sayede yüklem ile nesne arasında bir uyumsuzluk varsa ortaya çıkacaktır. Öğretmen bu becerinin kazanılması için çeşitli etkinlikler düzenlemelidir. Nesne- yüklem uyumsuzluğu olan cümleler verilmeli öğrencilerden yükleme soru sorma yöntemiyle bu yanlış bulmaları sağlanmalıdır. Ardından öğrencilerden uyumlu cümle kurmaları istenmelidir. Doğru cümle kuran öğrenciler ödüllendirilmeli, yanlış yapanlar yönlendirilerek onların da doğruya ulaşmaları için çaba sarf edilmelidir.

4. 2. 6. 3. Dolaylı Tümleç (Yer Tamlayıcısı) -Yüklem Uyumsuzluğu

Yükleme bağlanan dolaylı tümleçlere yanlış eki getirdiğimizde dolaylı tümleç - yüklem uyumsuzluğu ortaya çıkar.

- **Turizmde bir sekte vuruldu.**

Cümlenin yüklemine “Neye sekte vuruldu?” diye doğru bir soru sorduğumuz zaman doğru bir cevap almamız gerekir. Ancak dolaylı tümleç görevindeki sözcüğe yanlış ek getirildiği için dolaylı tümleç – yüklem uyumsuzluğu söz konusudur.

Turizme bir sekte vuruldu.

- İlk soruyu Antalya'dan **başlamak istiyorum.**

Bu cümlede dolaylı tümleç – yüklem uyumsuzluğu vardır. Dolaylı tümleç görevindeki sözcüğe yanlış ek getirildiği için anlatım bozuktur.

İlk soruya Antalya'dan **başlamak istiyorum.**

- Keçiören'de yeni açılan alışveriş merkezinde düzenlenen **defile** ünlü mankenler **katıldı.**

“Ünlü mankenler nereye katıldı?” sorusuna cevap olacak dolaylı tümleç görevindeki sözcük bulunma hâl ekini almadığı için dolaylı tümleç – yüklem uyumunu bozmuştur.

Keçiören'de yeni açılan alışveriş merkezinde düzenlenen **defileye** ünlü mankenler **katıldı.**

Çalışmamız sonucunda, İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında dolaylı tümleç – yüklem uyumsuzluğuyla ilgili 10 yanlışlık bulunmuştur. Bununla ilgili cümleler aşağıda incelenmiştir:

- Yanıldıklarını bile bile halen bu işi **yapmakta devam ederler.** (18/3)

“Neye devam ederler?” sorusunu yükleme yöneltirsek cümlede dolaylı tümleç–yüklem uyumsuzluğu olduğunu fark ederiz.

Yanıldıklarını bile bile halen bu işi **yapmaya devam ederler.**

- Biz karşımıza çıkan her **zorlukta yılmamalıyız.** (21/5)

Dolaylı tümleç ismin yönelme, bulunma ve ayrılma eklerinden birini taşımalıdır. Cümleye baktığımızda ayrılma durumu ekinde (-dan, -den / -tan, -ten) bir yanlışlık olduğu ortaya çıkacaktır.

Biz karşımıza çıkan her **zorluktan yılmamalıyız.**

- Bazen **merdiveni** çalışmadan, eller cebinde **çıkılmaz**. (30/22)

Dolaylı tümleç görevindeki sözcük doğru eki almadığı için dolaylı tümleç – yüklem uyumsuzluğu ortaya çıkmıştır.

Bazen **merdivene** çalışmadan, eller cebinde **çıkılmaz**.

- Tabii ki **hiçbir şey** çalışmadan, özen göstermeden **ulaşamayız**. (36/6)

Cümlenin yüklemine “Neye ulaşamayız?” diye bir soru sorarsak dolaylı tümleç – yüklem uyumsuzluğunu kolayca görebiliriz.

Tabii ki **hiçbir şeye** çalışmadan, özen göstermeden **ulaşamayız**.

- Şimdi **Türkiye** bir sürü öğretmen **var**. (51/7)

Dolaylı tümleç yönelme, bulunma ve çıkma eklerinden birini taşımalıdır. Bu cümlenin dolaylı tümleci bulunma eklerinden birini almadığı için anlatımda bozukluk meydana gelmiştir.

Şimdi **Türkiye'de** bir sürü öğretmen **var**.

Dolaylı tümleç – yüklem arasındaki uyumsuzluk cümlede anlatımın bozulmasına neden olacaktır. Bu uyumsuzluğu gidermenin ya da uyumsuzluğun hiç olmamasının yolları öğrenciye öğretilmelidir. Öğrenci çeşitli etkinliklerle kurucular arasında bir uyum olması gerektiğini sezmelidir. Bunu sağlayacak olan Türkçe öğretmenleridir. Bilgi ezberletilmemeli, gerekli çalışmalar yaptırılarak öğretilmelidir. Öğrenci yükleme soru sorma yöntemiyle cümlenin kurucularını bulmalıdır. Bu öğrenciye öğretilmelidir. Söz konusu yöntem sayesinde var olan uyumsuzluk ortaya çıkacaktır. Dolaylı tümleç – yüklem uyumsuzluğu olan cümleler öğrenciye verilmeli, cümlelerin doğruları gösterilmelidir. Onlardan uyumsuzluğun olmadığı cümleler kurmaları istenmelidir. Doğru cümle kuran öğrenciler ödüllendirilmelidir.

4. 2. 6. 4. Zarf Tümlenci-Yüklem Uyumsuzluğu

Zarflar yükleme eksiz veya bazı durumlarda belirli eklerle bağlanır. Yanlış ekin kullanımı zarf – yüklem uyumunu bozar. Bazen gerekli ek kullanılmadığı için de uyum sağlanamaz.¹⁵²

- Gün geçtikçe **kendisini** daha fazla **ilgilenmeye başladı**.

“Neyle ilgilenmeye başladı?” sorusu bizi cümledeki zarf tümlenci – yüklem uyumsuzluğunu bulmaya yönlendirecektir.

Gün geçtikçe **kendisiyle** daha fazla **ilgilenmeye başladı**.

- **Gençlere** her türlü sportif faaliyeti **yapacağız**.

“Kiminle yapacağız?” şeklindeki bir soru zarf tümlenci – yüklem uyumsuzluğunu ortaya çıkaracaktır. Cümlenin doğrusu şöyle olmalıdır:

Gençlerle her türlü sportif faaliyeti **yapacağız**.

Çalışmamızın sonucunda, İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında zarf tümlenci – yüklem uyumsuzluğuyla ilgili 1 yanlış bulunmuştur.

- Sen **onlara** emek harcayarak **başa çıkacaksın**. (54/15)

Cümlenin yüklemine yöneltilen “Neyle başa çıkacaksın?” sorusu zarf tümlenci – yüklem uyumsuzluğunu fark etmemizi sağlayacaktır. Doğru cümle şu şekilde olmalıdır:

Sen **onlarla** emek harcayarak **başa çıkacaksın**.

Zarf tümlenci yüklemi çeşitli yönlerden tamamlayarak anlamı zenginleştirmektedir. Dolayısıyla yüklemle arasında meydana gelebilecek bir uyumsuzluk anlatımın bozulmasına sebep olacaktır. Öğrenci bu bozulmanın ne tür durumlarda olacağını sezerse doğru cümle kurma becerisini kazanmış olacaktır. Öğretmenler bu noktada dikkatli davranmalı, öğrenciye bilgiyi kavratacak etkinliklere yer vermelidir. Öğrenci yükleme doğru soru sorma yöntemiyle

¹⁵² Yelok, s.431

uyumsuzluk bulunan cümleleri fark edecektir. Bu noktada öğretmenlere büyük iş düşmektedir.

4. 2. 6. 5. Çatı Uyumsuzluğu

Bir cümlede hem eylemsi hem çekimli eylem kullanılırsa, eylemsiyle eylem etkenlik – edilgenlik bakımından birbirine uymalıdır.¹⁵³ Etken ve edilgen çatılı bir fiilin aynı cümlede kullanılması anlatım bozukluğuna neden olur.

- Raflardaki eski kitaplar bir kenara **ayrılarak**, onları depoya **taşıdı**.

Her iki cümlenin yüklemi etkenlik – edilgenlik bakımından kontrol edilirse yanlışlık anlaşılacaktır.

Raflardaki eski kitaplar bir kenara **ayrılarak**, depoya **taşındı**.

- Yazlığa **taşınılmışsa** da beklenen rahatlığa **kavuşamamıştı**.

Bileşik cümledeki fiilimsiler çatı bakımından uyumlu değildir. Cümlenin doğrusu şöyle olmalıdır:

Yazlığa **taşınılmışsa** da beklenen rahatlığa **kavuşulamamıştı**.

- Hem sermaye **koymuştu** hem de ambar kirası **ödenenecekti**.

İki cümlenin yüklemi etkenlik – edilgenlik bakımından uyumlu değildir. Doğru cümle şu şekilde kurulmalıdır:

Hem sermaye **koymuştu** hem de ambar kirası **ödeyecekti**.

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında çatı uyumsuzluğuyla ilgili 2 yanlış bulunmuştur. Cümleler şu şekildedir:

- Yani dinimizde **söylemiştir** çalışmadan bir iş **yapılmaz** diye. (4/11)

Bileşik cümledeki fiilimsiler etkenlik - edilgenlik bakımından uyumlu değildir. Bu durum anlatım bozukluğuna sebep olmuştur.

Yani dinimizde **söylenmiştir** çalışmadan bir iş **yapılmaz** diye.

- Bilgi ile zengin **olunmak** para ile zengin **olmaktan** kat kat büyüktür. (4/13)

¹⁵³ Odacı, s.248

Bileşik cümledeki fiilimsiler çatı bakımından uyumlu değildir. Çatı uyumsuzluğu anlatımı bozmuştur.

Bilgi ile zengin **olmak** para ile zengin **olmaktan** kat kat büyüktür.

4. 2. 6. 6. Zaman (Kip) ve Kişi Eki Uyumsuzluğu

Zaman uyumsuzluğu, fiilde yanlış kip ekinin kullanılması ya da fiillerin basit ile birleşik zamanlı şekillerinin karıştırılması sonucu ortaya çıkan bir anlatım bozukluğudur. Anlatıma akıcılık kazandırmak için öge ortaklığı barındıran cümlelerde ek fiil ve şahıs ekleri cümle sonundaki yükleme aktarılmaktadır. Sıralı ve bağlı cümlelerde bir zaman ortaklığı varsa yüklemelerin aldığı kip ekleri birbiriyle uyumlu olmalıdır. Dilek kipleri, haber kipleri ve ek fiiller cümle içinde verilen anlama, zarfların belirttiği zamana uygun kullanılmalıdır.

- Sabahları erken kalkar, serin havada koşuyordu.

Yüklemlerdeki zaman eklerinde uyumsuzluk vardır.

Sabahları erken **kalkar**, serin havada **koşardı**.

(kalkıyor) (koşuyordu)

- Çocuklar top oynuyor, biz yemek hazırlıyorduk.

Yüklemlerdeki zaman ekleri aynı olmasına rağmen, ikinci yüklemdeki zaman ve kişi ekinin ortak kullanılması anlatımı bozmuştur. Cümle şöyle düzeltilebilir:

Çocuklar top **oynuyordu**, biz yemek hazırlıyorduk.

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında zaman (kip) ve kişi eki uyumsuzluğuyla ilgili 5 yanlış bulunmuştur. Cümleler şunlardır:

- Bir iş için önce çalışıp emek harcamalı sonra bu işin oluvermesini isteyebiliriz.
(27/2a-2b)

Bir iş için önce çalışıp emek harcamalı sonra bu işin oluvermesini **istemeliyiz**.

- Öyleyse önce çalışıp didinmeli ve elimizden geleni yaptıktan sonra başarı bekleyebiliriz. (27/16a-16b)

Öyleyse önce çalışıp didinmeli ve elimizden geleni yaptıktan sonra başarı **beklemeliyiz.**

- Biz de bu duruma düşmek istemiyorsak çalışalım veya bilen bir kişiden yardım isteyebiliriz. (29/15a-15b)

Biz de bu duruma düşmek istemiyorsak çalışalım veya bilen bir kişiden yardım **isteyelim.**

- Yeri geldi sabaha kadar ders çalıştıkları olur. (51/4a-4b)

Yeri **gelir** sabaha kadar ders çalıştıkları olur.

- Peygamber efendimiz “Önce deveni bağla sonra Allah'a tevekkül etmelidir.” diyerek bizi uyarmıştır. (27/11)

Peygamber efendimiz “Önce deveni bağla sonra Allah'a tevekkül **et.**” diyerek bizi uyarmıştır.

4. 2. 6. 7. Şart Cümlesi - Yüklem Uyumsuzluğu

Dilek – şart ya da şart bileşik zamanı kiplerinde çekimlenmiş fiillerin kurduğu yan cümleler, içinde yer aldıkları temel cümledeki yüklem bildirdiği fiilin yapılmasının ya da oluşun gerçekleşmesinin şartını gösterirler.¹⁵⁴ Bu kiplerde çekimlenmiş fiiller şart bildirmenin yanı sıra içinde buldukları cümlenin temel kurucusu olan yüklemine kesinlik, pekiştirme, olasılık gibi çeşitli bakımlardan etkilemektedir.

Şart kipi eki -sA bazı kullanımlarda anlatım bozukluklarına sebep olmaktadır. Bu yanlış kullanımlar daha çok geniş zamanın şartı biçimindeki birleşik çekimlerde ortaya çıkmaktadır. Böyle çekimlerin kimisinde, çekimlenen fiilden sonra onun bildirdiği şarta bağlı olarak gerçekleşecek bir yargı söyleneceğine konuya ilişkin değişik açıklamalara yer verilmektedir.¹⁵⁵

Böylece ortaya başlama ve sonuç cümleciklerinin aykırılığında kaynaklanan bağlama yanlışları çıkmaktadır.

¹⁵⁴ Kahraman, s.242

¹⁵⁵ Kahraman, s.242

Bağlama yanlışlığı, birbiriyle uyuşmayan ögelerin bir yapı içinde birleştirilmesi ya da aykırı yüklemle kullanılması sonucunda ortaya çıkmaktadır.¹⁵⁶ Bu tür cümleleri bozuk cümle olarak niteleyebilir ve bu cümlelerin bozukluğunu şart cümlesi-yüklem uyumsuzluğu olarak değerlendirebiliriz. Verilen örneklerle bu durumu netliğe kavuşturalım:

- Biz öğrenciler olarak kendimizi örnek verecek olursak, bir yıl boyunca çalışıp duruyoruz. Elbet bizim de dinlenmeye ihtiyacımız vardır.¹⁵⁷

Bu cümlede yazar bir yıl boyunca çalışma olgusunu “ öğrenciler olarak kendimizi örnek verecek olursak” şartına bağlamıştır. Bu cümleden şu anlam çıkmaktadır:

Biz öğrenciler olarak kendimizi örnek verecek olursak, bir yıl boyunca çalışıp duruyoruz; örnek vermeyecek olursak, çalışmıyoruz.

Hâlbuki öğrencinin örnek verilip verilmeme durumu onların bir yıl boyunca çalıştıkları gerçeğini değiştirmemektedir. Yüklemle şart cümlesi arasında uyumsuzluk söz konusudur. Cümle şöyle düzeltilmelidir:

Öğrenciler olarak kendimizi örnek verelim. Bir yıl boyunca çalışıp duruyoruz elbet dinlenmeye ihtiyacımız vardır.

- Dünyaya şöyle bir bakarsak çok çeşitli yaşam türleri vardır.

Bu tür şartlı bileşik cümlelerde başlama ve sonuç cümleciklerinin öznesi aynı olur. Yoksa şartlama temelsiz kalır. Nitekim “bakmak”la “yaşam türlerinin çeşitliliği” arasında bir şartlama ilişkisi kurulamaz; ama “bakmak”la “görmek” arasında kurulabilir.¹⁵⁸ Cümlenin doğru kuruluşu şöyledir:

Dünyaya şöyle bir bakarsak yaşam türlerinin çok çeşitli olduğunu görürüz.

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında şart cümlesi - yüklem uyumsuzluğu ilgili 8 yanlış bulunmuştur. Cümlelerden birkaçı şu şekildedir:

¹⁵⁶ Şimşek, 1993, s.233

¹⁵⁷ Kahraman, s.242

¹⁵⁸ Şimşek, 1993, s.234

- Diğer ülkelere bakarsak hepsi gelişim göstermiştir. (15/17)

Bu cümlede “ülkelerin gelişim gösterme” olgusu “onlara bakma” şartına bağlanmıştır. Böyle bir şartlama ilişkisinin kurulması son derece yanlıştır. Şart cümlesiyle yüklem uyumsuzluğu anlatımda bozulmaya neden olmuştur.

Diğer ülkelere bakarsak hepsinin gelişim göstermiş olduğunu görebiliriz.

- Bunun için gerçekten kendimize inanarak başarmak istiyorsak bu bizim elimizdedir.

“Kendimize inanarak başarmak isteme” ile “bunun bizim elimizde olması” arasında mantıksız bir şartlama ilişkisi kurulmuştur. Cümleden şöyle bir anlam çıkmaktadır:

Gerçekten kendimize inanarak başarmak istiyorsak bu bizim elimizdedir; inanmayarak başarmak istiyorsak elimizde değildir. Cümleyi şu şekilde kurarsak bozukluk ortadan kalkacaktır:

Gerçekten kendimize inanarak başarmak istiyorsak bunun bizim elimizde olduğunu bilmemiz gerekir.

- Onun için başarılı olmamızı istiyorsak her şeyin başı çalışmak. (53/8)

Bu cümlede “başarılı olmak istemek” ile “çalışmak” arasında yanlış bir bağlantı kurulmuştur. Bu haliyle cümleden şu anlam çıkmaktadır:

Onun için başarılı olmamızı istiyorsak her şeyin başı çalışmak; başarılı olmamızı istemiyorsak her şeyin başı çalışmak değildir.

Yüklemle şart cümlesi arasında uyumsuzluk söz konusudur. Cümle şöyle düzeltilmelidir:

Onun için başarılı olmamızı istiyorsak her şeyin başının çalışmak olduğunu bilmemiz gerekir.

- Mesela ben araba sürmeye kalkışsam onu bilmiyorum... (49/6a)

Yine bu cümlede de yüklemle şart cümlesi arasında uyumsuzluk vardır. Cümlede “araba sürmeye kalkışmak” la “onu bilmek” arasında şartlama ilişkisi kurulmuştur. Ancak kurulan bu ilişki doğru değildir.

Mesela ben araba sürmeye kalkışsam onu kullanamadığımı anlarım...

4. 3. Sözcük Gruplarıyla İlgili Yanlışlar

Sözcük grubu; cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğudur.¹⁵⁹

Türkçede sıfat tamlaması, ad tamlaması, zarf grubu gibi sözcük grupları vardır. Sözcük grubu birden fazla sözcüğü belli bir düzene göre içinde barındıran, anlam bakımından bütünlük oluşturan dil birliğidir. Grup olarak yan yana gelen ve birbirine bağlanan bu sözcükler işbirliği yaparak birbirini tamamlarlar. Sözcük grupları cümlede tek bir sözcükmüş gibi görev yapar ve cümlenin tamamlayıcı bir parçası olarak karşımıza çıkar.

Sözcüklerin cümle içindeki sıralanışı belli bir kurala göre gerçekleşir. Dolayısıyla bu kuralda meydana gelen bir bozulma anlatımın yanlış olmasına sebep olacaktır.

4. 3. 1. Ad Tamlaması Yanlışları

Ad tamlaması iyelik bağlantısı ile birbirine bağlanmış iki veya daha çok addan oluşan tamlamadır.¹⁶⁰ Bu sözcük grubunda iki ad unsuru çeşitli anlam ilgileriyle birbirine bağlanmaktadır.

Tamlayan ve tamlanan ad tamlamasının iki ögesidir. Tamlama eklerinden birinin kullanılmaması veya eklerin fazladan kullanılması, bu eklerin yerine başka bir ekin kullanılması uyumsuzluklara yol açar.¹⁶¹

- **Türkiye** bu bölgede saygın bir imkâna **sahip olması** gerekiyor.

¹⁵⁹ Korkmaz, s.144

¹⁶⁰ Korkmaz, s.10

¹⁶¹ Yelok, s.432

“Gereken nedir?” “Türkiye'nin bu bölgede saygın bir imkâna sahip olması.” O halde tamlayan ekinin kullanılmaması anlatım bozukluğuna neden olmuştur.

Türkiye'nin bu bölgede saygın bir imkâna **sahip olması** gerekiyor.

- Yeni sözcükler yaratmak için her **ulus** dilinin sunduğu olanaklardan yararlanma yoluna **gitmesi** gerekir.

Tamlayan eki eksikliği sebebiyle cümlenin anlamında bir bozukluk söz konusudur. Cümlenin doğru kuruluşu şöyledir:

Yeni sözcükler yaratmak için her **ulusun** dilinin sunduğu olanaklardan yararlanma yoluna **gitmesi** gerekir.

- **Türkiye'nin** birkaç bölgesi hariç henüz kar yüzü görmedi.

Tamlayan ekinin gereksiz kullanılması sonucu anlatım bozulmuştur. Cümle şu şekilde düzeltilebilir:

Türkiye birkaç bölgesi hariç henüz kar yüzü görmedi.

Çalışmamızın sonucunda, İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında ad tamlaması yanlışlığından kaynaklanan anlatım bozukluğu sayısı 37'dir. Bununla ilgili bazı örnekler şu şekilde incelenmiştir:

- Başarı merdivenleri **tırmanmak** herkes için ayrı bir **zorluğu** vardır.(4/1)

Tamlayan eki eksikliğinden dolayı cümlenin anlamında bir bozukluk söz konusudur. Cümlenin doğru kuruluşu şöyledir:

Başarı merdivenleri **tırmanmanın** herkes için ayrı bir **zorluğu** vardır.

- Bir **insan** eğitim hayatından sonraki yıllarını mutlu ve huzurlu geçirmek istiyorsa eğitim hayatında çok **çalışması** gerekir.

Tamlayan eki eksikliğinden dolayı cümlenin anlamında bir eksiklik meydana gelmiştir. Cümleyi doğru olarak şu şekilde kurabiliriz:

Bir **insanın** eğitim hayatından sonraki yıllarını mutlu ve huzurlu geçirmek istiyorsa eğitim hayatında çok **çalışması** gerekir.

- Dediklerinden kimse bir şey anlamasa da o ne **olduğunu** biliyor. (30/11)

Cümlede tamlayan eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Cümlenin doğrusu şöyle olmalıdır:

Dediklerinden kimse bir şey anlamasa da o **bunun** ne **olduğunu** biliyor.

- İnsanlar bir yere geliyorsa bunun sebebi **çalışması ve azim göstermesidir...** (32/10a)

Tamlayan eksikliğinden dolayı cümlenin anlamında bir eksiklik oluşmuştur. Cümlenin doğru kuruluşu şöyledir:

İnsanlar bir yere geliyorsa bunun sebebi **insanların çalışması ve azim göstermesidir...**

- Ve hayata **bakış açısı** değişir. (47/26)

Cümlede tamlayanın eksik kullanılmasından doğan bir bozukluk vardır. Bu bozukluk şöyle giderilebilir:

Ve **onun** hayata **bakış açısı** değişir.

4. 3. 2. Sıfat Tamlaması Yanlışları

Sıfat tamlaması; somut, soyut adları ve kavramları çeşitli yönleriyle nitелеmek veya belirtmek maksadıyla ve ona bağlı sıfatın tamlama dizilişinde oluşturduğu söz grubudur. Bu dizilişte sıfat tamlayan, sıfat tarafından nitelenen veya belirtilen ad tamlanan görevindedir.¹⁶² Sıfat tamlamasında ana unsur addır sonda bulunur, sıfat yardımcı unsurdur ve adın önünde yer alır.

- **Bir saat önce dehşet verici olaya** tanık olanlar şaşkın.

Cümlede sıfat yapma eki olan -ki kullanılmadığı için cümlenin anlamında bir eksiklik söz konusudur. Bu da anlatımı bozmuştur.

Bir saat önceki dehşet verici olaya tanık olanlar şaşkın.

- Bu kararı **birçok kişilere** duyurdum.

¹⁶² Korkmaz, s.190

Bu cümledeki sıfat tamlamasında sıfat zaten çokluk belirtmektedir, adın çokluk eki almasına gerek yoktur. Çokluk ekinin gereksiz yere kullanılması anlatım bozukluğuna yol açmıştır.

Bu kararı **birçok kişiye** duyurdum.

Araştırma sonucunda, İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında sıfat tamlaması yanlışlığından kaynaklanan anlatım bozukluğu sayısı 20'dir. Bununla ilgili bazı örnekler şu şekildedir:

- Peki, sizce hangisi çalışmadan **bulunduğu konumlara** gelmiştir?

Cümlede sıfat tamlamasında tamlananın çokluk eki almasına gerek yoktur. Bu durum anlatım bozukluğu yaratmıştır.

Peki, sizce hangisi çalışmadan **bulunduğu konuma** gelmiştir?

- Aslında **çok zorluklarla** karşılaşırlar. (18/13)

Cümledeki sıfat tamlamasında sıfat zaten çokluk belirtmektedir, adın çokluk eki almasına gerek yoktur.

Aslında **çok zorlukla** karşılaşırlar.

- Hayatta bizim için **en önemlisi** tabii ki çalışmaktır. (36/3)

Bu cümledeki sıfat tamlamasını oluşturacak sözcük grubunda tamlananın olmaması sebebiyle yanlışlık vardır.

Hayatta bizim için **en önemli şey** tabii ki çalışmaktır.

- Toplumumuzda **her insanın başaramadıkları bir yer** vardır. (47/5)

Cümlede sıfat tamlamasında tamlayanın çokluk eki almasına gerek yoktur. Bu durum anlatım bozukluğu yaratmıştır.

Toplumumuzda **her insanın başaramadığı bir yer** vardır.

- **Merdivene başarılı, zeki, kendine güvenilir insanlar** ulaşabilir. (50/6)

Bu cümledeki sıfat tamlamasını oluşturacak sözcük grubunda tamlayanın yanlış ek alması anlatımı bozmuştur.

Merdivene başarılı, zeki, kendine güvenen insanlar ulaşabilir

4. 4. Fiilimsi Yanlılıkları

Fiilimsi, fiil kök ve gövdelerinden belirli eklerle türetilen; ancak şahıs ekleri olarak çekime girmediği için yargı bildirmeyen bitmemiş fiildir.¹⁶³ Fiilimsiler, fiillerden türeyip cümlede isim, sıfat, zarf görevi yapan sözcüklerdir. Bunların bir kısmı görevce birbirine yakın olmakla birlikte çoğunlukla biri, diğerinin yerine kullanılmaz. Kullanıldığında uyumsuzluk doğar.¹⁶⁴

Fiilimsi eklerinin yanlış ya da eksik kullanımı anlatımın yanlış olmasına neden olmaktadır. Fiilimsi eklerinden birini alan sözcük ya da sözcüklerin grubun diğer sözcükleriyle uyumlu olmaması sonucunda anlatımda bozukluk ortaya çıkmaktadır.

- Birbirine karşı davranışların nasıl olması ya da olmamasını anlatıyor.

Cümlede olması ya da olmaması gereken bir durum verilmeye çalışılmış fakat pek başarılı olunamamıştır. Yanlılık şu şekilde düzeltilebilir:

Birbirine karşı davranışların nasıl olması ya da **olmaması gerektiğini** anlatıyor.

- Dilimize gereken ilgi ve önemi vermek zorundayız.

Cümlede “ilgi” ve “önem” sözcükleri “vermek” ad-fiiline bağlanmıştır. Bu durumda “ilgi vermek” ifadesi yanlıştır.

Dilimize gereken **ilgiyi göstermek** ve önemi vermek zorundayız.

- Tek amacımız yurdumuza dönmemiz ve ülkemize yararlı olmaktır.

Cümledeki fiilimsiler ekler açısından uyumlu olmadığı zaman ifade de kusura neden olmaktadır.

Tek amacımız yurdumuza **dönmek** ve ülkemize yararlı olmaktır.

- Sanatçı son günlerde okuduğu ve ilginç buldukları üzerine şunları söylüyor:

¹⁶³ Kormaz, s.59

¹⁶⁴ Yelok, s.435

Cümlede sıfat-fiil grubunu oluşturan sözcükler arasında yapısal olarak aynı nitelik bulunmadığı için anlatım kusurludur.

Sanatçı son günlerde okuduğu ve ilginç **bulduğu** kitaplar üzerine şunları söylüyor:

- Hangisinin başarılı, hangisinin başarılı olmadığını öğreneceğiz.

Cümlede olumluluk ve olumsuzluk bakımından bir karşılaştırma yapılırken anlatım bozukluğu yapılmıştır. Cümlenin doğrusu şöyledir:

Hangisinin başarılı **olduğunu**, hangisinin başarılı olmadığını öğreneceğiz.

Çalışmamızın sonucunda, İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında fiilimsi yanlışlığından kaynaklanan anlatım bozukluğu sayısı 5'tir. Bununla ilgili örnekler şu şekilde incelenmiştir:

- Sakinlik, mantıklılık, ileri görüşlülük, sistemli olmak, iyi bir gözlemci ve dinleyici olmak bunların en temelidir. (1/16)

Ad-fiil grubundaki sözcüklerin birbiriyle uyumlu olmamasından dolayı cümlenin anlatımında yanlışlık vardır.

Sakin, mantıklı, ileri görüşlü, sistemli olmak, iyi bir gözlemci ve dinleyici olmak bunların en temelidir.

- Azimli olmak, en ufak bir durum karşısında yılmamak ve çok kitap okuyarak elde edilecek bir olaydır. (12/5)

Cümlede fiilimsiler arasında uyum bulunmadığından bir eksiklik, yanlışlık bulunmaktadır. Ayrıca özne eksikliği vardır.

Çalışmak; azimli **olmak**, en ufak bir durum karşısında **yılmamak** ve çok kitap okumakla elde edilecek bir olaydır.

- ...bazıları vardır ki düştükleri yerde ders çalışıp akılları başlarına gelir. (13/20b-20c)

Cümledeki fiilimsiler yapısal tutarlılık göstermediğinde anlatım yanlış olmuştur. Cümlenin doğrusu şudur:

...bazıları vardır ki düştükleri yerde ders **çalıştığında** akılları başlarına gelir.

- Bir konu hakkında araştırmak ve öğrenmek insanın başarısını arttırır. (47/14)

Cümledeki fiilimsiler ekler açısından uyumlu olmadığından anlatımda bozukluğa neden olmuştur.

Bir konu hakkında **araştırma yapmak** ve öğrenmek insanın başarısını arttırır.

- Başarı merdiveni çok uğraş ve çalışmak gerektiren bir iş. (50/2)

Cümlede fiilimsi ekinin yanlış kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır.

Başarı merdiveni çok uğraş ve **çalışma** gerektiren bir iş.

4. 5. Argo İfade ve Yerel Dil Kullanımı

Argo, aynı meslek veya topluluktaki insanların kullandığı özel dil ve söz dağarcığıdır. Toplumdaki bir kesimin değişik bir biçimde anlaşma sağlamak amacıyla oluşturduğu argo; sözcüklere özel anlam vermek, sözcüklerde değişiklik yapmak, lehçelerden veya yabancı kökenli öğelerden yararlanmak suretiyle meydana getirilir.¹⁶⁵

Ayrıca bir sözlü anlatım sorunu olan yerel ağızlardan gelen alışkanlıkların yazılı anlatımda devam ettirilmemesi gerekir. Ağızlarda kullanılan bazı sözcükler sözlü ve yazılı anlatımda kesinlikle kullanılmamalıdır.

- Milli takımımız Galler maçı hazırlıklarına tam gaz devam ediyor.

Milli takımımız Galler maçı hazırlıklarına tüm hızıyla devam ediyor.

- İstanbul'un göbeğinde yaşanan ve bir kan davasının izlerini taşıyan kavganın sonuçları ürkütücüydü.

İstanbul'un ortasında yaşanan ve bir kan davasının izlerini taşıyan kavganın sonuçları ürkütücüydü.

¹⁶⁵ Yelok, s.445

İlköğretim 8. sınıf öğrencileri yazılı anlatımlarında argo ifade ve yerel dil kullanımına 9 yerde rastlanmıştır.

- Eğer mümkünse tabiri caizse inek olmalıyız. (1/ 12)

Eğer mümkünse çok çalışmalıyız.

- Ne de olsa alın teri olmadan bir baltaya sap olunmuyor. (1/20)

Ne de olsa alın teri olmadan insanlara faydalı olunmuyor.

- Bazen böyle değişim oluyor. (5/18)

Bazen böyle diyesim geliyor.

- Herkes güzel güzel mesleğini yaparken biz öyle sap gibi kalırız. (52/12)

Herkes güzel güzel mesleğini yaparken biz öyle tek başımıza kalırız.

- Bazı insanlar iş yapmaya yapmaya tembel oldular. (59/ 7)

Bazı insanlar iş yapmaya yapmaya tembel oldular.

4. 6. Bozuk Anlatımlar

Dil yanlışları çok çeşitlidir. Bu yanlışlar çeşitli başlıklar altında incelenmiştir. Ancak bazı anlatımlar bu sınıflamalar içine alınamamaktadır.

- “Pabuç pahalı” demek, üzerine aldığı işi beceremeyince bırakmasını bilmeyenler için kullanılır.

Bu cümlede iki yanlış vardır. Birincisi bu deyim verilen anlamdır. Bu deyim “ üzerine aldığı işi beceremeyince bırakmasını bilmeyenler” için söylenmemiştir. “üzerine aldığı iş” yerine “giriştiği iş” denmelidir. Ama asıl yanlış “ beceremeyince bırakmasını bilmeyenler” sözündedir. Doğru kuruluş şu şekilde olabilirdi:

“Pabuç pahalı” deyimini üzerine aldığı işi beceremeyince bırakmasını bilmeyenler için kullanılır.

- Bazı yerlere gelip oralara oturmak iğneli fiçî gibidir. İnsanı tedirgin eder, uykularını kaçıırır.

Kimi yerlerde oturmak “iğneli fiçı gibi” olmaz “iğneli fiçıya oturmak gibi” olur.

Bazı yerlere gelip oralara oturmak iğneli fiçıya oturmak gibidir. İnsanı tedirgin eder, uykularını kaçıırır.

Araştırma sonucunda İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında 8 cümlede bozukluk olduğu görülmüştür. Cümlelerden birkaçı aşağıdadır:

- Rakiplerin en iyi oyun oynayacakları zamanda bir fedakârlık gösterip ders çalıştırsa ve sen oyun oynayıp gezip tozup zaman öldürürken onlar ders çalıştı. (17/5)

Rakiplerin oyun oynayacakları en iyi zamanda bir fedakârlık gösterip ders çalıştılar ama sen oyun oynayıp gezip tozup zaman öldürdün.

- Başarının yolu çalışıp elimizden geleni yaptıktan sonra kişi başarılı olmak istemeliyiz. (27/17)

Başarının yolu çalışıp elimizden geleni yaptıktan sonra başarılı olmayı beklemekten geçmektedir.

- Çalışmak içimizden gelirse işte bu insan zaten çalışkandır. (41/6)

Bir işi içinden gelerek yapan kişiye çalışkan diyebiliriz.

- Başarının merdivenine de günlük tekrarları yapmadan, ödevleri yapmadan sınavlarda başarı elde edemeyen merdivende hep bir adım geride kalır. (43/2)
- Ödevleri ve günlük tekrarları yapmayan, sınavlarda başarılı olamayanlar başarı merdiveninde bir adım geride kalır.

4.7. Noktalama Yanlıları

Cümlede noktalama işaretlerinin kullanılmaması ya da gelişigüzel kullanılması anlatım bozukluklarına ve ifadenin yanlış anlaşılmasına sebep olmaktadır. Noktalama yanıları'nın büyük bir kısmı virgülle ilgilidir. Virgölün gereken yerde

kullanılmaması, anlamın belirsizleşmesine ya da cümleden iki türlü anlam çıkmasına neden olur.¹⁶⁶ Noktalı virgül de anlam kargaşasına yol açmaktadır.

- Yurdumuz üzerinde bulunan rutubetli havanın tesiri altında bulunmaktadır.

Yurdumuz, üzerinde bulunan rutubetli havanın tesiri altında bulunmaktadır.

- Küçük çam ağacının arkasına saklandı.

Küçük, çam ağacının arkasına saklandı.

- Bu, genç insanın kullandığı sözcüklere, alışık olmadığımız yeni anlamlar kattığını görüyorum.

Cümlede anlam karışıklığı olmasından dolayı virgülün yeri değiştirilmelidir.

Bu genç insanın, kullandığı sözcüklere alışık olmadığımız yeni anlamlar kattığını görüyorum.

Araştırma sonucunda İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında görülen virgül eksikliğinden kaynaklı anlatım bozukluğuna “Sözcükte Anlam Belirsizliği” bölümünde yer verilmiştir.

¹⁶⁶ Kavcar vd., s.32

V. BÖLÜM

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada ulaşılan sonuçlar ve elde edilen bulgular ışığında yapılan öneriler yer almaktadır.

Araştırmada, ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatım becerileri kurucu yanlışlığından kaynaklanan anlatım bozukluğu açısından değerlendirilmiştir. Ayrıca diğer anlatım bozuklukları da incelenmiştir.

5. 1. Sonuç

Araştırmanın örneklemini oluşturan 60 öğrencinin kompozisyon kâğıtları incelenmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Araştırmaya katılan 60 öğrenci kompozisyonlarında toplam 1300 cümle kullanmıştır. Öğrenci başına ortalama 21,6 cümle düşmektedir.

2. Öğrencilerin kullandıkları cümlelerin %12,9'u (168) isim cümlesi, %84,3'ü (1096) fiil cümlesi, %39,3'ü (512) basit, %57,8'i (752) birleşik, %5'i (65) sıralı, %9,2'si (120) bağlı, %2,7'si (36) eksilteli cümledir.

3. Öğrencilerin yazmış oldukları cümleler, 15 farklı anlatım bozukluğu bakımından değerlendirilmiş ve cümlelerde 316 anlatım bozukluğu tespit edilmiştir. Bu sayı toplam cümlenin % 24,3 'ünü oluşturmaktadır.

4. Kurucu yanlışlığından kaynaklanan anlatım bozukluğu sayısı 132'dir. Kurucu yanlışlığı oranı toplam cümle içinde %10 iken, diğer anlatım bozuklukları içinde %41'dir.

5. Diğer anlatım bozukluklarının %4,3'ü (57) sözcük grubu yanlışlığından, % 2,9'u (38) sözcüğün yanlış anlamda kullanılmasından, %1,6'sı (21) sözdiziminde sıra yanlışlığından, %1,5'i (20) yinelemeden, %1,1 'i (15) fazlalıktan, %0,9'u (9)

argo ifade ve yerel dil kullanımından , %0,6'sı(8) bozuk anlatımdan, %0,3'ü (5) fiilimsi yanlışlığından, %0,3'ü (4) eksiklikten, %0,3'ü (4) mantıksal tutarsızlıktan ve %2,3'ü (3) anlam belirsizliğinden kaynaklanmaktadır.

6. Örnekleme oluşturan öğrencilerin yaptıkları anlatım bozuklukları incelendiğinde en çok anlatım bozukluğu **kurucu yanlışlığından** oluşmaktadır. Bu anlatım bozukluğunu sırasıyla **sözcük grubu yanlışlığı, sözcüğün yanlış anlamda kullanılması, sözdiziminde sıra yanlışlığı** ve diğer anlatım bozuklukları takip etmektedir.

7. Öğrencilerde **çelişen sözcüklerin kullanılması, deyim ve atasözü yanlışlığıyla** ilgili anlatım bozukluklarına rastlanmamıştır.

5. 2. Öneriler

1. Öğrencilerin yazılı anlatımlarında görülen yanlışlıkları en aza indirmek için başta yapılması gereken anadili doğru ve güzel konuşmanın önemini öğrencilere anlatmaktır. Öğrenci anadilini doğru bir şekilde konuşmanın millî bir görev olduğunun bilincine varmalıdır. Bu noktada özellikle Türkçe öğretmenlerine büyük görev düşmektedir.

2. Anlatımın temeli olan cümlenin önemi öğrencilere kavratılmalı, yazılı anlatımda doğru cümle kurmanın gerekliliği sezdirilmelidir. Özellikle cümle kurucularının görevleri iyi kavratılmalıdır.

3. Araştırma sonucunda da görüldüğü üzere yazılı anlatımda en fazla görülen anlatım bozukluğu kurucu yanlışlığından kaynaklanmaktadır. Cümle kurucularının görevleri iyi bilindiği takdirde bir cümlenin doğru kurulmaması için bir neden kalmayacaktır. Bunun için yükleme doğru soruların sorulması gerektiği unutulmamalıdır.

4. Öğrenciye kurucu yanlışlarını bulmak ya da bu yanlışla düşmemek için yükleme doğru sorma yöntemini kullanmaları öğretilmelidir. Anlatım bozukluğu yapmamak için bu yöntemin temel olduğu fark ettirilmelidir.

5. Öğrencilerin yazılı anlatımlarındaki hatalar tespit edilmeli ve yazma şevkleri kırılmadan düzeltilmelidir. Hatalar üzerinde gereksiz yere durulmamalı, doğru cümle örnekleri ödüllendirilmelidir.

6. Yazılı anlatım kâğıtlarında başta cümlenin kurucularıyla ilgili yanlışlıkların ve diğer anlatım bozukluklarının bu kadar fazla görülmesinin temelinde dilbilgisi kurallarının iyi kavratılmaması ve okuma alışkanlığının kazanılamaması dolayısıyla sözcük hazinesinin yetersizliği yatmaktadır. Öğrenciye ezber yönteminden uzak dil kurallarını öğretme ve okuma alışkanlığı kazandırma konusunda öğretmenlere büyük görevler düşmektedir.

7. Öğrenciye kitap okuma alışkanlığı kazandırma yolları araştırılmalıdır. Öğrencilerin ders kitapları dışında da kitap okumaları ve okuduklarını sınıf ortamında paylaşması sağlanmalıdır.

8. Türkçe dersinin dört temel becerisini tamamlayan dilbilgisi öğretiminde öğrencilere kurallar ezberletilmekten kaçınılmalı; Türk dilinin incelikleri sezdirilerek kazandırılmalıdır. Dilbilgisi dersleri yazılı anlatım çalışmaları ile paralel işlenmeli, böylelikle öğrencilerin dili, kurallarını bilerek uygulamaya dökmeleri sağlanmalıdır.

9. Öğrencilerin yazma korkusunun gereksiz olduğu hissettirilmeli, onlara biraz çabayla iyi ve doğru yazı yazabilecekleri fark ettirilmelidir.

10. Öğrencilere kendilerini rahat şekilde ifade edecekleri birtakım etkinlikler yaptırılmalıdır. Öğrencilerin kendilerini ifade etmede zorlanmayacakları etkinlikler yaptırılarak anlatım becerileri geliştirilmelidir. Yazılı anlatımla ilgili ne kadar çok uygulama yapılırsa bu beceri o oranda gelişecektir.

11. Yazılı anlatım çalışmalarında Türkçe öğretmeni, öğrencilere yazılı anlatım öncesinde hazırlık yaptırmalı, yazının planlanması konusunda yol göstermelidir. Öğrencilerin duygu ve düşüncelerini kendi düzeylerine uygun anlatma olanağı veren konular seçilmelidir.

12. Genel olarak, anlatım bozukluklarını gidermek için öğrencinin sözcük hazinesini geliştirmeye yönelik çalışmalara ağırlık verilmelidir. Yazılı anlatımın önemli unsurlarından olan sözcük çalışmasına zaman ayrılmalıdır. Sözcüklerin anlamları metinlerden hareketle kavratılmalı, Türkçe dersinin bir bütün olduğu unutulmamalıdır. Bunun için öğrencilerle sözcük ve cümle alıştırmaları yaptırılmalıdır. Öğrencilere sağlam cümle kurmanın yolları öğretilmelidir.

13. Türkçe öğretmeni, ders dışında da öğrencileri değişik türlerde yazılar yazmaya teşvik etmelidir. Yazma kuralları sadece Türkçe dersiyle sınırlı kalmamalıdır. Bu nedenle Türkçe öğretmeni, diğer ders öğretmenleriyle işbirliği içinde çalışmalıdır.

14. Okullarda bütün öğretmenler Türkçeyi en iyi şekilde kullanmaya özen göstermelidir. Sadece Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinden dil konusunda duyarlı olmalarını beklemek doğru değildir. Bütün öğretmenler dili doğru kullanma konusunda öğrencilere örnek olmalıdır.

15. Dilin anlatım bozukluğu olmadan kullanılmasında aile ve çevre şartlarının da etkisi vardır. Bu sebeple öğrencide görülen anlatım bozukluklarını giderme yollarını sadece dil ve anlatım derslerinde aramak yanlış olur. Okul dışı şartların da Türkçe öğretmeni ve ailenin işbirliği ile düzeltilmesi gerekmektedir.

16. Sonuç olarak öğrencinin cümlelerinde anlatım bozukluğu yapmalarına neden olan okul içi ve dışı etkenler kontrol edilmelidir. Yazma çalışmalarının hareket noktası öğrencilerin kendileri ile yakın çevreleri olmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKARSU, Bedia; *Dil-Kültür Bağlantısı*, İstanbul, 1998.
- AKBAYIR, Sıddık; *Cümle ve Metin Bilgisi*, Ankara, 2006.
- AKBAYIR, Sıddık; *Dil ve Diksiyon*, Ankara, 2007.
- AKSAN, Doğan; *Anlambilim*, Ankara, 2006.
- AKSOY, Ömer Asım; *Dil Yanlıları*, Ankara, 2008.
- AKTAŞ, Şerif, GÜNDÜZ, Osman; *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara, 2005.
- BAĞCI, H “*Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazılı Anlatım Derslerine Yönelik Tutumları İle Yazma Becerileri Üzerine Bir Araştırma*”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2007.
- BAHAR, M. “*Teorik Gramer Bilgisi İle Yazılı Anlatım Bozukluğu Arasındaki İlişki (İlköğretim İkinci Kademe Uşak Örneği)*.”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- BANGUOĞLU, Tahsin; *Türkçenin Grameri*, Ankara, 2007.
- BOZKURT, Fuat; *Türkiye Türkçesi*, İstanbul, 2004.
- BİLGİN, Muhittin; *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Ankara, 2006.
- BÖLÜKBAŞ, Fatma; *Türkçe Öğretimi*, İstanbul, 2007.
- BÜYÜKİKİZ, Kağan; *’İlköğretim 8.Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerilerinin Söz Dizimi ve Anlatım Bozukluğu Açısından Değerlendirilmesi’*, (Danışman: Prof. Dr. İsmet Cemiloğlu) G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007
- DELİCE, H. İbrahim; *Türkçe Sözdizimi*, Sivas, 2001.
- DEMİREL, Özcan; Melek Şahinel, *Türkçe Öğretimi*, Ankara, 2006,

- DENİZ, K. *Yazılı Anlatım Becerileri Bakımından Köy ve Kent Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Durumu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.
- DOĞAN, Levent (edt); *Türk Dili*, Ankara, 2006.
- EKİNCİ ÇELİKPAZU, E. *Erzurum Merkez İlçe İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- ERGİN, Muharrem; *Türk Dilbilgisi*, İstanbul, 2004.
- ERKUL, Rasih; *Cümle ve Metin Bilgisi*, Ankara, 2007.
- GÖĞÜŞ, Beşir; *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*, Ankara, 1978.
- GÜLENSOY, Tuncer; *Türkçe El Kitabı*, Ankara, 2000.
- KARADAĞ, Özay; “Türkçe Eğitiminde Anlatım Tarzları”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S.13, 2003, s.79.
- KARAHAN, Leyla; *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara, 2004.
- KAPLAN, Mehmet; *Kültür ve Dil*, İstanbul, 2009.
- KAVCAR, Cahit; OĞUZKAN, Ferhan; AKSOY, Özlem; *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara, 2003.
- KAVCAR, Cahit; OĞUZKAN, Ferhan; SEVER, Sedat; *Türkçe Öğretimi*, Ankara, 1995.
- KIRKILIÇ, Ahmet (edt); AKYOL, Hayati (edt); *İlköğretimde Türkçe Eğitimi*, Ankara, 2007.
- KAHRAMAN, Tahir; *Çağdaş Türkiye Türkçesi Dilbilgisi*, Ankara, 2001.
- KIRBAŞ, A.; *İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerilerinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

- KOÇAK, A.; *Bolu İli İlköğretim Beşinci ve Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.
- KORKMAZ, Zeynep; *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara, 2007.
- KÖSTEKÇİ, M. *Üniversite Öğrencilerinin Cümle Hataları Üzerine Bir Analiz Çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1992.
- MEB, İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı, Ankara, 2005.
- ODACI, Serdar (edt); *Dil ve Anlatım,..*, Konya, 2008.
- ÖZBAY, M.; Ankara Merkez Ortaokullarındaki Üçüncü Sınıf Öğrencilerin Yazılı Anlatım Becerileri Üzerine Bir Araştırma. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, 1995.
- ÖZBAY, Murat; *Sadık Tural Armağanı*, Ankara, 2002.
- ÖZBAY, Murat; *Özel Öğretim Yöntemleri II*, Ankara, 2006.
- ÖZBAY, Murat; MELANLIOĞLU, Deniz; Türkçe Öğretiminde Kelime Haznesinin Önemi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.I, Haziran 2008, Cilt: V, 30–45.
- ÖZ, M. Feyzi; *Uygulamalı Türkçe Öğretimi*, Ankara, 2006.
- ÖZDEMİR, Emin; *Anlatım Sanatı*, İstanbul, 1996.
- SAĞIR, Mukim; *Dilbilgisi Öğretimi*, Ankara, 2002.
- ŞİMŞEK, Rasim; *Türkçe Sözdizimi*, Trabzon, 1987.
- ŞİMŞEK, Rasim; *Türk Dili*, İstanbul, 1993.
- TEMİZKAN, M. *Yazılı Anlatım Etkinliği Çerçevesinde Türkçe Öğretmenlerinin Çalışmalarına İlişkin Bir Değerlendirme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.
- TİMURTAŞ, F. Kadri; *Makaleler*, Ankara, 2007.
- TOKLU, Osman; *Dilbilime Giriş*, Ankara, 2007.

Türkçe Sözlük, Ankara, 2005.

UÇA, M.; İstanbul'da Seçilen İlköğretim Okullarının Altıncı Sınıf Türkçe Derslerinde Tespit Edilen Yazılı Anlatım Bozuklukları ve Öneriler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2003.

YELOK, Savaş; *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*, Ankara, 2006.

EKLER

EK-1: Öğrenci kompozisyon kâğıtları

(2)
Konu Hiç kimse başarı merdivenine eli cebinde tırmanmamıştır

BAŞARIYI ELDE ETMEK

1. Başarı, elde etmesi zor bir iştir. 2. Başarılı olmak için bazı zor engelleri aşmak gerekir. 3. Bu zor engelleri aşmak da emek ve sabır ister.

4. Bir işte başarıya ulaşmak için önce bu uğur da çok çalışmalı, çok emek sarf etmeliyiz. 5. Yapılan çalışmaların güzel bir sonuca ulaşmasını beklemeyi yani sabretmeyi de öğrenmeliyiz.

6. Çeuremizde hiçbir insan çalışmadan başarı sağlamamıştır ve 7. sağlayamayacaktır. Belki bazı istisnalar olabilir. 8. Fakat onlar bazı torpillerle yüksek yerlere gelmiş ve işinde başarılı olamamış insanlardır. 9. Hiç kimse oturduğu yerden elde etmek istediği başarıya ulaşamaz. 10. Örneğin, bir sınavı çalışmadan geçemeyiz ya da bir ihaleyi çalışmadan, üzerinde emek harcamadan kazanamayız.

11. Başarılı olmak için bazı engelleri aşmamız gerektiğini belirttim. 12. Bu engeller bazen bize kolay görünürken bazen de imkânsız gibi gelir. 13. Aslında imkânsız diye bir şey yoktur. 14. Yalnızca daha zor vardır.

15. Biz karşımıza çıkan her zorlukta yılmamalıyız. 16. Başarıya ulaşmak için elimizden geleni değil, elimizden gelenin daha fazlasını yapmaya çalışmalıyız. 17. Çünkü ancak bu şekilde başarı elde edebiliriz. 18. Sonuçta başarıya giden yolda şekilen sile kutsaldır.

Nuriye DAŞTAN

8-A 541

3

Şimdi Çalışma Zamanı

Konu: "Hiç kimse başarı merdivenine eli cebinde tırmanmamıştır." sözünü kompozisyon kuralına göre açıklayınız.

1. Hepimizin başarılı olma hedefi vardır. 2. Başarılı olmak ve kazanmak hepimizin hayalleri arasında yer alır. 3. Mutlaka birinci olmak isteriz. 4. Sınavlarda kazanmak ve iyi bir liseyi, iyi bir mesleği tutturmak isteriz. 5. Bunun için de saatlerce, günlerce hatta aylarca ders çalışırız. Yani bir emek harcarız. 6. Bazılarımız amacına ulaşır. 8. Bazılarımız ise kendiyi dövünür. Çünkü amacına ulaşamamıştır. 9. Belki eksik çalışmıştır. 10. Belki de bir şey yetersiz gelmiştir. Böyle durumlarda da amacımıza uzak düşmeden çalışmaya devam etmemiz gerekir. 11. Yılmamak ve 12. umudunuzu kaybetmemelidir. 13. iste o zaman başarabilirsiniz. 14. Amacına ulaşanlar ise belli bir noktaya gelmişlerdir. O nokta başarı merdiveninin en yüksek tepesidir.

15. Dünyamızda birçok başarı merdivenini tırmanmış ve en doğru noktaya ulaşmış insanlar vardır. 16. Bazı bilimadamları, hakimler, doktorlar belki de öğretmenler... 17. Einstein, Oktay SINANOĞLU, Mehmet ÖZ bu merdiveni tırmanmış ve başarıya ulaşmış insanlarımızdan sadece birkaçıdır. 18. Peki sizce hangisi çalışmadan bulunduğu konumlara gelmiştir?

19. Ya da hangileri ümitsizliğe kapılıp kendisinin başaramayacağını düşünmüştür? 20. Ya da hangisi elinde sadece bir kuranda, gözünü televizyondan ayırarak başaracağını düşünmüştür? 21. Napsi çok çalışmış ve başarı merdivenini tırmanmıştır. 22. Bir de başka insanlar düşünelim.

23. Çalışması gereken zamanda televizyon izleyen hiç çalışmayan insanlar... 24. Elinde kitap yok, defter yok, hiçbir şekilde çalışma yok. 25. Böyle birisi başarı merdivenini tırmanabilir mi? En doğruya ulaşabilir mi? Asla!

27. Üzün sizin kısası bu dünyada hiçbir kimse bir emek - sarfetmeden çalışmadan ve yorulmadan, azmetmeden başarılamamıştır. Napsi çalışmış ve 28. öyle başarmıştır. 29. Azmetmişler, çok çalışmışlar ve bu sayede tırmanmışlar başarı merdivenini. 30. Biz de eğer başarmak istiyorsak çalışmalıyız. Bunun için emek sarfetmeliyiz. Çünkü 31. hiç kimse başarı merdivenini eli cebinde tırmanmamıştır. 32.

Gizem 19113
8-A 544

Konu: "Hiç kimse başarı merdivenine eli cebinde tırmanmamıştır"
şöbrenü kompozisyon kurallarına uygun açıklayınız. (10)

Emek Ve Başarı

1. Bu hayatta hiç kimse emeksiz başarıya ulaşamamıştır. En basit bir zafetin, başarının arkasında bile birçok insanın emeği vardır.

3. Einstein, Edison, Harezmi ve daha birçok bilim adamı başarıya ulaşmak için, adlarını bütün dünyaya duyurmak için çok emek harca-
mırlar. Kimi zaman emekleri başa çıkmış yaptığı çalışmalarında sonuç alamı-
mırlar ama yılmamışlar, çalışmışlar.

5. Hiç kimse elini kolunu sallaya sallaya üst mekilelere gitmemiş. Başta da böyle olacağını bildiğimiz için çok çalışmışlar. Emeklerinin sonucuna ulaşmak için yılmadan, usanmadan, durmadan çalışmışlar.

8. Hem her istediğimiz hemen elde etseydik o işler zevk almazdık. Bir iş için uğraşmak insana ayrı bir zevk verir. İş bittiğinde eserine bakıp "işte bu benim eserim" dediğinde tattıkları kabarırlar, herkes o insana iktihak bakar.

12. Atalarımız bu konuda bize örnek etmiş "Emeksiz yemektir olmaz" demiş. Her konuda olduğu gibi bu konuda da doğru söylemiş atalarımız. Emeksiz yemektir olmaz olsa da tadı çıkmaz.

15. Örnekte bu hayatta en üst mekilelere çıkıp, iktihak tatılan bir insan olmak istiyorsanız emek verir yılmadan çalışın.

Batte
Beyzaur Altun
8-A 159

Konu: "Hiç kimse başarı merdivenine eli cebinde tırmanmamıştır" (12)

BASARIYA NASIL ULASABİLİRİZ?

1 Sizce bir insan hiç çalışmadan başarıya ulaşabilir mi? 2 Başarı bu hiç olmayarak bir durumdur. 3 Çünkü başarı sadece eylemlerle elde edilecek bir olay değildir.

4 Başarıyı elde etmek için çok çalışmak gerekir. 5 Azimli olmak en ufak bir durum karşısında yılmamak ve çok kitap okuyarak elde edilecek bir olaydır. 6 Birçok insan başarıyı kapıya sıkarak veya hiç bir şey yapmadan elde etmeye çalışmaktadır. 7 Oysa ki başarı hiç çalışmadan elde edilecek bir durum değildir. 8 Mesela geçmişte çok yapan bilim adamları olsun ünlü atletizimciler olsun hep sıkı ve düzenli olarak çalışarak başarıyı elde etmişlerdir. 9 Buna bir örnekte kendi tarihimizden verelim. 10 Sizce bu kişi kim olmalıdır? 11 Ben bu kişinin Mustafa Kemal Atatürk olduğunu düşünüyorum. 12 Çünkü bu insan sadece bir milletin kurtuluş amacını sağlamıştır. 13 Bu başarısını çok sıkı çalışarak ve bol bol kitap okuyarak sağlamıştır. 14 Eğer bizde bu derece başarılı ve büyük insanları kendimize işin birer örneği ve daha olarak göner, kendimize örnek alır ve onlar gibi çalışırsak bizde başarılı oluruz.

15 Sadece olarak bol bol kitap okur, çok çalışır ve kendimize başarılı olan kişileri örnek alarak bizde başarılı oluruz.

Emre ÜCEL

Konu: "Hiç kimse başarı merdivenine eli cebinde tırmanmamıştır"

Mutlu Olmak İçin Çalış

1. Bir insan eğitim hayatından sonraki yıllarını mutlu ve huzurlu geçirmek istiyorsa eğitim hayatında çok çalışması gerekir.

2. Bir insan çalışmadan hiçbir şey elde edemez. Eğer sağlıklı ve mutlu olmak için hayalindeki mesleği kazanması gerekiyor. Bu da tabii ki çalışmadan olmaz. Bir insan bir şeyi başarmak istiyorsa çalışması gerekiyor. Çünkü bir bilgin ne demiş: "Başarmak için çalışmak gerekir" demiş. Bir insan nasıl zengin olur bilir misiniz? Zengin olan insan mutlu ve rahat yaşamak için eminim ki çok para göstermiştir.

Bu zengin kişi zamanın çok emek sarfetmiş ve karşılığını almıştır. elbette. Yüce Allah emeğin karşılığını daima verir. yeter ki biz çalışalım. Doğrusu bir ülkenin kalkınması da çalışmaya bağlıdır. Ülkede ne kadar insan çalışırsa ülke o kadar çok kalkınır. Ama gösterin. Örneğin; bizim ülkemizdeki insanlar her şeyin hazına ve tembelliğe alışmıştır. Zaten geçmişteki gibi bu zamanlarda da olduğumuz yerdir. Diğer ülkelere bakarsak hepisi gelişim göstermişlerdir. Bunun sebebi ise diğer ülkelerin insanları çalışmaya alışmışlardır.

3. Neyse dediğim eğer bir insan olarak, bir toplum olarak çalışırsak diğer ülkeler gibi huzurlu ve mutlu bir şekilde yaşayabiliriz. sürdürmüş oluruz.

Furkan KARYAĞDI

360 81A

Konu: "Hicbir kimse bazı merdivenine eli cebinde tımanmamıştır."

HAYATTA HİCBİR ŞEY...

1. Hayatta hiçbir şey sen oturduktan sonra gelmez. İnsanlar koşmak için çok çaba gösterirler, çalışır.
2. Bütün çabılar koşuyup belirli bir çalışmada savaşırlar.
3. Hiçbir insan bir emek sarfetmeden, çaba göstermeden o merdivenin zirvesine ulaşmaz. Eğer bir insan bunu gerçekten önce gerçekten istiyorsa bunu ancak çalışarak gerçekleştirebilir. Bu kadar kadar hiçbir insan bu bazı merdivenini emek sarfetmeyerek, emek göstermeyip, çalışmayarak geçemiyor. Bunu gerçekleştirebilmek kimsenin olacağını da düşünmüyorum. Bir insan dışarıya, okul çağına gelmez ve böylelikle o merdivenin zirvesine ulaşmak için çalışır. Bu merdivene istek göstererek çıkarak zirveye ulaşırken, istek göstermeyerek, pasif durursanız zirveye hayatta hiçbir zaman ulaşamaz. Şimdi bizlerin de bir seçim yapma zamanı geldi.
4. Merdivenin zirvesine ya da hayatta amaçsızlık. Çoğumuzun bu ilk dedikimi söyleyecekler ama sadece sözde olacak.
5. Çünkü, bu gerçekten isteyen kişiler gerçekleştirebilecek. Bu insanları da bulmak bu dünyada, bu zamanda gerçekten ar.
6. Bu dediklerimi yapabilen insan gerçekten koşmuş ve merdivenin zirvesine ulaşmış insandır. Artık bizlerde birer seçim yapalım. Bu seçimle hayatımızı şekillendireceğimizi unutmayalım.

Betül Bırsu AKTAŞ
8-A U95

(31)

Konu="Hic kimse başarı merdivenine elleri cebinde tırmanmamıştır"
Sözünü kompozisyon kurallarına göre açıklayınız

Hic kimse başarı merdivenine elleri cebinde tırmanmamıştır
2 başarı olmak için herkes bazı zorluklarla karşılaşır

3 Bu zorluklar bizi yapacağımız işe ulaşmamızı zorlaştırır
başarının meyvesi tatlı olur 4 kimse kolaylıkla başarılı olmamıştır
başarı zordur ama 5b sonuçları güzel dir 6 bir işin ucundan
tutmadan bir zorluğa göğüs germeden kimse başarılı olamaz
7 başarı merdivenini tırmanırken bir yandan tutup kendisini
yukarı doğru çekmelisin 8a eğer bunu yapmaz ise
armut piş azıma düş olmaz 7 emeksiz yemek olmaz 10a biraz
emek verilsin ki meyvesi tatlı olsun.

10 Zorluklar başarı merdivenine çıkma isteğimizi güçlendirir
başarı merdivenine elleri cebinde kimse çıkamaz 12b çıkmak ta
düşünülemez emeksiz yemek olmaz 14a biraz emek gösterilmeli
özimli olunmalı 13 caba gösterilmelidir 14d tırmanma bilsin

Yasin ALDAR
8-B
685

Konu: Hiç kimse başarı merdivenini ellerini cebinde tutmamıştır.
Sözünü kompozisyon kurallarına göre aşıklayınız.

Basarının Şartı

1. Başarı bir konuda veya bir derste bilgi sahibi olmak demektir. 2. Hiç kimse başarıyı şimdiye kadar kolay bir şekilde kazanmamıştır.

3. Bir insan bir derste konuda başarılı olmak istiyorsa o derste konuyu anlamaya gayret göstermelidir. 4. Hiçbir insan başarıyı derslerine çalışmayarak veya dışarıda gezerek kazanamaz. 5. İnsanlar başarıya ulaşmak için çeşitli kitaplar veya romanlar okuması gerekir. 6. Başarılı olmak için bu da şarttır.

7. Başarı insanı sevindirir ve bir kere bile bir şeyde başarılı olduğumuz zaman o derse ilgi gösteririz. 8. Başarı merdivenine çıkmak için çalışmalıyız. 9. Eğer başarı merdivenine çıkma kuralını biliyorsak ileride daha iyi olacak.

10. İnsanlar SBS gelene kadar dışarda geziyorlar. 11. ondan sonra Allaha dua etmeye başlıyorlar. 12a. Siz şimdiden çalışın ve 12b. SBS geldiğinde Allaha dua edin. 12. Başarı merdivenine çalışarak çıkar.

Fırat Dumlu

(42)
Konu = Hiçkimse başarı merdivenini elleri cebinde tımmamamış
tır. "Sözünü" kompozisyon kurratlarını göre galkaniye

BASARI

1. Başarının sözlük anlamı, bir işte yapılan iyi sonuç demektir.
gerek iş adamı, gerek öğrenci gerek ev hanımı için.

2. İşte sorumluluklarımızda başarı sağlayabilmek için çok emek
harcamalı, gerek ^{3a}hiçkimse evde oturarak başarı sağlayamaz.
^{3b}Sırlasada kısa vadeli olur ^{3c}hemen olur ve ^{3d}bitir.

4. Bir öğrencinin tek işi çalışmaktır, ^{4a}Derlerine çalışıp iyi notlar
almalıdır ^{5b}ve sonunda büyük başarıyı elde edip
insanlara gurur balmalıdır.

6. İş adamında ise durum daha farklı, ^{6a}o bir önemli aşamayı
aşmış, ^{7b}(öğrencilik görevini en iyi şekilde yapmış) ve ^{7c}sonunda
bir iş sahibi olmuştur. ⁸Ama hâlâ çalışması lazım, çünkü
işinde başarılı, çevrede saygın ve iyi bir baba-bara olması
için.

10. ^{10a}Dün sözün basarı başarı oturupla başarılıydı herdesin
bul hakkına sivilirdi, ^{10b}başarı sadece çalışarakla olur

"
OZLEM KADIN
818-300

(43)

Konu: "Hiç kimse başarı merdivenine elleri cebinde tırmamıştır." sözünü kompozisyon kurallarına göre açıklayınız.

BASARI MERDİVENİ

1. Hiç kimse başarıya birşeyler yapmadan, emek harcamadan başarıyı elde edemez.
2. Başarının merdiveninde günlük tekrarları yapmadan, ödevleri yapmadan, sınavlarda başarı elde edemeyen merdivende hep bir adım geride kalır. 3. Ödevlerini yapan her yönleriyle aktif, sınavlarda başarı sağlayan kişiler hep birer adım yükselirler, 3b. olakta kalmazlar.
4. Hiç bir insan oturarak ya da oturduğunu yerden başarı gelmesini bekleyemez. 5. Örneğin babalarımız çalışarak azim ederek bir yere gelmişler. 6. Oturayım da bana devlet iş versin dememişlerdir.
7. Bu yüzden biz öğrenciler azim ederek, hırs yaparak bir yere gelmeye çalışmalıyız. 8. Biz öğrenciler elimizden gelen gayreti ve çabayı göstermeliyiz. 9. Eğer böyle olursak başarı merdiveninde hep üst düzeyde kalırız.

Duygu ÖCAL

8-B

223

Ders = Türkçe

Konu = "Hiç kimse başarı merdivenlerini elleri cebinde tırmanmamıştır." sözünü kompozisyon kurallarına göre açıklayınız.

Çalışmak, Çalışmak, Çalışmak

İnsan hiç bir şekilde çalışmadan gayret etmeden doktor, mühendis vs gibi şeyler olamaz. Bu mesleklere ulaşmak aynı merdivenlere benzer, ilk önce ilköğretim başarıları sonra ortaokul sonra lise ve üniversite'de başarılı olmamız gerekir.

İnsanlar, insanlar almışlar hazırcılığa "herşeyde armut pis ağzıma düz" istiyorlar. Ama olmak için öylede hayatla herşey bir gayretle çalışmaya oluyor, küçük küçük bir yavaş yavaş bile nasıl aşamadan, çalışmalardan geçiyor. İnsanlar o küçük küçük yavaş yavaş için nasıl çalışıp sabdiyorlar. Birde bir şeyler başarmak için çok çalışmalıyız. Basamakları birer birer çalışarak geçmeliyiz. Çünkü insanlar bir kitabın, defterin sayfasını aşmaya değil daha kaleni tutmaya bile eriniyorlar. Ama artık erinme sırası değil, artık çalışmamız bir şeyler başarmamız lazım ki gelecekte bizden küçüklere başka iyi örnek olalım. Çünkü daha teknolojik bir hayat sundum.

Yani insanlar bir şeyler yapmadan sabalarından hiç birşey yapamazlar. Yani "Hiç kimse başarı merdivenlerini elleri cebinde tırmanamaz"

Meruenur BOZKALE

sınıf → 81B

No → 2

Konu = "Hiç kimse eli cebinde başarı merdivenine eli? cebinde almamıştır" sözünü kompozisyon kurallarına göre anlatınız.

= Kolay Olmayan Merdiven =

^{1a} Hiç kimse başarı merdivenine eli cebinde tırmanamaz,
^{1b} çünkü o dersi çalışmadan anlamadan ve öğrenmeden
hiçbirsey yapamaz. ² Çünkü onu öğrenmeden başarı merdiveni
değil dir ² merdivene bile atamaz. ^{3a} çalışmayan kişiyi
hiç kimse semez ve ^{3b} yanına almaz. ⁴ Çünkü bu çalışmamış
herseyi baş vermiş bizide kendisi gibi yapar diye yanına
almazlar o kişiyi.

⁵ Çalışmadan hiçbirsey olmaz. ^{6a} Mesela ben araba sürmeye
hehhişşon onu bilmiyorum ^{6b} nasıl işrecem o arabayı. ⁷ Dersde
aynı şeydir. ⁸ çalışmadan dinlemeden o dersi anlayamaz.

⁹ Siz siz olun çalışmadan hiçbir şey yapmaya
tekışmayın. Her şeyi ^{10a} elinize yüzünüze buluşturmanız. ^{10b} ve
^{10b} bu şekilde başarı merdivenine tırmanamazsınız.

Ad = Husret
Soyad = Kuluç

Konu = Hiç kimse başarı merdivenine Elleri cebinde tırmanamıştır.

KİMSENİN GEÇEMEDİĞİ MERDİVEN

- 1. Hepimiz başarı merdivenine ulaşmaya çalışıyoruz.
- 2. Başarı merdiveni çok uğraş ve çok çalışmak gerektiren bir iş.
- 3. Hepimiz okuyup bir meslek sahibi olmak için zihne yani başarı merdivenine ulaşmaya çalışıyoruz.
- 4. Bizim geleceğimiz buna bağlı.

Herkes canının istediği gibi merdivene ulaşamaz. Merdivene başarılı, zeki ve kendine güvenilen insanlar ulaşabilir. Ama insanlar kendilerinin geleceğini düşünmedikleri gibi sorumsuz davranıyorlar. Sorumsuz olmayınca kendi geleceğini düşünse de onlara çok farklı bir hayat gelir. Gelecekte hiç bir sıkıntı çıkmaz. Geçmiş giderler.

Hiç kimse başarı merdivenine elleri cebinde tırmanamamıştır. Cümlesine dayanarak merdivene elleri cebinde tırmanmanın tek bir yolu var. Çalışmalı ve sorumlu olmalı.

(52)

Herkes = Hiç kimse başarı merdivenine elleri cebinde
tirmamıştır. Sözüdür. Kompozisyon kuralına göre
açıklayınız.

CALIŞMADAN BAŞARI OLMAZ

1. Bir yere gelebilmek için çalışmanız, emek harcamanız
ve sabırlı olmanız gerekir. 2. Çalışmadan başarı elde edemezsiniz.
3. Bir şey yapmak istiyorsanız ilk başta yapacağınız şey
"çalışmak".

4. İnsan çalışmadan hiçbir şey elde edemez. Ne bir
meslek sahibi olur, ne de bir yere gelebilir. 5. Ne bir
6. Herkes = Hiç kimse başarı merdivenini eli cebinde
tirmamıştır. 7. Ben bu sözün aç doğru buluyorum. 8. İnsan
eli cebinde, aykır, aykır dolusu başarı elde
edemez. 9. Buru düşünmüş olmaları bile aç söne.

11. Kısacası ya gelip gitmekle sadece kendimize
etmiş oluruz. 12. Herkes güzel, güzel mesleğini yapan
biz dyle sor gibi kalırız. 13. Hayatımız boyunca
su sözü hiç okumadık. 14. "çalışmak".

AYŞE NUR BULUT 8/c=60

Konu = Hiç kimse başarı merdivenine elleri cebinde tırmanmamıştır. "Kompozisyon Kurallarına göre açıklayınız. (53)

"ÇALIŞMAK"

1 Siz hiç çalışmadan başarılı ola bildinizmi?

2a Tabii ki olamazsınız 2b çünkü çalışmadan başarılamazsınız. 2c Başarılı ola bilmek için çalışmamız gayret etmemiz lazım ki 3b başarılı olalım.

4 Her şeyin başı da sonunda çalışmakta var 5a çalışmadan ne başarıli ola bilirsiniz 5b ne de başarıya yüksele bilirsiniz. 6a Ama çalışarak hem başarılı olursunuz. 6b Hem de başarıya yükselirsiniz. 7a Örneğin, ders çalışmayarak, televizyon bilgisayar gibi eşyaların başından ayrılmayarak bas bas geçerek başarıya ulaşamazsınız.

8 Bunun için başarılı olmamızı istiyorsak her şeyin başı çalışmak 9 çalışarak başarılı ola bitiriz 10 bunun başka yolu yoktur.

- İBRAHİM TUNA ÇINAR -

242 18-C

